

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1913. Andra kammaren. Nr 16.

Lördagen den 8 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes ett till kammaren inkommet, så lydande sjukbetyg:

Att lektor J. F. Nyström på grund av luftrörskatarr med feber är oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet under närmaste dagar, intygas härmed.

Stockholm den 7 mars 1913.

Erik Tengstrand.

Leg. läkare.

§ 2.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till jordbruksutskottet propositionerna:

angående lektorn vid lantbruksinstitutet vid Ultuna P. E. Ullbergs lönetursrätt; och

angående befrielse för vissa kronoarrendatorer från skyldighet att ansvara för kommunalutskylder, belöpande å skogsmark, som icke inbegripits i arrendet;

till statsutskottet propositionen angående efterskänkande av kronans rätt till danaarv efter skomakaren Carl Gustaf Carlson från Trosa; samt

till bankoutskottet propositionen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 6, 7, 8 och 26 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897.

§ 3.

Vidare föredrogs, men bordlades åter Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6.

§ 4.

*Angående
vissa nationers
rätt att
leva sitt eget
fria liv.*

Till avgörande förelåg först Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av motion angående initiativ från svensk sida till främjande av strävandena att såsom internationell lag må bliva fastslaget, att varje självständig nation liksom varje underkuvad, som betraktar sig såsom offer för våldet, är berättigad att allt framgent leva sitt eget fria liv.

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 250, hade herr *Lindhagen* hemställt, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, vilka oavslåtliga initiativ kunde från svensk sida vidtagas för att i det officiella fredsarbetet främja strävandena, att såsom internationell lag måtte bliva fastslaget det i rättsmedvetandet ingående kravet, att varje självständig nation liksom varje underkuvad nation, som betraktade sig såsom offer för våldet, vore berättigad att allt framgent leva sitt eget fria liv.

Andra kammarens femte tillfälliga utskott, till vars behandling ifrågavarande motion blivit lämnad, hemställde att densamma ej måtte föranleda till någon kammarens åtgärd.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Ingvarsson*, *Bärg* i *Katrineholm* och *Borggren*, vilka med särskild motivering biträtt utskottets hemställan.

Sedan utskottets hemställan blivit uppläst, gav herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Lindhagen*, som anförde: Jag föreställer mig, att det är mycket få av kammarens ledamöter, som läst den ifrågavarande ganska långa motionen. Man läser ju i allmänhet icke motionerna, allt efter som de bliva tryckta, det har man icke tid till. Och sedan utskotten nu allt mera upphört att trycka motionerna i sina betänkannden, är det ett fåtal av kammarens ledamöter, som läsa motionerna även vid föredragningen av själva betänkannden.

Jag skall därför be att i största korthet få anföras, vad meningen egentligen är med denna motion. För det första är den ett av de försök, som jag för min del, i mycket ringa omfattning förstås, men i alla fall för min del, gjort för att hävda den åsikten, att Sverige behöver hava en utrikespolitik och en förnuftig utrikespolitik, och däri ligger också uttryckt den åskådningen, att de små nationerna nu för tiden med hänsyn till beskaffenheten av nutida utrikespolitik äro i all synnerhet skickade och uppfordrade att hava en sådan politik.

Vidare ligger däri en yttring av den uppfattningen, att det är ett missförhållande, att för närvarande den parlamentariska utrikespolitikens inflytande är koncentrerat i fria föreningar, de s. k. interparlamentariska grupperna. De bli okontrollerade privat-

institutioner, som icke få en sådan bakgrund, som ett sådant ingripande skall hava. Därför anser jag, att dessa frågor böra väsentligen flyttas från de interparlamentariska grupperna inom de slutna dörrarna till offentliga diskussioner inom parlamenten.

*Angående
vissa nationers rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)*

Slutligen och för det tredje håller jag före, att parlamenten skola väl icke bara vara så att säga politiska saluhallar, utan jag har tänkt mig åtminstone, att parlamenten *också* skola sysselsätta sig med verkliga livsfrågor i högre mening, behandla dem såsom de religiösa, filosofiska och naturvetenskapliga frågorna behandlas, när man begrundar dem med allvar, med andra ord försöka lyfta bemödandena på ett högre plan, så som man verkligen bemödar sig om att göra på andra ställen. Därför vill motionen *också* utgöra en slags protest emot att man på allt sätt hävdar, att parlamenten skola ovillkorligen stå nedanför detta, hållas så lågt som möjligt, att sålunda även det utrikespolitiska livet i högre mening göres till något, som står utanför parlamentens kompetens och intellektuella nivå.

Vad då angår själva motionens innehåll, så är detta icke alls så underligt utan en helt enkel och lättfattlig sak. Inom ett land, det ha vi klart för oss, behöva vi en lagstiftning, och vi veta, att lagstiftningen skall byggas på rättsuppfattning och rättsordning och att en grundval för en sådan ordning är att individerna skola respekteras och vara okränkbara. När man skall bygga upp det internationella rättssamfundet, är det tydligt, att precis samma grundsats måste göra sig gällande, och vi kunna icke förneka, att alla strävanden gå därhän. Ingen påstår, att det icke finnes utsikter för ett internationellt rättssamfund, utan alla äro väl eniga om, att det bör byggas upp på samma sätt, som man bygger upp rättsordningen inom de särskilda nationerna.

Inom en nations liv har man med andra ord som grundval en lagstiftning, en ordning, ty annars blir det kaos och virrvarr. Denna lagstiftning kan uppdelas i statsrätt, civilrätt och administrativ rätt. På samma sätt måste vi hava dessa tre saker lagbundna i den internationella ordningen. Och den främsta av dessa grundpelare är den internationella statsrätten, jämväl kallad folkrätten. Även den måste vara byggd på samma utgångspunkt som statsrätten inom ett land, det vill säga på grundsats om individens okränkbarhet, och individerna i det internationella rättsamfundet äro nationerna. Det har ingen bestritt, det påstås från alla håll och är sålunda en ostridig utgångspunkt. Vad är då naturligare än att börja arbeta på denna statsrätt och försöka få den i grundväsentliga punkter småningom genomförd? Det kan icke ske genast, utan man måste gå på många vägar. Men särskilt måste begynnas skapa opinion för denna sak, ty endast genom en opinion, som blir mäktig att genomföra en sak, kan saken bliva genomförd. Alla bidrag, som äro ägnade att skapa en sådan opinion, äro viktiga bidrag, vilka böra lämnas.

Angående
vissa nationers
rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)

Jag funderade över och förde fram förslag i den saken redan år 1911 och kom till det resultatet, att den internationella statsrätten just måste fastslå den grundsatsen, att varje nation skall få leva sitt eget fria liv. Detta var då solklart för mig, och när man sysslat med lagstiftningsarbete begriper man, att detta är en utgångspunkt för strävandena att skapa det internationella rättssamfundet. Emellertid har man förvånat sig, i ovanligt hög grad förundrat sig över detta, en förundran som icke ger sig tillkänna, då det gäller att på samma sätt skapa en rättsordning inom ett land.

Nu är det emellertid så, att parlamenten äro ofantligt auktoritativa. Om det kan uppvisas, att auktoriteter, som man böjer sig något för, haft ett ämne i tankarna, börjar man mera högakta detsamma. Ehuru jag utgått från att detta är en solklar sak för den, som tänker sig in i den, så har jag därför ansett apportunt att återropa även några auktoriteter.

Filosofen Kant uttalade 1795, enligt vad jag funnit i en framställning, en sats, som är nästan ordagrant lika med den, som man nu vänder sig emot. Det socialdemokratiska internationella programmet står fullständigt på motionärens ståndpunkt. Det är ett utomordentligt kraftigt uttalande för detta. Där säges, att de socialdemokratiska representanterna i parlamenten skola oavlätligt ingripa »för alla nationers självbestämmerätt och deras försvar mot krigiska angrepp och våldsamt förtryck». Detta förslag innefattar ett sådant ingripande, och då det socialdemokratiska programmet talar om parlamentsmedlemmarnas ingripande, menar det väl, förmodar jag, att de synnerligast i parlamenten skola göra detta program gällande. Jag har också återopat ett yttrande av Ferdinand Lasalle, som yttrat: »Principen om fria oavhängiga nationaliteter är grundvalen och källan, moderu och roten till demokratiens begrepp över huvud taget». Går man sedan vidare, finner man, att en hel del sammanslutningar och kongresser, såsom raskongressen i London härom året, ett par franska föreningar, som särskilt bildats för detta ändamål, och andra kongresser uttalat sig just för denna sak, såsom idé betraktad.

Emellertid förekommer också positiva försök att utföra dessa tankar så, som jag tänkt mig det.

Ett sådant försök gjordes vid den allmänna fredskongressen i Stockholm 1910. Jag har icke vetat om det förut. Där framkom vice presidenten i fredsbyrån i Bern, Arnaud, med ett fullständigt lagförslag på 145 paragrafer avsett att grunda den internationella statsrätt, som jag talar om. Där förekommer såsom en av grundvalarna för lagstadgandena just den ifrågavarande satsen. I denna kongress deltog liberaler, högermän och åtskilliga socialdemokrater. Kongressen beslöt enhälligt att tillsätta en kommission jurister för att granska detta lagförslag, som sedan

skulle läggas till grund för en framställning till den tredje Haagkonferensen. *Då* gick det för sig att omfatta denna sak, men så snart det gäller frågans behandling inom parlamenten, då stå parlamenten på en för låg nivå, menar man väl, för att de skola befatta sig med den. Jag har icke den uppfattningen om parlamenten utan anser, att de böra sysselsätta sig med mänsklighetens livsfrågor i alla deras yttringar, stora som små.

*Angående
vissa nationers rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)*

Ett annat exempel erbjuder den andra Haagkonferensen, som jag återopade i min motion i fjol. I motiveringen till dess första konvention uttalas uttryckligen, att samtliga kontraherande regeringars representanter varit besjälade av viljan att utvidga rättens område och stärka den internationella rättskänslan samt giva helgd åt de billighets- och rättsgrundsatser, på vilka staternas säkerhet och folkens väl vilat, o. s. v. Här har man motiven till den internationella lag, som antagligen en gång skall komma till stånd, och när en sådan sak väl en gång kommit in som ett motiv till en lagstiftning, är den vanliga gången, att den sedan lättare kommer in i lagparagraferna. Det är den vanliga lagstiftningsvägen, som man plägar gå inom länderna, varför då icke också beträda den, då det gäller det internationella rätts-samfundet?

Nu har utskottet uttalat sin sympati för motiven till motionen, men avstyrkt själva motionen såsom icke realiserbar. Utskottet säger, att motionens syfte är svårt att realisera särskilt nu, därigenom att det i klämman talats även om undertryckta nationer och icke endast självständiga. Jag kan icke mycket resonera med utskottet, ty det är ett svalg befast mellan utskottet och mig. Så snart man känner sympati för en sak, bör man väl söka arbeta för dess realiserande, och är det så, att detta realiserande synes svårt, så bör man mångdubbelt spänna sina krafter. Vi stå sålunda på olika ståndpunkter, och sålunda lönar det sig icke att tala om denna sak.

Det intressantaste inlägg i alla fall, som nu föreligger, är den reservation, som avgivits av herrar Ingvarsson, Bårg och Lars Borggren, de tre socialdemokratiska representanterna, och om ingen annan vinst uppnåtts av denna motion än denna reservation, så är dock den ett parlamentariskt dokument av ganska stort intresse ur olika synpunkter. Reservanterna börja — ungefär på samma sätt som utskottet — med, att motionärens mål är i högsta grad eftersträvansvärt, ett av de största mål som mänskligheten kan inrikta sina strävanden på, *men* — och så komma alla dessa omöjligheter, som äro så vanliga från höger och högerliberal sida, då något förslag kommer fram, som man vill avstyrka, emedan det går litet utöver vad man anser vara det ur dagspolitisk synpunkt lämpliga. Reservanterna anse sålunda, att motionens syftemål är ett av de största mål, som mänskligheten kan inrikta sina strävanden på, men det låter icke på samma

*Angående
vissa nationers
rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)*

sätt i vad som sedan följer, det ser åtminstone ut, som om mänskligheten icke skulle ha rum inom parlamenten, utan där vore det något annat, som skulle göra sig gällande.

Nu vill jag också säga, att den principdiskussion, som här möjligen kan komma att äga rum, rör sig egentligen icke bara mellan mig och reservanterna. De senare förfäktade en uppfattning, som gjort sig gällande från visst ledande, socialdemokratiskt håll även vid tidigare tillfällen. Sålunda har ju herr Branting uttalat förut i Riksdagen, att utrikespolitiska frågor av någon större räckvidd icke böra få förekomma i Riksdagen, detta på grund av skäl, som må respekteras, ty var och en må ju ha rättighet att göra sin uppfattning gällande, fastän jag har en annan uppfattning. Detta tilldrog sig vid behandling av min motion om någon närmare sammanslutning mellan de skandinaviska länderna. Vidare har vid sista Riksdagen herr Branting i kammaren framhållit, att många av mina motioner äro så vittutseende, att man måste börja taga avstånd från dem. Och vad särskilt det nu föreliggande ämnet angår, har reservationen erhållit en sådan avfattning, att den kan betraktas såsom en fortsättning av en diskussion nyligen i ämnet inom den socialdemokratiska gruppen. Den innefattar nämligen en tämligen ordagrann sammanfattning av vad som då anfördes av herr Ingvarsson och särskilt av herr Palmstierna.

Nu vilja reservanterna framför allt, att allt skall avpassas efter »det verkliga livet» och framhålla, att det verkliga livet icke beröres i motionen. Men om man sedan försöker följa deras tankegång, så finner man, att motsatsen framhålles mellan det verkliga liv, som leves utanför parlamenten, och det verkliga livet inom parlamenten. Det är »parlamentariska» initiativ som äro av ondo. Här ha vi en yttring av den motsättning mellan politiken inom parlamenten och utom parlamenten, som man så ofta får anledning att fästa uppmärksamheten på.

Så talas det i reservationen om påfallande brister i tankegången i motionen. Det vill jag icke bestrida, ty ingen tankegång är fullständig. Men jag undrar, om icke även i reservanternas tankegång framträda påfallande brister. För min del tycker jag, att de äro oerhörda.

Reservanterna ha till en början fäst sig vid mitt yttrande, att de gemensamma intressena och de därav föranledda personliga sammanträffandena i allt större utsträckning grundlagt ett behov av samförstånd och ordnade förhållanden. De säga, att detta är nog riktigt, när det gäller arbetarrörelsen och andra sammanslutningar, men att motionären sett detta behov av samförstånd och därur framväxande rättsuppfattning som utmärkande även för bärarne av den kapitalistiska ordningen. Han beaktar ej, säga de, att kapitalismens mål är profit och att den, där dess

intresse synes så bjuda, ingalunda skyr att tillgripa våld och rättskränkning mot både nationer och individer.

Härtill vill jag först säga, att det förefaller mig mycket överraskande, att jag ej skulle beakta, att kapitalismens mål är profit, då jag plägar i snart sagt varannan motion och varannat anförande tugga om denna läxa. Men reservanterna beakta ej, att det finnes även andra betydelsefulla faktorer i mänsklighetens historia än kapitalismens profitbegär.

Ur denna synpunkt, att kapitalismen skulle vara alldeles omedgörlig, komma de nämligen fram till den uppfattningen, att det allmänna rättsmedvetandet är något underordnat i de internationella mellanhavandena: motionären, som överskattar detta rättsmedvetande, bygger på lösan sand, och det mål, som han vill vinna, kan man icke vänta sig, förrän den socialistiska staten kommit och samhället erhållit socialistisk struktur.

Om vi återgå till jämförelserna och tänka på, huru det är ställt inom ett land som vårt exempelvis, så veta vi ju, att kapitalismen är rådande även i vårt samhällsliv. Men icke förty betyga de socialdemokratiska riksdagsmännen och det socialdemokratiska partiet, att de vilja gå de parlamentariska vägarna. Ehuru vi ha klart för oss, att den socialdemokratiska framtidsstaten icke kommer i morgon, ja just därför, att vi veta detta, arbeta vi oavlatligt på att bygga upp på den rättsuppfattningen som finns det ena efter det andra och att skapa ett allt större rättsmedvetande i det nuvarande samhället. Detta rättsmedvetande är alltid relativt. Det tar gestalt på det sättet, att stora nödlidande befolkningslager göra gällande, att detta och detta är rätt och så vilja de ha det. Så drivas motståndarna att allt mer medgiva det, av fruktan eller känsla av vanmakt ställa de sig småningom icke alldeles negativt, så att de direkt motsätta sig saken, och på detta sätt gör rättsmedvetandet landvinningar. Jag kan ta som exempel en fråga, som jag kommer att tänka på, därför att jag särskilt sysslat med den, nämligen då det gällde att rikta en stöt mot privatkapitalismens livsåskådning genom att förbjuda aktiebolag att köpa bondhemman. Det var en stöt mot kapitalismens väsende, men den bröt igenom därför, att man sökte påverka rättsmedvetandet, och genom påtryckningar av dem, som representerade detta rättsmedvetande. Slutligen inträffade också, att en lagstiftning kom till stånd i och med det, att Första kammaren gick med på förslaget därom efter långa och med blandade känslor förda debatter. De som absolut voro emot saken, de tego till sist fullständigt, trots att de hade stort inflytande. De vågade ej yttra sig. Varför? Jo, därför att då hade man i alla fall trots det kapitalistiska samhället lyckats få fram ett rättsmedvetande så pass starkt, att oemotståndligt på den punkten kunde byggas en liten lag, som i sin mån förde oss ett stycke längre fram. Så är det överallt; och i det internationella samfundet

*Angående
vissa nationers
rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)*

*Angående
vissa nationers
rätt att
leva sitt eget
fria liv.*
(Forts.)

måste det gå till på precis samma sätt och kommer även att göra det, trots allt motstånd från privatkapitalismen, byråkratien, lärorna och den privatpersonliga politiken. Alla de konventioner, som ingås mellan staterna, äro ett bevis härpå. Så snart alla kommit överens om en sak och satt sina namn under på papperet, har man i alla fall i rimlighetens namn vunnit något mera än man hade förut och gått framåt på lagstiftningens väg. Så skall även i det internationella samhället, på sätt som skett i det anförda exemplet, småningom skapas en så stark rättsuppfattning i alla länder för kravet om erkännande av de internationella personernas okränkbarhet, att de, som stå emot densamma, icke längre kunna det eller kanske till och med känna sig övertygade, att de icke böra stå emot längre. Skulle vi vänta på den socialistiska framtidsstatens förverkligande i de internationella förhållandena, skulle vi verkligen icke komma långt. Det göra vi icke inom vårt eget land. Varför då göra det inom det stora mellanfolkliga rättssamfundet?

Så säga reservanterna vidare, att så länge människorna äro slavar under kapitalet i stället för dess herrar ryckas de i stor utsträckning med i konflikterna och bli kapitalismens osjälvständiga verktyg, oavsett deras större eller mindre grad av rättsmedvetande. Det där är en sats, som icke är helt riktig och utgör endast en halv sanning. Ty vi se i alla fall, hur ett relativt rättsmedvetande så småningom tränger sig fram allt mer och mer, även under nuvarande förhållanden, och det är ju därför och därpå vi arbeta. Men än vidare äro anledningarna, som av människorna skapa osjälvständiga verktyg, ingalunda uttömda med kapitalismen.

Jag får upprepa att, ehuru som reservanterna säga, min tankegång har påfallande brister, även den tankegång, som låtit sig avspeglas i denna reservation, har sådana brister enligt min uppfattning, att det är särdeles svårt att få någon hållpunkt på vart reservanterna egentligen vilja komma. Emellertid efter åtskilliga resonemang, som jag tycker ej hänga ihop alls, komma reservanterna slutligen till det resultatet, att frågan om krigens avskaffande och nationernas självständighet efter deras mening ej kan lösas fristående genom proklamerande av vissa rättsgrundsatser, utan den måste alltid ses i samband med kravet på den sociala nydaning, för vilken socialdemokratien kämpar och som syftar till att låta nuvarande intressemotsatser avlösas av gemensamma strävanden; härför måste i dagligt arbete fogas sten till sten för denna framtidsbyggnad. Ja, där komma reservanterna alldeles ifrån sin första utgångspunkt. Nu äro de med på att foga sten till sten på denna framtidsbyggnad utan att vänta på kapitalismens fullständiga avskaffande. Men huru tillkomma alla dessa stenar? Endast därigenom att en uppfattning, att så rätteligen bör ske, småningom åstadkommes, möjliggöres denna sten-

läggning; och mitt förslag är ingenting annat än en sten bredvid alla de andra. Det är det hela.

Härefter yttra reservanterna: Motionären talar med en viss överlägsenhet i tonen om strävandena att » skapa regler för kriget ». Jag har icke alls sagt detta med överlägsenhet i tonen. Därom har jag uttryckligen sagt, att dessa små stenar äro synnerligen viktiga, och därför underskrev jag också i föl med synnerligt nöje den motion, som av herrar Palmstierna och Wavrinsky väckts i dessa ämnen. Men dessa herrar ville icke vara med om min motion angående spørsmålet om självständiga nationers rätt att leva sitt eget fria liv. Jag undrar då vad det ligger för mening i reservanternas påstående, att de ville gå vida utöver vad motionären vill. Jag känner igen detta talesätt; det förekom också i den diskussion, jag nyss talade om. Vi vilja väl alla gå lika långt hoppas jag, och icke vill jag gå mindre långt än herrar Ingvarsson, Bårg och Borggren m. fl., jag kan icke föreställa mig det, eller att de själva ens tro därpå. Meningen synes emellertid vara att försöka påstå, att jag vill lösa alla gåtor på en gång med detta förslag; *de*, reservanterna m. fl., lägga sten på sten, små stenar eller vad det kan vara, allt högre och högre, under det jag står kvar och stampar på samma punkt. Det är, herrar reservanter, icke min mening såsom ni vid litet självständig eftertanke nog också förstå. Detta är en sten, en lika god sten som de stenar reservanterna med förkärlek se på. Och vilka äro dessa senare stenar? » Jo », säga reservanterna, » försöken att begränsa krigsområdena, att utvidga skiljedomsförfarandet, att öka de neutrala staternas antal, att skapa och utveckla en internationell lagstiftning, som icke tror sig kunna med några allmänna talesätt hugga av den gordiska knuten, utan ansluter sig till det levande livet » och de tillägga, » att dessa strävanden äro dock byggnadsstenar, vilka det visserligen kostar möda att släpa fram, men som en gång lagda ligga tämligen säkert kvar. » Där hava reservanterna gått med på det vanliga fredsarbetet, som det brukar kallas, och det tycker jag är riktigt; men varför min och många andras, exempelvis 1910 års allmänna fredskongress' sten skall vara obrukbar och icke lika nyttig som reservanternas, och varför de grundläggande lagbuden för den internationella statsrätten skall kallas » några allmänna talesätt », förstår jag icke. Jag får verkligen säga, att reservanternas talesätt, om något, äro allmänna talesätt.

I reservanternas uttalande förekommer, som sagt, också ett par ord om den möda det kostar att släpa fram reservanternas speciella slag av stenar. Jag förstår, att det ligger en viss gadd i detta. Jag hörde det också i republikfrågan i föl, då det stod i viss ledande socialdemokratisk press och publicerades ofta annorstädes ungefär som så: Lindhagen arbetar icke, han kastar bara fram hugskott, men de som släpa fram de små stenar, äro

*Angående
vissa natio-
ners rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)*

*Angående
vissa nationers
rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)*

verkliga arbetsmänniskor, de få knega och draga dagens tunga och hetta; Lindhagen är en lättjefull människa i själva verket, som tror, att allt skall gå av sig självt. Den lilla gadden kommer också fram här. Jag får för min del säga, att jag samlar både små och stora stenar. Jag har samlat material både genom att uppsnappa en del saker och genom att tänka själv. Jag finner det lika arbetsamt det ena som det andra, jag kan ej finna någon skillnad. Men jag kan icke medgiva, att det är ett obetydligare arbete att väcka och sedan stå för republikmotionen, än att exempelvis vara med om ett eller annat av de gamla från olika håll upptagna frågorna om neutralitet, regler för sjökriget och åtskilliga andra aktuella frågor. Det förra var så, att man kunde bli grå i huvudet av det. Det var åtminstone icke något latmansgöra, det försäkrar jag herrarna. Förresten, alla de där små stenarna, som räknades upp: försöken att begränsa krigsområdena, att utvidga skiljedomsförfarandet, att öka de neutrala staternas antal, att skapa och utveckla en internationell lagstiftning, specialiserad i detaljer etc. — jag tror icke, att reservanterna m. fl. överanstränga sig därmed i stort sett. Här ha vi ju liberaler och högermän i samarbete och i nästan fullkomlig enighet vid förhandlingar och internationella kongresser, så att det är bara angenämt. Att sedan kanske på allmän bekostnad också få göra resor då och då till utlandet är också icke utan sina behag. Jag tror icke, att fara föreligger för någon så synnerlig överansträngning.

Kommer så slutligen slutklämman: »Då utskottet sålunda anser, att parlamentariskt initiativ av den art motionären föreslagit icke leder till något verkligt gagn etc.» Här framträder bjärt den stora skillnaden mellan »parlamentariska» initiativ och andra initiativ. Jag har redan bemött denna tankegång och framhållit, varför jag anser utgångspunkten vara fullkomligt oriktig, och därför skall jag icke uppehålla mig längre därvid.

Det tillägges emellertid för säkerhets skull, att mitt yrkande dessutom är »synnerligen svävande», och så hemställes det, att motionen icke måtte föranleda till någon Andra kammarens åtgärd. Det där uttrycket, att yrkandet är svävande, är också ett formulär, som man numera använder mot mina förslag och lägger till utan vidare eftertanke. Men man kan väl ej alltid i ett slutyrkande presentera ett visst antal kronor och öre, utan när det gäller mera ideella eller vittgående spörsmål, som skola komma fram i klämman, kan man givetvis ej undgå, att giva den ett mera allmänt innehåll. Det är dock ur synpunkten av motiveeringen slutyrkandet skall bedömas, och den innehåller helt enkelt, att så småningom genom opinionsyttringar bör åstadkommas, att en internationell konvention eller lag i en eller flera paragrafer fastslår en grundbetingelse för den internationella statsrätten och en därpå byggd internationell rättskipning.

Däremot är reservanternas utlåtande, såsom mig synes, svävande i alldeles ofantligt hög grad. Då de nu ha så totalt underkänt min åskådning, som jag dock har gemensam med de flesta allvarliga strävanden på detta område, och tro, att det icke ligger något under den, så vill också jag uttala såsom min mening, att reservanternas stå på en vacklande grund. Det förhåller sig nog helt enkelt så, att reservanternas i denna fråga äro ganska konservativa, och det är ju icke något ont i det. Men de känna på samma gång, att de icke borde vara det, och därför ha de satt i gång en så fruktansvärd apparat för att urskulda en sådan ståndpunkt. Jag tror, att det av dem förordade parlamentariska undantagstillståndet är just en produkt av vad reservanternas själva tala om, de materialistiska och särskilt de kapitalistiska krafterna. När vi föras in i det parlamentariska livet, kommer byråkratins, kapitalismens, det beståendes ande över oss på ett förkrossande sätt, och då börjar förvandlingslag att göra sin gärning med oss. Man kommer bort från det levande livet, som reservanternas vilja följa, och man kan sedan snart med reservanternas säga om oss i parlamentet, att »så länge människorna äro slavar under kapitalet i stället för dess herrar, ryckas de i stor utsträckning med i konflikterna och bli kapitalismens osjälvständiga verktyg, oavsett deras större eller mindre grad av rättsmedvetande.»

Det är dessa lurande inflytelser, som i mycket gör att vi i Riksdagen icke äro så vidare benägna att fullfölja det program, livet givit oss.

Därav kommer också uppgivelsen nu av vad socialdemokratiska representanter fått sig ålagt i de internationella kongressernas beslut, nämligen att oavslåligt söka slå vakt om nationaliteternas självständighet. Denna sak är egentligen bara ett sidostycke till republikfrågan i fjol. Det blev då en fullkomlig nationell samling här i kammaren, även från socialdemokraternas sida, trots att frågan innebar ett förverkligande av en punkt på det socialdemokratiska programmet. Även i det nu föreliggande spörsmålet stå vi inför en fullständig nationell samling mot ett naturligt strävande till förverkligande av en punkt på det internationella socialdemokratiska programmet.

Emellertid ber jag, herr talman, att få yrka bifall till det i motionen gjorda yrkandet såsom en opinionsyttring.

Vidare yttrade:

Herr Ingvarsson: Herr talman, mina herrar! Om jag och mina partivänner i utskottet hade varit så bekväma, att vi nöjt oss med att acceptera det knapphändiga utskottsutlåtandet, hade vi antagligen setts med mycket blidare ögon av herr Lindhagen, men efter som vi i mångt och mycket delat hans uppfattning och givit uttryck däråt, så anser han det rätt och riktigt, att taga oss under alldeles särskild behandling.

*Angående
vissa nationers rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)*

Angående
vissa nationers
rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)

Nu skall jag först be att få göra ett par randanmärkningar med anledning av herr Lindhagens i mina ögon något egendomliga sätt att läsa. Då han läser reservanternas yttrande här i sista stycket: »Då utskottet sålunda anser, att parlamentariskt initiativ av den art motionären föreslagit icke leder till något verkligt gagn etc.», lägger han tonvikten på *parlamentariskt* initiativ och insinuerar, att vi totalt underkänna detta, medan vi lägga tonvikten på de efterföljande orden »av den art motionären föreslagit». Där ligger den högst väsentliga skillnaden mellan herr Lindhagens uppfattning i detta avseende och reservanternas uppfattning.

Vidare på tal om detta sätt att läsa, så läser han i vår reservation en insinuation om att han skulle taga saken mycket legerat, medan vi däremot skulle taga det parlamentariska fredsarbetet synnerligen tungt och påkostande. Nej, det är fullständigt misstag. Någon sådan mening ha aldrig reservanterna inlagt däri, och det kan icke heller utläsas så, om man vill läsa det en liten smula objektivt. I sammanhang därmed vill jag beriktiga en sak, som framskymtade upprepade gånger i herr Lindhagens anförande, nämligen att herr Palmstierna skulle på något sätt vara meddelaktig i denna reservation. Även detta är fullständigt oriktigt. Han har icke vetat av den.

Vad så själva sakfrågan beträffar vill jag först säga det, att en synnerligen vägande anledning, varför vi icke kunnat, även om vi så skulle önskat, yrka bifall till motionen, är, att motionens yrkande är synnerligen svävande. Herr Lindhagen har hemställt, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, vilka oavlåtliga initiativ kunna från svensk sida vidtagas för att i det officiella fredsarbetet främja strävandena, o. s. v. Han ger ej något direktiv för vad Riksdagen skall begära, utan Riksdagen skall begära, att Kungl. Maj:t tager denna sak i övervägande, och vi ha verkligen icke ansett, att vi voro försvarade med att yrka bifall härtill. Hade han däremot pekat på några verkligt positiva fordringar och några vägar, som man kunde gå, och sagt: jag hemställer att Riksdagen ville begära, att Kungl. Maj:t må se till, att detta uträttas — då hade man haft skäl, därest detta yrkande över huvud taget varit bärkraftigt, att tillstyrka, men det har han icke gjort, utan har helt enkelt i allmänna ordalag begärt, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande etc.

Jag skall för övrigt försöka fatta mig mycket kort. Men jag nödgas ändock, efter det anförande herr Lindhagen här hållit, att säga ett par ord om den skillnad i åskådning, som föreligger mellan oss och honom. Det är dock så, att ehuru herr Lindhagen påvisar, att den internationella socialismen uppfordrar sina parlamentsledamöter i alla länder att vidtaga åtgärder i syfte att åstadkomma självbestämningssätt för varje nation, så har herr Lindhagen, då han säger detta, icke alls därmed träffat kärn-

punkten i denna fråga. Han har fullt riktigt återgivit, vad den internationella socialismen härvidlag kräver, men han har fullständigt förbisett de medel, som den internationella socialismen åsyftar; och det är däri, som den väsentliga skillnaden ligger. Den internationella socialismen har uppfordrat sina parlamentsledamöter att göra vad de kunna i detta avseende; och det göra de dagligdags på skilda områden i skilda länder, men varken internationalen eller parlamentsledamöterna i allmänhet, tror jag — i varje fall icke jag för min del — anse, att den åtgärd herr Lindhagen här föreslagit är den rätta vägen för att främja detta mål. Härvidlag gå hans och våra åsikter i sär allt för mycket.

För att taga ett exempel, som i någon mån illustrerar vad jag härmed menar, kan jag icke underlåta att säga, att vi här i landet hava en till och med lagligen fastslagen rättsuppfattning, enligt vilken det är oriktigt att beröva sin nästa hennes ägodelar. Men det hindrar alls icke, att exempelvis sockertrusten, med stöd av sin på en stark ekonomi fotade politiska makt, ombestyrt möjlighet för sig att lagligen tillägna sig en viss del av vad som rätteligen borde vara den stora befolkningens ägodel. Det är för övrigt icke så värst länge sedan man ifrån mycket inflytelserikt politiskt håll fick veta, att de strävanden, som ifrågasatts i syfte att i någon mån begränsa denna sammanslutnings möjlighet att skaffa sig vinst på allmänhetens bekostnad, vore fullkomligt berättigade. Men sedan dess har uppfattningen, åtminstone på dessa politiska håll, förändrats, ehuruval denna rättsuppfattning alltjämt är lika stark hos de breda lagren. Det är icke rättsuppfattningen, som här är det avgörande, utan det är den *makt*, med vilken man kan genomdrifva sina fordringar; och den makten få vi icke bukt med på den väg, som herr Lindhagen anvisar. Det hava vi åtminstone ansett; och det är därför som vi peka på den enligt vår mening mest framkomliga vägen härvidlag, nämligen att försöka beröva innehavarna av denna makt den rent ekonomiska styrka, som möjliggör för dem att beröva sin nästa en stor del av hennes ägodelar.

Detta exempel är fullt tillämpligt på det internationella området, där förhållandena gestalta sig på alldeles enahanda sätt; och då så är, må det vara förklarligt, att vår åsikt härvidlag divergerar ganska väsentligt från herr Lindhagens. Nu säger han visserligen, att med detta resonemang ställer man alla dessa strävanden fullständigt på framtiden. Nej, det gör man inte; och det hava reservanterna också betonat i sin reservation, då de vid sidan härom peka på fredsarbetet, som steg för steg åstadkommer inskränkningar i möjligheten att undertrycka andra nationer. Således, vi hava då vi framhållit dessa båda olikartade strävanden varit medvetna om att vi kunna komma fram härvidlag; men vi hava samtidigt varit medvetna om att den art av parlamentariskt ingripande, som herr Lindhagen föreslagit, skulle

*Angående
vissa nationers rätt att
leva sitt eget
fria liv.*

(Forts.)

Angående
vissa nationers
rätt att
leva sitt eget
fria liv.

(Forts.)

göra ganska litet åt saken, och särskilt den form han givit sitt förslag, ingenting alls. Då vi däremot gärna vilja se ett resultat av vårt arbete, hava vi således icke kunnat gå med på det yrkande, han här har framställt.

Jag vill icke i denna fråga, huru mycket som än kunde vara att tillägga, längre upptaga kammarens tid, utan ber kort och gott, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Borggren* och *Bärg* i *Katrineholm*.

Herr Andersson i *Höckerum*: Herr talman! I reservationen förekomma sympatiska uttalanden för det socialistiska samhällsskicket, som icke gärna kunna av de borgerliga partiernas medlemmar godkännas. Det säges till exempel på ett ställe i reservationen: »De vägar man bör gå i kampen mot krig och utplundring har den internationella arbetarörelsen auvisat. Den har pekat på, att, så länge krigens och utplundringens grundorsak, i våra dagar det kapitalistiska samhällssystemet, existerar, kan man icke *fullständigt* få bort det onda. I den mån utvecklingen skrider framåt och samhället allt mera antar socialistisk struktur, trängas emellertid möjligheterna såväl till krig som till utplundring allt mera tillbaka.»

Enligt mitt förmenande bleve ett antagande av de här citerade satserna i reservationen på sätt och vis ett direkt uttalande för det socialistiska samfundsskickets införande.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Winberg: Herr talman! Det är verkligen nedslående, att när en sådan fråga som denna blivit framförd, man här synes från alla håll i huvudsak sysselsätta sig med argument för att inveckla den och bevisa, att ett genomförande av vad motionären framfört skulle vara icke blott omöjligt utan kanske dessutom rent av till ingen nytta.

Att utskottet nu helt enkelt stannat vid att för det första uttala sin sympati för saken, och för det andra hemställa om avslag å motionen, det kan man kanske lättare förstå, då man vet, att utskottsmajoriteten består av ledamöter av de s. k. borgerliga partierna, och då ju detta är det längst gående medgivande man från det hållet över huvud taget kan hava att vänta. Att man vägar komma fram och i allmänna ordlag uttala en viss sympati för den ena eller andra saken och sedan sluta med att avslå den, det börjar bli så vanligt numera, då en hel del saker behandlas inom Riksdagen och utskotten, att det icke fövånar så mycket. Det enda som möjligen förvånar, är, vad som icke står i detta utskottsutlåtande, men som annars brukar stå i utlåtanden

dena, innan man slutar med avslag, det nämligen att man säger, att frågan är föremål för utredning.

Nu är det emellertid icke närmast med anledning av utskottsmajoritetens utlåtande som jag begärde ordet, utan jag måste erkänna, att det är mera med anledning av reservanternas framställning av sin mening i förevarande fråga. Det kan icke hjälpas, att då man genomläser reservationen, man får den bestämda uppfattningen att reservanterna i den ena punkten slå ihjäl vad de säga i den andra. De hava nämligen här framhållit, å ena sidan, att motionären enligt deras mening överskattat det allmänna rättsmedvetandets betydelse, på sätt som han framhållit det, och å andra sidan peka de på hur omöjligt det för närvarande är att över huvud taget nå någonting på den vägen, så länge som vi hava den rent kapitalistiska samhällsordningen, och att vi icke hava att vänta, att man genom vad motionären föreslagit skulle kunna vinna någonting, en ståndpunkt alltså, vilken ju skulle kunna leda till den uppfattningen, som man brukar benämna med orden »katastrofteorien», eller att det över huvud taget icke är värt att på den parlamentariska vägen söka föra fram sådana frågor, så länge som vårt samhälle har den nuvarande kapitalistiska strukturen.

En sådan argumentering skulle jag hava förstått, om reservanterna varit av samma uppfattning som de, vilka sägas hylla denna »katastrofteori», d. v. s. att samhällets omvandling skall ske mera i ett slag än gradvis. Nu är jag emellertid av den bestämda övertygelsen, att reservanterna lika väl som jag och motionären äro vänner av den s. k. utvecklingsteorien, och det förefaller mig under sådana förhållanden egendomligt, om den uppfattningen skulle vara riktigast att, trots de stora svårigheter, som, med den samhällsbyggnad vi för närvarande hava och med de samhällsintressen som nu sitta vid makten, givetvis resa sig mot införandet av nya idéer på det ena eller andra området — idéer, som visserligen med avseende på sitt realiserande kanske tillhöra framtiden, men vilkas framförande även under närvarande förhållanden är alldeles nödvändigt för att få dem fram under diskussion och till aktualitet — det likväl är nödvändigt att även under nuvarande förhållanden föra fram sådant.

Om det icke skulle vara någon nytta med detta, då skulle man inte heller kunna, såsom reservanterna här göra i slutet av sin reservation, peka på nödvändigheten av utbyggandet och främjandet av fredsarbetet i allmänhet på andra områden. Ty däremot kan man ju anföra alldeles samma argument, som reservanterna framfört i första delen av sin motivering, nämligen att i det kapitalistiska samhället detta samhälles intressenter naturligtvis komma att motarbeta varje utveckling i den riktning vi avse med fredsarbetet. Men detta har icke varit tillräckligt skäl för vare sig den ene eller andre verkliga fredsvännen att

*Angående
vissa nationers rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)*

Angående
vissa nationers
rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)

icke deltaga i detta arbete och söka få fram nya former både för reglerandet av krigen och för förekommandet av desamma. Alltså, då reservanterna anse, att de skäl, som de hämtat ur den kapitalistiska intressesättningen i vårt samhälle, icke äro tillräcklig anledning för att man icke skulle göra något på det allmänna fredsarbetets område, så förfalla också de skäl, som de här framfört mot att man skulle försöka göra något på den väg, motionären angivit.

Det är väl ändå så, mina herrar, att trots allt vi väl ändock ytterst måste bygga på att få fram en annan *rättsuppfattning* både inom det internationella rättssamfundet och annorstädes, om vi över huvud taget skola kunna tänka oss att strävandena på det ena eller andra området skola vara av någon verklig betydelse. Ty fortsätta vi att låta den nuvarande uppfattningen, att det är makten som dikterar och avgör allt, fortfarande trodas utan att reagera däremot, då lärer det bli av synnerligen liten betydelse, om vi i övrigt försöka att arbeta än så mycket på det allmänna fredsarbetets område enligt de linjer, vi hittills följt. Ty det är väl ändå så, att vid realiserandet av sådana frågor, som motionären här sökt framföra, rättsprincipen och icke makten skall vara det grundläggande; och det är väl också riktigt, då han yrkar på att det arbetet måste fullföljas, som står i samband med vad han här framfört. Jag anser, att jag vid detta tillfälle ovillkorligen måst påpeka detta för att man icke skall få den uppfattningen, att motionären här står fullkomligt ensam om sin uppfattning. Enligt mitt förmenande står tvärtom motionärens tankegång i denna punkt i fullkomlig samklang med den internationella socialdemokratiska arbetarörelsen. Sedan kan man givetvis tvista därom, huruvida motionären kommit fram med den lyckligaste formuleringen av sina tankar, men detta är en sak av mera sekundär betydelse. Om reservanterna stannat vid sitt avslagsyrkande av det skälet, att motionen var oklar eller illa formulerad, skulle jag möjligen kunnat förstå dem, men så ha de icke gjort, utan de ha ägnat saken en mycket vidlyftig argumentering för att bevisa, att motionärens *mening* icke skulle stå i samklang med den internationella socialdemokratiens strävanden i detta hänseende.

Då jag sålunda, herr talman, anser att motionärens krav äro fullt förenliga med de strävanden att söka förebygga krig och krigsorsaker, som på många håll på senare tider gjort sig gällande, och då jag dessutom anser, att dessa krav stå i fullkomlig överensstämmelse med den internationella socialdemokratiens uppfattning i frågan, är det klart, att jag här yrkar bifall till motionen.

Herr Branting: Herr talman! Jag skall blott med några korta ord bidra till debatten. Det måste konstateras, att lika litet i herr Lindhagens ganska vidlyftiga anförande som i hans

motion förekom någon den allra ringaste antydning om, hur han själv tänkte sig, att regeringen skulle förfara, ifall den finge en sådan uppmaning, som herr Lindhagen här föreslår att Riksdagen skall rikta till regeringen. Den oklarhet, som enligt vad det syntes mig även den senaste talaren medgav vidläda motionen, blev således ingalunda hävd genom det ytterligare inlägg, som av motionären gjordes i debatten, utan den kvarstår i själva verket lika stor och lika gapande. Motionären uppmanar Riksdagen att giva en anvisning åt Kungl. Maj:t att taga i övervägande vilka oavlåtliga initiativ kunna från svensk sida vidtagas, men vad Kungl. Maj:t skulle göra annat än att sätta sig ned och helt allmänt fundera, därom giver motionären icke den minsta anvisning. Det är således redan av detta skäl, synes det mig, tämligen klart, att Riksdagen icke gärna kan gå med på ett så direktivlöst yrkande.

Men härtill kommer, att hela den tankegång, som motionären i sin vidlyftiga motion utvecklar, är, såsom i reservationen närmare belyses, ganska ensidig. För herr Lindhagen ställer sig saken så, som om allting måste så att säga passera genom rättsmedvetandet, som om det skulle gälla att för varje gång föra de nya tankarne fram genom omklädnad i rättens form, så att den gängse rättsåskådningen förändrades och man därigenom komme fram till det nya vartill man strävar. Jag tror icke, att den uppfattningen är riktig. Det må vara sant, att emellanåt vägen kan vara sådan, men det förhåller sig dock så, att i det verkliga livet intresse-synpunkterna äro i allra högsta grad bestämmande, och det blir således genom att stödja de krafter, som ha *intresse* mot kriget, som man på det mest effektiva sättet bekämpar kriget och därmed sammanhängande våld och övertvång. Det är denna uppfattning, som i reservationen utvecklas. Det gjordes ett försök av den siste talaren att framställa förhållandet så, som skulle reservanterna ha varit inkonsekventa. Jag har med mycket intresse genomläst denna reservation och kan för min del icke finna annat än att i densamma ligger en fullkomligt klar och konsekvent tanke. Den motsättning, som herr Winberg fick fram, lyckades han komma till på bekostnad av ett litet viktigt ord, som till på köpet är kursiverat i reservationen på sid. 5, där det nämligen står, att arbetarrörelsen har pekat på att, »så länge krigens och utplundringens grundorsak, i våra dagar det kapitalistiska samhällssystemet, existerar, kan man icke *fullständigt* få bort det onda». Den uppfattningen tror jag att man inom hela den internationella socialdemokratien är fullständigt ense om, men just för att betona, att det är denna *definitiva* avskrivning av krigseländet, som kan vinnas endast i och med den successiva nydaningen av samhället genom arbetarklassens framryckning till ett avgörande inflytande i samhällena, just därför har man också i reservationen kursiverat detta ord »fullständigt». Där är det som det hakar i den mot-

*Angående
vissa nationers rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)*

*Angående
vissa nationers
rätt att
leva sitt eget
fria liv.*
(Forts.)

sättning som herr Winberg sökte konstruera fram i reservationen. Förbiser man detta, så kan man resonera som han, men erkänner man och beaktar vad som verkligen är skrivet, så finner man det alldeles naturligt, att även den, som anser att ett fullständigt slut på kriget icke kan ske så länge den kapitalistiska samhällsordningen består, kan söka dessförinnan på olika vägar vinna ett minskande av krigens antal och ett ökande av fredsgarantierna. Det är detta som pekas på i slutet av reservationen, där det talas om hela detta fredsarbete, där de socialdemokratiska strävandena kunna gå sida vid sida med det borgerliga fredsarbetet.

Det ligger sålunda ingen som helst motsägelse i denna åskådning, utan en konsekvent tanke och ett framhållande av de realiteter, som bestämma både krig och våld och undertryckelse av nationerna. Denna åskådning pekar särskilt på dessa stora *ekonomiska* intressen, vilkas makt man vanligen stöter på, när man går till de yttersta orsakerna och vill undersöka, varför våldspolitiken fortfarande triumferar såsom den beklagligtvis överallt gör. Det är detta som gör, att det synes mig fullt konsekvent och klart, att man från socialdemokratisk synpunkt icke kan följa motionären på hans abstrakta och ideologiska vägar och icke heller kan följa motionären på hans framställning om en uppmaning till regeringen att sätta sig ned och tänka över någonting, varom han själv icke givit den allra ringaste anvisning.

Jag skall därför, herr talman, be att få sluta med att yrka bifall till reservationen.

Herr Lindhagen: Den siste talaren hör tydligen till de medlemmar i kammaren, som icke läst motionen, annars skulle han genast ha upptäckt direktiven, ty de äro ganska utförligt och tydligt angivna. Det finnes icke alls någon oklarhet i klämman, ty klämman måste innehålla själva idén. Direktiven däremot anföras i motiveringene och där är uttryckligen utsagt, under åberopande av det arbete, som redan är i gång, att det bör tagas initiativ även från den svenska regeringens sida för att stödja de andras arbete, som samtidigt pågår för att en Haagkonvention skall kunna åstadkomma, att vad som sagts i motiveringen till den andra Haagkonferensens första konvention även får form av lagparagrafer. Detta kan taga ganska lång tid, men arbetet härmed har dock redan skridit ett gott stycke framåt. Detta är direktivet, och då motionären säger att detta är direktivet och detta också står i motiveringen, måtte man väl kunna resonera om saken och icke röra sig med allmänna talesätt om att klämman icke alls har någon syftning. Där finnas direktiv, men i reservationen finnes föga direktiv för någonting utan den är en fullständig röra, såvitt jag kan förstå.

Sedan är det fråga om de olika medlen, som kunna nå till målet. Herr Ingvarsson sade uttryckligen, att motionären förbi-

sett medlet, och att medlet är arbetareklassens erövrande av samhället och åstadkommandet av ett socialistiskt samhälle. För min del har jag den uppfattningen, att när den tiden kommer, är det icke en viss klass, utan det är alla, som erövrat samhället. Då skola alla klasser hava sammansmält till en, ty framtiden tillhör alla. Den tiden kommer icke i min eller herr Brantings eller herr Ingvarssons livstid och icke heller i våra närmaste efterkommandes, men jag hoppas, att den kommer någon gång. Intill dess så sker ha ju dock de socialdemokratiska partierna bestämt sig för att gå på de parlamentariska vägarna och samarbeta inom den nuvarande samhällsordningens ram. Må de då göra det på alla punkter, icke blott händelsevis i vissa punkter.

Den stora kullerbyttan i reservationen, vilken icke upptäckts av herr Branting, som i reservationen såg endast klara och logiska linjer, består däri, att sedan reservanterna sagt, att det enda man skall göra är det, som jag nyss sade, så komma de sedan och säga, att de vilja vara med om att skapa konventioner och utveckla skiljedomsförfarandet, vara med om neutralisering av stater, om internationell lagstiftning angående kaperier, om pacifiering av sund och allehanda sådana nyttiga saker. Då ha de dock medgivit, att de vilja anlita även andra vägar i väntan på den stora omvälvningen i samhällsskicket. Men de äro absolut icke med på herr Lindhagens förslag, ty det skall icke få realiseras, förrän framtidsstaten blir införd. Då får nog mänskligheten vänta länge. Jag tror icke, att det är ett axiom, såsom saken framställes av herr Branting, att under nuvarande kapitalistiska samhällsskick krigen icke skola kunna avskaffas, utan jag tror, att de måste upphöra även under detta samhällsskick, ty annars få vi vänta alldeles för länge. För det målet tycker jag, att även socialdemokraterna med sitt program och sina uppgifter borde kunna arbeta. Mig förefaller det vara lika värdigt ett socialistiskt system att arbeta för detta mål som för konventioner till fastställande av regler för själva krigföringen.

Ingen socialdemokrat, sade herr Ingvarsson, skulle kunna vara med på en sådan motion som denna, därför att den stode i någon obegriplig strid mot det där stora, som skulle komma efteråt. Däremot förklarade han sig ha varit med på herr Palmstiernas motion i fjol. Nu är jag förmodligen en mycket sämre socialdemokrat än herr Ingvarsson, men jag håller i alla fall på detta förslag. I fjol voro vi visst 29, som röstade för förslaget. Därbland befunno sig säkerligen några liberaler, men flertalet var socialdemokrater, som sålunda tyckte, att saken gick för sig. Jag vill också erinra om, att socialisten Egede-Nissen i Norge på Nordiska interparlamentariska mötet 1911 slutade ett anförande med att under återopande av just denna tanke uttala ungefär följande ord: Var och en sund tänkande människa begriper, huru långt vi skulle kunna komma, om vi kunde genomföra

*Angående
vissa nationers rätt att
leva sitt eget
fria liv.*
(Forts.)

Angående
vissa nationers
rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)

detta. Det framgår sålunda, att meningarna åtminstone äro delade, och man får då icke säga, att det icke finnes någon mer socialdemokrat än jag, som kan komma på dessa tankar.

Herr Ingvarsson återgav oriktigt ett uttalande, som jag hade. Jag sade nämligen, att denna debatt var fortsättning av den diskussion, som vi fört förut här i Riksdagen, och som vi även fört i socialdemokratiska riksdagsgruppen, där herrar Ingvarsson och Palmstierna utvecklade ungefär samma uppfattning som finnes framlagd i reservationen. Detta mitt uttalande måtte väl i alla dagar icke vara oriktigt.

Ja, herr talman, det är ju klart, att när det gives direktiv från ledningen om vad, som skall vara riktig socialdemokrati, många komma att böja sig därför, och jag kan därför icke förvänta, att detta år få 29 röster, som jag fick i fjol. Saken är emellertid verkligen av den allvarliga innebörd, att jag för sakens skull måste begära votering för att räkna de 5 eller 10, som dock i alla fall komma att ansluta sig till förslaget.

Herr Winberg: Herr talman! Blott ett par ord med anledning av herr Brantings yttrande. Han sade, att jag kunde föra ett sådant resonemang, som jag gjorde, därför att jag förbisett ordet »fullständigt». Nej, jag har alls icke förbisett det ordet, men jag frågade mig: Är det väl endast av den anledningen att vi möjligen icke nu kunna *fullständigt* få bort vad vi naturligtvis helst skulle önska att få bort, är det väl skäl att endast av denna anledning icke göra något i detta avseende? Och om så är fallet, hvarför är det icke ett tillräckligt skäl även i det senare fallet i fråga om skiljedomsförfarandet och beträffande krigsområdenas begränsning? Varför icke lika gärna säga att det icke finnes några som helst skäl att göra något på detta senare område? Ty det kan väl lika mycket ifrågasättas, huruvida vi kunna få bort allt detta fullständigt genom att gå den väg som i reservationen anvisas. Det är denna inkonsekvens hos reservationen, som jag fortfarande anser finnas där och som icke alls bortfaller med det uttryck, som herr Branting här pekat på.

Herr Edén: Herr talman! Jag skall icke alls på något sätt förlänga den kritik av herr Lindhagens motion, som redan framkommit. Det förefaller mig, som om denna kritik, hvilken ju också med mycken styrka drivits från hans eget parti, är så avgörande, att det icke gärna kan komma i fråga, att kammaren skall på något vis följa honom i hans yrkande. Det förefaller mig även att vad utskottet i de få rader, som det ägnat motionen, har sagt, väl är ungefär det högsta, man i välvillig riktning kan säga om den. Utskottet har uttalat sin sympati för de motiv, som ligga till grund för hans framställning, sin sympati sålunda för

det välmenande i hans syfte. Längre lär utskottet icke ha kunnat komma.

När jag nu begärt ordet, har det sålunda berott på en annan omständighet. Här ha flera talare efter varandra yrkat bifall till den reservation, som är avgiven av socialdemokratiska ledamöter i utskottet. Det synes mig vara av behovet påkallat, att ännu en gång fästa uppmärksamheten hos de ledamöter av kam-maren, som kanske icke läst denna reservation, på, vad den egentligen innehåller. En talare på östgötabanken har visserligen redan påpekat, att denna reservation icke blott innehåller en kritik av motionen och en del antydningar om fredsarbetets fort-gående, utan även, såsom också herr Ingvarsson direkt uttalat, innehåller påståenden, att den enda möjligheten att lösa de stora internationella problemen är den socialdemokratiska framtids-staten. Detta är redan sagt, men jag kan icke låta bli att ytter-ligare understryka förhållandet.

Den tydligt formulerade socialdemokratiska åskådningen före-kommer exempelvis uttryckt på sidan 4, där det heter: »Så länge samhället är organiserat på privatkapitalismens grund, uppstår en ständig tävlan mellan olika kapitalistgrupper om avsättnings- och exploateringsområden». Det är detta som skulle vara ut-gångspunkten för erövringspolitiken. Vidare finner man på sidan 5 följande yttrande: »De vägar man bör gå i kampen mot krig och utplundring har den internationella arbetarerörelsen anvisat». Och slutligen är samma åskådning ännu starkare betonad och med fullkomligt rena ord preciserad längre fram på samma sida, där reservanterna skriva på följande sätt: »Frågan om krigens avskaffande och nationernas självständighet kan efter utskottets mening ej lösas fristående genom proklamerande av vissa rätts-grundsatser, utan den måste alltid ses i samband med kravet på den sociala nydaning, för vilken socialdemokratien kämpar, och som syftar till att låta nuvarande intresse motsatser avlösas av gemensamma strävanden. Härför måste i dagligt arbete fogas sten till sten för denna framtidsbyggnad».

Det är naturligtvis ingen, som på något sätt förmenar re-servanterna att i motiveringen till reservation uttala denna sin åskådning av samhällsfrågorna, ehuru väl det ju torde vara rätt ovanligt, att man i en fråga om den praktiska behandlingen av en fristående motion så där binder tillsammans hela sin argu-mentation med sin anslutning över huvud taget till det ena eller andra partiprogrammets stora särskiljande principer. Men vare sig man anser, att reservanterna från sin synpunkt behöva eller icke behöva taga upp dessa satser i reservationen, förefaller det dock mig vara alldeles klart, att ingen utom deras parti gärna kan ansluta sig till deras reservation, där den röda tråden är just det bestämda proklamerandet av den tänkta socialdemokratiska samhällsordningen såsom räddningen, den och ingen annan.

*Angående
vissa natio-
ners rätt att
leva sitt eget
fria liv.*
(Forts.)

Angående vissa nationers rätt att leva sitt eget fria liv. Under sådana förhållanden ber jag få hemställa, med hänvisning just till detta förhållande, att kammarens ledamöter av de andra partierna måtte ena sig om bifall till utskottets förslag.

(Forts.)

Herr Ingvarsson: Jag skall fatta mig mycket kort. Vi hade verkligen icke, vi reservanter, varit så sangviniska, att vi trott, att herr Edéns meningsfränder och de, som stå ännu längre till höger, skulle dela vår uppfattning och rösta för densamma, så att jag tror knappast, att herr Edéns varning hade varit behöfvig. Nu skall jag emellertid till vad herrar Lindhagen och Winberg sagt. endast be att få foga ytterligare några ord. Man har förebrått oss reservanter oklarhet och inkonsekvens, när vi dels påvisat nödvändigheten av att intressekonflikterna i största möjliga utsträckning avlösas för att få bort krigen, dels framhålla möjligheterna att genom fredsarbetet kunna begränsa krigsområdena och undanröjda krigsorsakerna. Den motsättning, som herr Winberg sökte uppkonstruera, är ju fullständigt undanröjd genom det som redan blivit sagt. Jag skall därför icke uppehålla mig vid det, men jag skall be att få peka på en annan sak, som vi framhållit, men som man här fullständigt förbisett, och det är den grundväsentliga skillnaden mellan reservationen å ena sidan och motionen å den andra.

Herr Lindhagen vill ha till stånd en internationell lagstiftningsåtgärd, varigenom kategoriskt säges ifrån, att krig icke få förekomma. Han avviker därvid fullständigt från den utveckling, som hittills varit rådande, såväl på internationellt som nationellt område. Jag kan icke underlåta att fråga, huru det skulle gestalta sig om man inom nationen, i saknad av mera detaljerade lagbestämmelser, införde en sådan där generell lag, att några slags övergrepp mot nästan icke fick förekomma, och därmed punkt. Jag undrar, huru borgmästaren i Stockholm i sin ämbetsutövning skulle reda sig med en sådan lag; jag misstänker, att han skulle få det mycket svårt.

Fredsarbetet har gått på den vägen, har som det i reservationen säges, tillgått så, att man fogat sten till sten. Och man har ständigt hållit på det mål, till vilket vi sträva, men samtidigt också på det kontinuerliga uppförandet av den rättsbyggnad, varigenom man skulle få ett stöd för detta fredsarbete. — Där ligger skillnaden mellan motionen och reservationen.

Men det finnes även en annan skillnad. Herr Lindhagen vill, säger han, genom sin motion syfta till att ernå politisk frihet för de olika nationaliteterna. Men han bortser därvid från den ekonomiska bundenhet, som det oaktat vidmakthålles av den internationella kapitalismen. Han bortser från ett förhållande av samma beskaffenhet som det, som är rådande i detta land, där vi leva. Man säger här till oss: vi leva i ett fritt land, friheten råder för oss alla. Ja, för den, som har den ekonomiska

makten ja, men för den, som saknar denna makt, finnes icke någon verklig frihet. Nu vill herr Lindhagen på det internationella området ha igenom någonting liknande utan att åtminstone till synes beakta, att den frihet han härigenom skulle ernå vore mycket chimärisk och ungefär av samma beskaffenhet, som den frihet för fattigman, som nu råder i vårt eget land. Det är denna uppfattning vi icke kunna dela, och därför anse vi, att den åtgärd, motionären vill ha igenom, icke kan främja de intressen, som vi alla från vår synpunkt dock i stort sett vilja främja.

*Angående
vissa nationers rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)*

Herr Sandler: Jag ber endast få framhålla att, efter mitt sätt att se, vilar det fortfarande rätt mycken oklarhet över situationen, närmast av den anledningen, att det är två olika frågor, som redan från början på ett ganska olyckligt sätt kommit att förbindas med varandra i denna framställning.

Här har man å ena sidan frågan: Med vilka medel skall kriget bekämpas och avskaffas? Och å andra sidan frågan: Efter vilka grundsatsers skall fredens samhälle organiseras?

I motionärens framställning ligger naturligtvis den grundtanken, att fredssamhället bör organiseras på grundvalen av de olika nationernas självbestämmanderätt, och i den mån detta är grundtanken i motionärens framställning måste jag för min del med skärpa understryka det kravet, och jag tror, att många skola vara med honom härom.

Den andra frågan, nämligen vad man tror om verkningarna av en internationell konvention i detta fall, är naturligtvis en fråga för sig. Jag har endast velat framhålla, att här föreligga två olika spörsmål, och att man kan starkt understryka det befogade i motionärens framställning beträffande grundsatserna i fråga om organisation av fredssamhället utan att i allo dela hans tro, att man genom en sådan konvention skall kunna åstadkomma så synnerligen mycket i fråga om krigens bekämpande.

Herr Säfstrand: Jag kan icke neka mig att göra en liten anmärkning med anledning av påståendet att det socialdemokratiska statsskicket skulle vara särskildt ägnat att bevara freden. Tänker man på huru socialdemokraterna vilja organisera produktionen, d. v. s. så, att hela samhället skulle vara intresserat i denna produktion såsom sådan och naturligtvis också i avsättningen, så skulle naturligtvis, om ett sådant socialdemokratiskt samhälle komme i intresse motsats till ett annat socialdemokratiskt samhälle, dessa intresse motsats skärpas minst lika mycket, som då två samhällen av kapitalistisk natur komma i intressekonflikt med varandra. Det var endast den saken jag skulle vilja framhålla.

Angående
vissa nationers
rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Herr Sandler framhöll, att man nog skulle skilja mellan å ena sidan det som uttalas i motionen, nämligen att varje nation borde tillerkännas självständighet, vilket han var fullkomligt med om och ville understödja, samt å andra sidan det som härmed blivit »på ett olyckligt sätt» sammanblandat, nämligen huruvida detta skulle kunna ske även genom konvention eller lagstiftning.

I den motion jag i fjol väckte, stod konventionstanken uttalad även i själva klämman, och då skrev herr Sandler under motionen med mycken glädje, som han sade, och delade min uppfattning, att man skulle gå fram på den vägen. Man kan ju bli visare sedan, men det var visst i allt fall icke något avståndstagande, utan ett förmenande, att den frågan tillsvidare skulle stå öppen. Jag för min del, som vet av erfarenhet vad som skapar ordning i kaos, begriper, att småningom måste man komma därhän, att det blir lagstiftning om denna sak och icke såsom nu endast svävande förhållanden, vilka senare herr Sandler enligt min mening »på ett olyckligt sätt» kombinerade med sin förra ståndpunkt. Alla, som strävat i den riktningen, ha också detta klart för sig, och jag har icke funnit att i deras diskussioner tvekar rätt om den saken förut.

Herr Ingvarsson framhöll mycket starkt, att motionären hade förbisett en sak, nämligen att även om nationerna bleve självständiga, bleve likväl kapitalismen förhärskande inom varje särskild nation. Varför blanda ihop frågor på detta obegripliga sätt? Man kan väl sträva för en sak i sänder. Herr Ingvarsson är ju såsom han ju själv påstår en särskild målsman för alla strävanden peu à peu, en de små stenarnes man par préférence. Då kan jag icke förstå, varför man icke kan få främja de särskilda nationernas självständighet för att sedan samtidigt också taga itu med de missförhållanden, som finnas inom varje nation.

Men för övrigt skall jag å min sida be att få framhålla, vad herr Ingvarsson förbiser i sitt yttrande. Vi skola icke inbilla oss, att det finnes något recept till lösning av alla frågor. Även om vi få den makt, som behöves, för att vi skulle kunna lägga de ekonomiska värdena på så sätt, att allt enligt beräkning borde bli bra, tror jag för min del, att dessa ekonomiska värden komma snart i olag igen, ifall icke den yttersta grunden finnes, nämligen individens egen frihet, den inre friheten, den andliga friheten. Ty utan den hjälpa inga ekonomiska anordningar. Det är individens inre sedliga kraft, som skall uppbära en ordentlig ekonomisk ordning. Finnes ej den, ramlar lätt även den senare.

Herr Branting: I anledning av den fråga, som uttalades av herr Säfstrand, skall jag blott be att få säga, att jag tror, att han alldeles förbisett det förhållandet, att intresset av att nu gå ut till andra marknader och andra länder för att exploatera dem,

är det, som efter den nuvarande ordningen i hög grad framkallar konflikter nationerna emellan och som tagit sig uttryck i hela den nuvarande kolonialpolitiken.

När däremot den tid kommer, då produktionen icke längre föres för att gynna en minoritet utan i stället för att tillfredsställa behoven hos de producerande klasserna själva, då blir det ju icke deras intresse att tillägna sig andras egendom på samma sätt som nu. Då blir det en produktion för att fylla behoven, vilket nu icke är fallet; och det är det, som tillsammans med den allmänna internationaliteten i arbetarerörelsen kommer att garantera mot de motsättningsars fortsättning, vilka vi för närvarande lida under.

Medan jag har ordet skall jag endast be att få till herr Edéns yttrande tillägga, att naturligtvis hava de reservanter, som här formulerat sin reservation, skrivit i egenskap av socialdemokrater. De ha endast önskat ge en utveckling av sina synpunkter, och reservationen är ju endast undertecknad av utskottets socialdemokratiska medlemmar.

Men om man ser på de punkter, som herr Edén läste upp, så lärer väl även herr Edén och hans parti — och detta är av stort intresse att konstatera — få ganska svårt att bestrida riktigheten av de satsar, som här framföras. Där står: »Så länge samhället är organiserat på privatkapitalismens grund uppstår en ständig tävling mellan olika kapitalistgrupper om avsättnings- och exploateringsområden. I denna tävling söka dessa grupper använda sina respektive länders politiska och militära maktställning för att skaffa sig fördelar på konkurrenternas bekostnad.» 'Jag tror, att litet var, som tänker på hur det förhåller sig, skall erkänna sanningen i detta. Visserligen är denna motivering socialistiskt färgad, men den är därjämte i högsta grad riktig och sann. Och litet var erkänner nog det i sitt hjärta.

Vi se vidare: »Frågan om krigens avskaffande och nationernas självständighet kan efter utskottets mening ej lösas fristående genom proklamerande av vissa rättsgrundsatsar, utan den måste alltid ses i samband med kravet på den sociala nydaning», etc. Det är då alldeles säkert, och jag tror att litet var måste se det, att det skulle bli en kinkig uppgift för en liberal politik att lösa dessa problem fristående. Det vill till, att stödet kommer genom den sociala nydaning, som kan ge de arbetande klasserna vederbörligt inflytande även på utrikespolitiken.

Jag gör således intet yrkande — det är ju självklart — att de liberala medlemmar av denna kammare, som finna detta för mycket socialistiskt, skola giva sin röst till denna reservation. Men jag vill begagna tillfället till att påpeka och fastslå, huru mycket av allmängiltig sanning, som ligger i dessa så socialistiskt klingande uttalanden.

*Angående
vissa nationers rätt att
leva sitt eget
fria liv.*

(Forts.)

*Angående
vissa nationers
rätt att
leva sitt eget
fria liv.*
(Forts.)

Herr Edén: Jag tror icke det finns skäl att upptaga en diskussion vid detta tillfälle om de satsers berättigande eller icke berättigande, med vilka herr Branting senast sysselsatt sig. Den diskussionen skulle bli av alldeles övervägande akademisk art och med all säkerhet sväva ut så pass långt, att den avgjort komme att överstiga måttet av den tid, som kammaren rimligen bort ägna åt denna motion och som redan blivit alltför lång.

Med anledning av herr Brantings senaste anförande skall jag emellertid tillåta mig den anmärkningen, att jag icke tror, att det är någon inom det liberala partiet — jag vet icke, huru det kan vara inom partiet till höger — som förnekar, att bland orsakerna till krig nu som i alla föregående tider också äro de ekonomiska förhållandena inom länderna och mellan länderna, och att en av orsakerna till de stora erövringsföretagen således ligger på detta område. Vad som däremot förnekas, men som i reservationen genom hela dess läggning proklamerats, det är, att detta skulle vara den enda orsaken, och att man således endast genom att vända sig mot den nuvarande ekonomiska ordningen skulle råda bot på sådana olyckor, som krigen äro. Att man lagt saken på den bogen i reservationen, det är just ett av de drag, som ge den socialdemokratiska färgtonen åt denna reservation.

Vad beträffar det sista yttrandet av reservanterna, som herr Branting tog upp, att »frågan om krigens avskaffande och nationernas självständighet ej kan lösas fristående genom proklamerande av vissa rättsgrundsatsar, utan den måste alltid ses i samband med kravet på den sociala nydaning, för vilken socialdemokratien kämpar» o. s. v., skall jag endast tillåta mig att härtill foga den anmärkningen, att naturligtvis ingen, tänker jag, har genom att vända sig mot detta yttrande på något vis velat underkänna vikten utav en social nydaning, men vad man bestrider, är, att denna sociala nydaning behöver gå i den riktning, »för vilken socialdemokraterna kämpa», såsom reservanterna proklamerat.

Över huvud taget kan jag icke underlåta att en liten smula ytterligare trycka på, vad jag i största förbigående antydde i mitt föregående anförande, nämligen att det synes mig icke för behandlingen av en fråga, om ock av sådan natur som den förevärande, vara till någon fördel, att man i argumentationen, vare sig i utskottets motivering eller reservationens motivering, rycker in principuttalanden av denna art, då man vet, att i alla händelser de olika partierna på sådana punkter icke kunna annat än stå emot varandra, eftersom deras åskådningar äro olika. Det är ju också vanligt, att man i sin argumentation håller sig till praktiska grunder och praktiska förhållanden, som stå i direkt samband med den föreliggande frågan. Nu kan invändas, att det är mycket svårt att hålla sig till praktiska grunder i fråga om en motion, som i sig själv icke är så fasligt praktisk. Jag kan emellertid även med hänsyn tagen till motionens läggning icke finna annat än att reservan-

terna, för att motivera sin ståndpunkt till motionen, här tagit in mycket av vad som icke behöft stå i reservationen.

Jag vidhåller naturligtvis mitt yrkande.

Herr Lindhagen: Den siste talaren förklarade, att diskussionen rörande denna fråga blivit alldeles för lång. Jag vill taga fasta på detta yttrande — jag hör däri en genklang av den motivering, varmed man från det liberala partiets sida ställer sig avvisande till alla spörsmål, som ej gå att lösa enligt den fastställda formuleringen, utan i fråga om vilka det kräves, att man tränger från ytan något ned på djupet. Så var det i fjol, när det gällde Första-kammarfrågan och republikfrågan, så har det varit i år i fråga om hovmotionen och denna motion och så även vid andra tillfällen. Det liberala partiet är icke längre bärare av den tanke- och yttrandefrihet, som fordrar, att man tränger till botten, utan så snart man försöker pejla vad som ligger under ytan, så mötes man av en avvisande hållning utan vidare. Hela den nu förda diskussionen vittnar härom. Det stora liberala partiet, genombrottspartiet, arvtagare till de stora idéerna och tankarna på 40-talet, detta parti hyllar numera tydligen den maximen: låtom oss bekvämligen hålla oss till ytan!

Överläggningen var härmed avslutad. I enlighet med de därunder framkomna yrkandena gav herr talmannen propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till den av herr Ingvarsson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse den under 1:o upptagna propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes likväl av herr Lindhagen, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående yrkandena, av vilka herr talmannen fann det under 3:o angivna nu hava flertalets röster för sig. Som emellertid herr Branting i fråga om kontrapropositionen begärde votering, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande voteringsproposition:

Den, som till kontraproposition i huvudvoteringen angående femte tillfälliga utskottets utlåtande nr 4, antager yrkandet om bifall till den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit yrkandet om bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

*Angående
vissa nationers rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)*

Angående
vissa nationers
rätt att
leva sitt eget
fria liv.
(Forts.)

Omröstningen enligt denna voteringsproposition utvisade 134 ja mot 62 nej, vadan propositionen för huvudvoteringen erhöi följande av kammaren godkända lydelse:

Den, som vill, att kammaren bifaller femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Huvudvoteringen utföll med 123 ja mot 34 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 5.

Herr statsrådet *Sandström* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående rätt för vissa tjänstemän att för avlöningsförhöjning tillgodoräkna sig tid, varunder tjänstledighet åtnjutits för fullgörande av värnplikt; och

angående ändring av §§ 9 och 12 i avlöningsreglementet för tjänstemän vid statens järnvägar den 15 november 1907.

Dessa propositioner bordlades på begäran.

§ 6.

Angående
kungörandet
av lediga folk-
skollärare-
tjänster.

Å föredragningslistan fanns härefter upptaget Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av herr *Lundgrens* i Björna motion, nr 226, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphörande av den skoldistriktens åliggande skyldighet att i Post- och Inrikes tidningar kungöra lediga folkskollärare-tjänster.

Uti en inom Andra kammaren väckt motion, nr 226, hade herr *Lundgren* i Björna föreslagit, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och under vilka villkor den skoldistriktens åliggande skyldighet att kungöra lediga folkskollärare-tjänster i Post- och Inrikes tidningar skulle kunna upphöra samt att Kungl. Maj:t täcktes för Riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan, yttrade

Herr Lundgren i Björna: Herr talman! Då utskottet enhälligt har avstyrkt min motion, så vill jag inte upptaga kammarens tid med att nu påyrka och motivera bifall till densamma. Jag skall bara be att i största korthet få framlägga ett förslag till ändring i mitt yrkande och ävenså några skäl för detta mitt ändringsförslag,

Folkskolestadgans § 19 föreskriver, att då en folkskollärare-tjänst är ledig, skall kungörelse angående tjänsten införas i den tidning, i vilken offentliga meddelanden tillkännagivas. Därjämte föreskriver samma paragraf, att detta tillkännagivande skall införas tre gånger. Nu är det ju så, att bestämmelserna i fråga om den s. k. legala annonseringen i Posttidningen äro varierande. I vissa fall skall ett tillkännagivande införas tre gånger, men i andra fall är det nog med att införa tillkännagivandet en gång. I fråga om folkskolläraretjänsternas kungörande inför offentligheten genom Posttidningen förefaller det mig åtminstone, som om bestämmelsen, att de skola kungöras tre gånger efter varandra, vore skäligen betydelslös och oändamålsenlig. Ty skall en upprepad annonsering vara av någon betydelse, så måste det ju förutsättas, att annonseringen sker i en sådan tidning, som har någon mera avsevärd spridning bland den samhällsklass, som man avser att nå med annonsen i fråga. I så fall har ju denna anordning till ändamål att sprida kännedom om annonsens innehåll i så vida kretsar som möjligt. Men vad annonseringen i Post- och Inrikes tidningar beträffar, så kan den under nuvarande förhållanden med hänsyn till denna tidnings ytterligt ringa spridning särskilt inom folkskollärarekåren endast ha till ändamål att ge annonsen i fråga en officiell karaktär. Med säkerhet torde nämligen kunna påstås, att denna tidning mycket litet läses inom folkskollärarekretsar på grund särskilt av tidningens höga pris. Jag har talat med folkskollärare, som säga, att de aldrig i sitt liv ens sett tidningen i fråga.

När en annons första gången varit införd i Posttidningen, så går det till på det viset, att kontentan av densamma intages i någon tidning, som är mer allmänt spridd inom folkskollärarekåren, t. ex. Svensk Läraretidning. Svensk Läraretidning tar ur Post- och Inrikes tidningar material till ett register över lediga folkskolläraretjänster, som införes vecka efter vecka. På så sätt blir ju annonsen i fråga nödtorftligen bekantgjord för vederbörande, därest icke, såsom i nio fall av tio varit vanligt, vederbörande skolråd annonserar tjänsten ytterligare i någon tidning, som är mera spridd inom lärarekretsar. Det kan ju hända en och annan gång, att man inte gör så. Då är det någon, som har tillkännagivit sig vilja söka tjänsten i fråga, som skolrådet anser sig böra gynna.

Nu kan man ju under sådana förhållanden med fullt fog fråga: vad skall det tjäna till att upprepa denna annonsering tre

*Angående
kungörandet
av lediga folk-
skollärare-
tjänster.
(Forts.)*

*Angående
kungörandet
av lediga folk-
skollärare-
tjänster.
(Forts.)*

gånger i Posttidningen? För mig kan saken inte te sig såsom någonting annat än en extra beskattning, som går ut över kommunerna eller skoldistriktet utan ringaste nytta eller ändamål. Jag föreställer mig, att man utan att ställa till någon som helst oreda och utan minsta skada skulle kunna inskränka sig till att föreskriva, att denna annonsering skall ske endast en gång.

Nu har utskottet, gent emot det yrkande som jag gjort i min motion, anført, att motionen sammanhänger med frågan om ordnande av den legala annonseringen i sin helhet. Däri ligger ju en liten vink om, att min motion har alldeles för liten räckvidd, för att det skulle anses lämpligt att förorda bifall till densamma. Ja, jag skall gärna erkänna, att motionen har liten räckvidd, men i detta hänseende kan jag icke underlåta att erinra om det gamla ordspråket: »Man skall inte flyga högre än vingarna bära». År 1895 var en motion före i Riksdagens Andra kammare rörande inskränkning av den legala annonseringen efter hela linjen. Denna motion ledde till en riksdagsskrivelse, varigenom Riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde åtgärder i detta syfte. Denna riksdagsskrivelse ledde emellertid inte till åsyftat resultat. Kungl. Maj:t ansåg sig inte ha skäl att förorda någon inskränkning eller förändring i fråga om annonseringssättet mer än i ett enda fall. Det är knappast troligt, att om en motion i samma syfte som 1895 hade inkommit nu, den skulle ha lett till något bättre resultat än 1895 års riksdagsskrivelse gjorde.

Jag har vid samtal med medlemmar av utskottet hört, att utskottet är av den åsikten, att Post- och Inrikes tidningar borde upphöra och ersättas av ett statens annonsorgan. År 1910 motionerade emellertid herr Lindhagen om Posttidningens upphörande och ersättande med en statstidning av samma art som t. ex. de statstidningar, som finnas i Danmark och Norge. Denna motion ledde emellertid inte till något resultat. Jag tror däremot, att ett förslag i den riktning, som jag nu skulle vilja framföra, möjligtvis skulle kunna leda till det resultatet, att kommunerna befriades från den onödiga utgift, som sammanhänger med deras skyldighet att tre gånger annonsera folkskolläraretjänsterna. Jag skall därför be att få framlägga ett dylikt ändringsförslag, så lydande: att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och under vilka villkor den skoldistriktet åliggande skyldigheten att annonsera lediga folkskolläraretjänster i Post- och Inrikes tidningar må kunna inskränkas, samt att Kungl. Maj:t täcktes för Riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda. Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till detta förslag.

Herr Lundgren i Vendelsberg: Herr talman, mina herrar! Med anledning av den föregående ärade talarens anförande skall jag be att få säga, att utskottet för sin del varit fullt ense med

honom därutinnan, att flera olägenheter vidlåda det sätt, på hvilket den legala annonseringen nu äger rum. Motionären har emellertid här endast berört en del av denna annonsering, nämligen skoldistriktens skyldighet att i Post- och Inrikes tidningar annonsera om lediga läraretjänster. Denna fråga sammanhänger ju dock så nära med frågan om den legala annonseringen i allmänhet, att den väl knappast kan skiljas från sitt sammanhang med denna och lösas för sig. Detta så mycket mindre, som det ju under alla förhållanden måste anses önskligt och nödvändigt, att all annonsering av denna art sker på ett likartat sätt.

Därtill kommer, att Svenska akademien, som är ägare av Post- och Inrikes tidningar, på grund av ett gammalt privilegiebrev kan göra anspråk på, att all legal annonsering skall ske i denna tidning. Det har visserligen satts i fråga, huruvida detta privilegiebrev ännu kan anses vara gällande. Men i Riksdagen ha röster flera gånger höjts för att detta privilegium icke bör ändras, utan att Svenska akademien får någon ersättning för detsamma.

Denna motion synes sålunda endast omfatta en detalj i en mycket större fråga, nämligen frågan om Post- och Inrikes tidningars existens och om den legala annonseringens ordnande i allmänhet. Utskottet har för sin del, som jag redan nämnt, funnit denna frågas ordnande vara en mycket behjärtansvärd och mycket önskvärd sak. Men då densamma har vida större räckvidd än den fråga, motionären här framkastat, och alltså går långt utanför den föreliggande motionens ram, har utskottet nu icke funnit anledning att yttra sig angående densamma och än mindre haft rätt att framlägga något förslag till dess lösning. Orsaken till att utskottet sålunda icke nu kan tillstyrka bifall till den nu föreliggande motionen är sålunda den, att utskottet ansett den fråga, motionen berör, vara en detalj av en annan större fråga, och att alla hit hörande detaljer böra ordnas i ett sammanhang.

Av denna orsak, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundgren i Björna: Ja, utskottets ordförande sade ungefär, vad utskottet förut hade sagt, nämligen att frågan vore allt för liten för att nu kunna tagas upp. Den borde tagas upp i ett större sammanhang. Jag ber då att få erinra om, vad jag nyss sade, att år 1895 tog Riksdagen upp frågan i hela dess vidd, och det blev en skrivelse till Kungl. Maj:t enligt Riksdagens beslut. Men denna skrivelse föranledde icke till någon annan åtgärd än förändring av kungörelsesättet i ett enda fall. Tror verkligen utskottet, att det nu skulle leda till något större resultat, därest frågan toges i detta stora sammanhang? Jag tror knappast, att Kungl. Maj:t skulle ha en annan uppfattning i år i denna fråga, än Kungl. Maj:t hade år 1895.

Vidare säger den ärade ordföranden i utskottet, att denna

*Angående
kungörelset
av lediga folk-
skollärare-
tjänster.
(Forts.)*

Angående
kungörandet
av lediga folk-
skollärare-
tjänster.
(Forts.)

annonsering bör ske på likformigt sätt. Ja, det är alldeles riktigt, att det bör vara enhetlighet i fråga om det officiella kungörelse-sättet och det har jag i mitt ändringsförslag icke alls velat bestrida. Ty mitt ändringsförslag avser icke upphörandet av skol-distrikts skyldighet att annonsera, utan endast inskränkning av densamma. Och till detta förslag ber jag, herr talman, få yrka bifall.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till det av herr Lundgren i Björna under överläggningen framställda yrkandet; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Angående
avskaffande av
prokanslers-
ämbetet vid
universiteten.

Vidare förekom till behandling Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning av herr Christiernsons motion, nr 161, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskaffande av prokanslersämbetet vid universiteten.

Uti en inom Andra kammaren väckt och till behandling av dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 161, hade herr *Christiernson* föreslagit, att Riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i gällande bestämmelser, att prokanslersämbetet vid universiteten avskaffades och att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt inkomma med förslag i ärendet till Riksdagen.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon Andra kammarens åtgärd föranleda.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade emellertid herrar *Helger*, *Holmström* och *Strid* föreslagit, att Andra kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om sådan ändring i gällande bestämmelser, att prokanslersämbetet vid universiteten avskaffades eller, därest därmed förenade göromål funnes böra till någon del bibehållas under särskilt ämbete, i allt fall biskops självskrivna egenskap av prokansler måtte upphöra.

Utskottets hemställan upplästes, varefter ordet begärdes av

Herr *Helger*, som yttrade: Herr talman! Det är naturligtvis vanskligt och anses kanske förmätet att yttra sig i en fråga, som angår våra universitet, då man icke någonsin har varit akademisk utan endast svensk medborgare rätt och slätt. Men eftersom jag i utskottet haft mig ålagt att deltaga i denna frågas förberedande behandling och jag inom utskottet haft en från majoriteten avvikande mening, har jag icke rätt att undandraga mig att också angiva skälen för, att jag haft denna avvikande mening.

Som herrarna behagade finna av den historik, som utskottet har i början av sitt utlåtande, så har frågan för tre år sedan varit föremål för Riksdagens behandling på grund av en lika lydande motion i båda kamrarna av herrar Löfgren och Starbäck. Denna motion avslogs emellertid på respektive utskotts yrkande i båda kamrarna. Och nu menar Andra kammarens första tillfälliga utskott, att då ingenting sedan dess har inträffat, som kunde motivera en annan uppfattning, och då utskottet finner de på sin tid angivna skälen ännu gällande, så har utskottet haft tillräckliga skäl att avstyrka motionen i fråga.

Vad först beträffar det, som utskottet åberopar, att ingenting sedan år 1910 har inträffat, som kunde föranleda Andra kammaren till ett annat beslut nu, så vill jag visst icke bestrida det. Jag vill endast anmärka, att sedan utskottet avgjort detta ärende, så har en händelse inträffat, som borde mana Andra kammaren till övertägande, om det kunde vara konsekvent, att kammaren nu fattar samma beslut, som den fattade 1910. Jag syftar på det beslut, som kammaren fattade i onsdags i förra veckan i fråga om biskoparnes ställning till de allmänna läroverken. I och med detta beslut antog kammaren ett så lydande uttalande, föreslaget av lagutskottet: »Över huvud synes systemet med biskoparnes allmänna uppsikt över undervisningen vid de allmänna läroverken vara en visserligen historiskt förklarlig återstod från den tid, då undervisningen stod under kyrkans ledning, ett system, som väl icke längre har några förutsättningar i våra nutida samhällsförhållanden och den utveckling, som det allmänna undervisningsväsendet där nått.»

Detta uttalande, som Andra kammaren med stor majoritet gjort till sitt, rör visserligen biskoparnes ställning till de allmänna läroverken, men det kan med fullt berättigande också tillämpas på biskoparnes ställning till universiteten. Det kan väl åtminstone icke anses *mera* berättigat att vidhålla en kvarleva av kyrkans välde över universiteten än över läroverken. För bibehållande av eforus har åberopats, att han kan utöva fackmannainspektion över kristendomsundervisningen. Något motsvarande skäl kan näppeligen åberopas för en biskops ställning till universiteten. Varken prokanslern eller ens kanslern har någon motsvarande uppgift beträffande universiteten. Det finns nämligen icke i statuterna några bestämmelser om särskilda inspektioner från kanslerns sida av de teologiska fakulteterna utan den uppsikt, han såsom fungerande kansler kan komma att utöva, gäller hela den vetenskapliga undervisningen och forskningen, och detta måste väl anses vara olämpligt.

Att Kungl. Maj:t vid antagande av universitetsstatuterna haft en känsla av att prokanslersämbetet vore en föråldrad och onödig institution framgår av ett par bestämmelser i dessa statuter. Först och främst får prokanslern icke, såsom en annan

*Angående
avskaffande av
prokanslers-
ämbetet vid
universiteten.
(Forts.)*

*Angående
avskaffande av
prokanslers-
ämbetet vid
universiteten.
(Forts.)*

suppleant, vid inträffande vakans tjänstgöra ända tills den ordinarie inträder, utan om kanslern avgår, så skall Kungl. Maj:t särskilt förordna, huru tjänsten skall upprätthållas, till dess att den får ordinarie innehavare. Prokanslern kan sålunda endast få tjänstgöra till dess Kungl. Maj:t hunnit förordna vikarie, men härav borde väl följa, att befattningen kan anses skäligen onödig, då det med nuvarande kommunikationer väl icke behöver dröja många dagar innan Kungl. Maj:t hinner förordna om, hur befattningen skall upprätthållas.

En annan inskränkning i prokanslerns åliggande är, att han numera icke skall, såsom han förut gjort, yttra sig i befodringsfrågor, men om han inträder såsom kansler får han, om också bara för en kortare tid, befattning med *alla* de åligganden, som tillkomma kanslern och således även befodringsfrågor. Har det befunnits olämpligt, att biskopen i Lund och ärkebiskopen i Uppsala officiellt skulle yttra sig i befodringsfrågor, när de tjänstgöra som prokansler, lära de icke bli lämpligare till detta, därför att de inträda i stället för kanslern.

Under debatten om denna fråga förra gången anfördes det, vilket också utskottet omnämnt, att det vid universiteten icke funnes någon allmän opinion för avskaffande av prokanslersinstitutionen. När frågan var före vid akademiska församlingarna, samlade förslaget visserligen jämförelsevis få röster, och det endast vid Lunds universitet. Men det må väl dock erinras om, att det är mer än tolv år, sedan denna omröstning ägde rum, och att man 1908 försökte bringa frågan på tal igen, ehuru det av formella skäl icke kunde gå för sig. Men även om det icke skulle finnas någon allmän opinion för prokanslersämbetets avskaffande vid universiteten, tror jag icke Riksdagen gjorde något avsevärt ingrepp i den akademiska självstyrelsen, om den antog det förslag, som reservanterna ha förordat. Vi föreslå nämligen alternativt, att om befattningen skulle befinnas nödig, den måtte tillsättas genom val. Därigenom ha vi berett den allra bästa möjlighet för de akademiska myndigheterna att göra sin vilja gällande, och skulle det befinnas, att dessa allmänt anse ärkebiskopen i Uppsala och biskopen i Lund vara de allra lämpligaste personer, som kunna uppletas för detta ämbete, då komma universiteten givetvis att välja dessa till detta ämbete. Det synes mig också, som för dessa ämbetsinnehavare själva det borde vara mera hedersamt att besitta ämbetet på grund av fritt val än på grund av en föräldrad självskrivnenhet.

Då jag sålunda icke kan finna någon olägenhet av frågans lösning på det sätt, reservanterna föreslå, och då frågan har viss principiell betydelse och i alla händelser står i full överensstämmelse med det förslag, Andra kammaren förra veckan fattade i fråga om eforus, får jag, herr talman, yrka, att kammaren med avslag å utskottets förslag bifaller den vid betänkandet fogade reservationen.

Härpå anförde

Herr Lundgren i Vendelsberg: Herr talman, mina herrar! Motioner rörande det ämne, som här föreligger, ha väckts i Riksdagen så sent som 1910. Båda kamrarna avslögo då desamma. Den i denna kammare väckta motionen hänvisades för förberedande behandling till kammarens första tillfälliga utskott. Ur den ganska utförliga utredning med åtföljande historik, som detta utskott då avgav, kan inhämtas, att statuterna för universiteten såväl i Uppsala som Lund äro av så sen datum som den 27 november 1908, att efter den senaste revideringen av desamma prokanslerns befattning med befördringsfrågor upphört, och att, särskilt sedan detta skett, någon allmänna önskan från universitetshåll om prokanslersbefattningens upphörande eller besättande genom val icke avhörts. Det är på denna grund, som utskottet icke har ansett sig kunna tillstyrka denna motion. Härtill kommer också att utskottet icke förnummit, att under de tre senaste åren något som helst inträffat, som i någon mån kunnat utöva inflytande på denna fråga. Föregående talaren nämnde visserligen, att den fråga, vi nyss behandlat här, nämligen om biskopens ställning som eforus vid de allmänna läroverken, skulle ha ett visst inflytande även på denna fråga. Jag vill emellertid erinra om, att dessa frågor samtidigt varit före även 1910 i denna kammare, och att de då icke syntes nämnvärt inverkat på varandra.

Vidare påpekade den föregående talaren, att detta ämbete, som beröres i motionen, är av stor betydelse för universiteten. Jag tror dock, att man från universitetshåll i allmänhet icke har den uppfattningen. Jag har en gång från en universitetsman, på tal om att det kunde finnas vissa skäl för prokanslersämbetets upphörande eller besättande genom val, tvärtom hört den uppfattningen uttalas: »Ja, men då universiteten i alla fall vilja ha kvar denna uråldriga institution, denna dekoration, om jag så får säga, så låt dem för all del behålla den».

Frågan synes väl i stort sett vara ganska obetydlig, men jag kan nu icke annat än på de grunder jag anført bedja, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 3, i anledning av inom båda kamrarna väckta motioner om skriveelse till Kungl. Maj:t angående lindring i de mindre bemedlades kostnader för hospitalsvård föredrogs härpå; och yttrade därvid

*Angående
avskaffande av
prokanslers-
ämbetet vid
universiteten.*
(Forts.)

*Angående
mindre be-
medlades
kostnader för
hospitalsvård.*

Angående
mindre be-
medlades
kostnader för
hospitalsvård.
(Forts.)

Herr Sterne: Herr talman! Mina herrar! Den fråga, som den här motionen berör, och som redan av Första kammaren är bifallen och av Andra kammarens utskott tillstyrkt, är av det behjärtansvärda slag, att man ej behöver ingå på att närmare motivera behovet av en reform i motionens syfte. Men det är endast angående de vägar, som man kan tänka sig farbara, när det gäller förändring i detta syfte, som jag ville nämna några ord och understryka några synpunkter, som inom Andra kammarens andra tillfälliga utskott gjort sig gällande vid behandlingen av den här saken.

Vi ha uti utskottsutlåtandet skrivit, att vi i huvudsak icke hava något att erinra mot Första kammarens utskotts utlåtande, och det är riktigt. Det är endast det, jag har velat haft tillagt, att när det gäller en utredning av denna fråga, så bör man göra klart för sig, vilka principer man bör följa. Det är tre tänkbara principer, som finnas angivna i motionen. Dels talas om ett kommunernas verksamma understöd åt de mindre bemedlade för att befria dem från den tunga, de eljest äro utsatta för, dessa som äro nog olyckliga att ha sinnessjuka anhöriga, åt vilka de måste bekosta vård. Det talas också vidare om landstingens bidragsskyldighet. Men enligt vårt förmenande inom utskottet äro dessa båda vägar mindre lämpliga. Den stora princip, som vi vilja ha fastslagen, är nämligen den, att staten såsom sådan bör vidkännas de kostnader, som kunna ifrågakomma på grund av lindringen i de mindre bemedlades hospitalsvård.

När man då går att söka klargöra för sig tillämpningen av den principen, kan man även där särskilja ett par vägar. Enklast synes vara att åvägabringa en nedsättning i avgifterna för de mindre bemedlade, eventuellt med varierande avgiftsbelopp och med hänsyn tagen till den olika ekonomiska ställning, som dessa mindre bemedlade kunna vara i.

Men man kan också tänka sig, och det torde vara den bäst framkomliga vägen, att staten bidrager i form av anslag. Man kunde då lägga anslagets beviljande i hospitalsdirektionens händer, möjligen i sammanhang med ett enklare förfaringssätt vid styrkande av vederbörandes medellöshet.

Vad jag sålunda med mitt anförande här velat stryka under, är den mening, som i utskottet gjort sig gällande, att staten bör vidkännas kostnaderna, därvid utgående ifrån, att kammaren skall behjarta spörsmålet och bifalla den från utskottet gjorda hemställan. Därigenom borttager man åtminstone indirekt i ett fall orsaken till den klagan, som med rätta gör sig gällande från kommunernas sida över den ojämna beskattningen och överför till den större enheten, nationen, den riktiga principen om underhållsplikten för alla de olycklige, som behöva komma i åtnjutande av hospitalsvård.

Jag vill med dessa ord, herr talman, endast be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rydén: Herr talman! Då jag begärde ordet, visste jag icke, att en representant för utskottet skulle yttra sig i frågan. Jag begärde emellertid ordet närmast för att påpeka, att jag tycker, det hade varit i hög grad önskvärt, om Andra kammarens andra tillfälliga utskott hade gjort ett mera positivt uttalande angående de vägar, som man ansåg vara de lämpligaste, än vad som förekommer i motiveringen här. Emellertid synes det ju framgå av den föregående talarens anförande, som om han talade på utskottets vägnar, och under sådana förhållanden skulle det förefalla, som om utskottet valt den vägen att i stället för att på papperet nedskriwa sin mening låta den till kammarens protokoll uttalas. Jag vill emellertid för min del bestämt säga ifrån, att då jag understödjer det förslag, som här föreligger, så är det under den förutsättningen, att man icke går vilken som helst av de tre vägar, motionären föreslagit, ty det synes mig vara uppenbart, att det egentligen är endast en av dessa vägar, som bör ifrågakomma vid det slutliga avgörandet. För min del kan jag icke finna det lämpligt, att man går den vägen att nedsätta avgifterna för de mindre bemedlade, så att dessa skulle bli lägre än för bemedlade, och ännu mindre att nedsätta avgifterna generellt för både obemedlade och mindre bemedlade. Jag anser det icke heller vara lämpligt att lägga bidragsskyldigheten på landstingen, utan jag ansluter mig till den andra av de vägar, som Första kammarens utskott uttalat sig om, nämligen att staten bör till vederbörande direktioner lämna anslag, som de ha rätt att, eftersom förhållandena ställa sig, förfoga över för att minska och lindra de bördor, som falla på mindre bemedlade, vilka ha anhöriga eller andra försörjningspliktiga på hospital.

Det spelar en viss praktisk roll, om från Riksdagens sida göres ett uttalande för en av dessa vägar, så till vida, att om man går den första av de vägar, som Första kammarens tillfälliga utskott antytt, så synes ärendet komma under fattigvårdsutredningen och sålunda ha all utsikt att under några år framåt drunkna i denna stora utredning. Vad beträffar den tredje vägen, nämligen att lägga bidragsbördan på landstingen, blir förhållandet ej bättre. Är det däremot så, att man går den tredje av mig nu förordade vägen, så synes mig frågan kunna hänskjutas till medicinalstyrelsen. Det blir då ett enkelt omarbetande av några paragrafer i hospitalsstadgan, och när det sedan endast är förknippadt med ett anslag från Riksdagen, så vore därmed hela denna fråga löst.

Jag har icke något skäl för annat yrkande än bifall till utskottets hemställan, men jag har velat beledsaga mitt yrkande med detta uttalande.

Herr Olausson: Herr talman, mina herrar! Blott några få ord. Jag skall be att få uttala min tacksamhet för den välvilliga

*Angående
mindre be-
medlades
kostnader för
hospitalsvård.*

(Forts.)

Angående mindre be- medlades kostnader för hospitalsvård. behandling, min motion har fått, men jag vill också säga om de vägar, man här har att välja, att jag till fullo instämmer i det yttrande, som herr Sterne hade. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

(Forts.)

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

Angående utskänknings- av brännvin, vin och öl i Riksdagens lokaler.

Härefter förelåg till avgörande Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 4, i anledning av väckta motioner i fråga om utskänknings av brännvin, vin och öl i Riksdagens lokaler.

Till handläggning av Andra kammarens andra tillfälliga utskott hade hänvisats två inom nämnda kammare väckta motioner i fråga om utskänknings av brännvin, vin och öl i Riksdagens lokaler.

I den ena av dessa motioner, nr 19, hade herr *Leander m. fl.* hemställt, det Riksdagen ville besluta, att uti de avtal, som vice värden för Riksdagens hus å riksgäldsfullmäktiges vägnar före varje riksdags början träffade med lämplig person angående mat-hållning för riksdagsmännen, hädanefter skulle ingå såsom villkor, att ingen utskänkning av brännvin eller därmed jämförliga drycker finge förekomma inom Riksdagens lokaler, och att följaktligen ingen ansökan om rättighet för vederbörande till dylik utskänkning vidare skulle äga rum.

I den andra motionen, nr 246, hade herr *Byström m. fl.* föreslagit, att Riksdagen ville besluta meddela vederbörande, att rättighet till utskänkning av spritdrycker, vin och öl, avsedd att utövas inom riksdagshuset, efter tiden för innevarande riksdags avslutning icke borde utverkas.

Till utskottet hade jämväl hänvisats ett från Första kammaren ankommet protokollsutdrag, enligt vilket nämnda kammare bifallit en inom kammaren av herr Ernst Beckman m. fl. väckt motion, nr 98, med enahanda hemställan, som gjorts uti den av herr Byström m. fl. avgivna, här ovan omförmälda motionen nr 246.

Utskottet hemställde,

1:o) att Andra kammaren ville, med bifall till herr *Byströms* m. fl. motion, i likhet med Första kammaren för sin del besluta meddela vederbörande, att rättighet till utskänkning av spritdrycker, vin och öl, avsedd att utövas inom riksdagshuset, icke borde utverkas efter tiden för innevarande riksdags avslutning; och

2:o) att herr *Leanders* m. fl. motion genom utskottets under 1:o) gjorda hemställan måtte anses besvarad.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar *Westman* och *Larsson* i Bondarve; samt
av herrar *Hallén*, *Svensson* i Skönsberg och *Sterne* i fråga om
utskottets motivering.

Sedan utskottets hemställan i *mom. 1* blivit uppläst, lämnade
herr talmannen på begäran ordet till

Herr *Westman*, som anförde: Herr talman! Då jag haft en
från utskottet avvikande mening och anmält min reservation mot
utskottsbetänkandet, så grundar sig detta därpå, att jag icke kunnat
finna, att ett bifall till den åtgärd, som motionärerna här föreslå,
skulle vare sig på något sätt främja nykterhetssträvandet eller
eljest vara lämplig. Man har från håll, som representera utskotts-
majoritetens mening, betygat, att man beträffande själva saken
står på samma ståndpunkt som förra året, då en liknande motion
behandlades i kammaren. Så är även förhållandet med mig.
Det enda, som skiljer oss åt, är, att jag i slutresultatet kommer
till alldeles motsatt mening mot utskottsmajoriteten, nämligen att
motionerna böra *avslås*, varom jag härmed, herr talman, anhåller
att få framställa yrkande.

Med herr *Westman* förenade sig herr *Larsson* i Bondarve.

Härpå yttrade

Herr *Sterne*: Herr talman, mina herrar! Om man skall
se denna fråga i sitt sammanhang, så har den ju en liten för-
historia sedan i fjol, då ett yrkande i ungefär samma syfte fram-
fördes i motion av herr *Räf*. Jag har ansett mig i någon mån
böra beröra denna sak i debatten, därför att jag är med bland
de utskottsledamöter, som reserverat sig mot utskottets motivering,
och det sålunda kan anses befogat, att jag något förklarar, var-
för jag i det fallet haft en från utskottets majoritet avvikande
mening.

När herr *Räfs* motion i fjol behandlades, avstyrkte ju ut-
skottet densamma, och Andra kammaren följde denna hemställan,
dock med strykande av motiveringen. Man har alltså knappast
någonting att hålla sig till angående motiven förutom de yttran-
den, som då fälldes av olika talare och även av många nykter-
hetsvänner. Om man skulle försöka destillera ut motiven för
avslag, så skulle man komma till, att de voro följande tre: 1)
att saken som sådan icke är någon nykterhetsfråga i egentlig
mening; 2) att utskänkningsen varit av så ringa omfattning, att
den knappast någonting betytt, och 3) att nykterhetsnitet i detta
fall synbarligen emanerat måhända från andra bevekelsegrunder
än det rena och praktiska nykterhetsintresset. Det är ju tydligt,
att även om denna motion endast berörde en viss del av utskänk-
ningen, nämligen brännvin och därmed jämförliga drycker, och

*Angående
utskänkningsen
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.*

(Forts.)

*Angående
utskänkningsen
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.*
(Forts.)

dessutom yrkandet kanske led av en viss oformlighet i det avseendet, att det hemställts om förnyad behandling varje år inom Riksdagen, huruvida utskänkning skulle få förekomma i riksdagsrestaurangen, så måste man dock säga, att vissa av de skäl, som framfördes i motionen, kunna anses vara behjärtansvärda även i år. Och därför synes det oss reservanter, att något bort utskrivs om den saken och om anledningen till, att man nu i år går till ett tillstyrkande.

I likhet med vad som delvis anfördes i fjol må man ju också säga, att det torde väl knappast finnas många ens inom nykterhetsfolkets läger, som anse, att denna fråga kan inrangeras inom de praktiska nykterhetssträvandenas ram. Den är, såsom motionärerna framhållit och den föregående talaren här uttalat, praktiskt betydelselös. Emellertid skriver utskottet, att utskottet tror sig veta, »att bland ett avsevärt stort antal av Riksdagens ledamöter förefinnes en önskan, att tillhandahållandet av rusgivande drycker inom Riksdagens lokaler helt eller delvis skall upphöra». I motionerna framhålles därjämte, att det är en utbredd mening bland landets nykterhetsvänner, att så skall ske. Emot den tankegången torde man i stället få framhålla, att bland landets nykterhetsvänner har den frågan icke alls framställts, förrän den i fjol framfördes i motion av herr Räf, men att denna sak sedan uttolkats på ett något underligt sätt ute i landet, vilket kan i någon mån motivera, att man i år går på bifall till framställningen. Och jag tror, att det i stället bort stå i utskottsutlåtandet, att en önskan förefinnes bland nära nog samtliga ledamöter att genom ett bifall till den nuvarande framställningen för framtiden bli befriad från att behöva använda en dyrbar tid på en sådan här lilleputtreform från verklig nykterhetssynpunkt betraktad. Vid alla frågors avgörande skall man naturligtvis överväga, vad man vinner genom ett bifall. Och så även här. Man kan då säga, att man här vinner just vad jag nyss nämnde, nämligen att man blir befriad från att behöva ödsla sina krafter på en fråga, som ingen torde ha någonting att invända emot i egentlig mening. Vi absolutister ha naturligtvis ingenting att invända emot, att utskänkningsen upphör, och icke-absolutisterna använda sig av utskänkningsen i så ringa grad, att för Riksdagens ledamöters vidkommande inga praktiska skäl kunna motivera ett avslag på framställningen. Dessutom slipper man ifrån de vantolkningar, som ute i landet fortfarande till äventyrs kunna göra sig gällande. Jag har nämligen hört, att man trott sakläget i denna fråga vara det, att vi absolutister blivit stötta på grund av den förekommande utskänkningsen i restaurangen, och att vi därför fört fram frågan, så att vi skulle slippa se det. Det är naturligtvis en fullkomlig vantolkning. Det förhåller sig ingalunda så, och ingen av kammarens ledamöter har heller framställt saken på detta sätt. Men sådana uppfattningar kunna

göra sig gällande i landsorten, där man från långt håll betraktar denna historia.

När det så förhåller sig, har man naturligtvis heller ingenting att invända emot ett bifall. Och det finnes även ett annat litet skäl för bifall, nämligen, att det ju från principiell nykterhetssynpunkt kan ha någon betydelse, så till vida att ett bifall här ju bör kunna sägas vara ett principuttalande i nykterhetsvänlig riktning.

Emellertid är kontentan av det sagda, att vad vi velat understryka, eller de synpunkter, som vi ansett böra göra sig gällande i motiveringen för bifall till den längst gående motionen, det är vad som framhålles i första delen av vad Första kammarens utskott yttrade, nämligen: »Huruvida den till omfattningen synnerligen obetydliga rusdrycksutskänkningen i Riksdagens restauranglokaler fortfarande må förekomma eller icke, torde vara för Första kammarens ledamöter skäligen likgiltigt. Utskottet anser i överensstämmelse härmed, att det icke finnes anledning motsätta sig motionärernas önskningsar», och vidare att frågans avgörande genom motionens tillstyrkande befriar Riksdagen icke blott från alkoholhaltiga drycker i restaurangen utan, vad bättre är, befriar den från det arbete, som säkert för framtiden varje år skulle återkomma med att behandla denna sak, och att dessutom den principiella natur, som kan avläsas ur förslaget, kan för frågan få gälla vad den kan.

Det är med denna motivering, som jag gått med på ett tillstyrkande av motionen, och därför, herr talman, skall ja be att få formulera mitt yrkande så, att jag med hemställan om bifall till utskottets kläm dock ber att få yrka ogillande av dess motivering. Det är en konsekvens, den enda, av fjolårets beslut i frågan, då man även ogillade Andra kammarens andra tillfälliga utskotts motivering.

Herr vice talmannen, som under herr Sternes anförande övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, gav härefter ordet till

Herr Wijk, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Denna fråga har haft en förhistoria i Första kammaren av ganska egenartad art. I Första kammaren förelåg en motion, väckt av herr Beckman, alldeles likalydande med den, som i denna kammare väckts av herr Byström. Och Första kammarens tillfälliga utskott tillstyrkte bifall till motionen under uttalande, att »utskottet, till förebyggande av missförstånd, velat i detta sammanhang betona, att ärendets avgörande icke får tillmätas någon som helst principiell innebörd». Läser man så motionens motivering, där det framhålles, att någon praktisk betydelse icke kan tillmätas motionen, utan att hela dess betydelse ligger uti den principiella inne-

*Angående
utskänkningen
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.*
(Forts.)

*Angående
utskänknigen
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.*
(Forts.)

börd, som motionären velat inlägga i densamma, frågar man sig ovillkorligen, hur det är möjligt, att Första kammaren kommit till ett beslut, som så fullkomligt strider mot premisserna, som här är fallet. Och man kan inte gärna komma till annan slutsats än den, att Första kammaren resonerat som så, att om den avslope motionen, skulle Första kammaren i landet sedermera utmålås som en fiende till alla nykterhetssträvanden, och det har den icke velat utsätta sig för. Det är beklagligt, att en sådan motivering för Första kammarens beslut verkligen har kunnat föreligga, och det är också beklagligt, att Första kammaren av denna anledning funnit skäl att på ett enligt min uppfattning ganska sofistiskt sätt vältra ansvaret ifrån sig och lägga det på Andra kammaren, i stället för att själv fatta ståndpunkt i frågan.

Nu ligger emellertid avgörandet hos Andra kammaren. Förra året förelåg, som herrarna minnas, en motion som gick i ungefär samma riktning, men åtskilligt mindre långt än de motioner, som nu föreligga. Denna motion avstyrktes enhälligt av det tillfälliga utskott, som då behandlade densamma, och motionen förkastades av Andra kammaren efter en ganska lång debatt med 140 röster mot 58. Under debatten yttrade sig särskilt herr Enderstedt ganska skarpt mot motionen: han framhöll, att det var uteslutande av kitslighet den framkommit, att det icke var någon verklig nykterhetsfråga det här rörde sig om, att man i dessa småfrågor skulle akta sig för att gå till överdrift; och han yttrade till slut, att ett bifall till motionen skulle vara att börja den s. k. torrläggningen på det minst lämpliga stället. Det är då ganska egendomligt att ett år efteråt finna samme herr Enderstedt såsom ordförande i det tillfälliga utskott, som nu behandlat frågan, förorda en åtgärd, som går åtskilligt längre än den, som han så kraftigt fördömde förra året. Man kan fråga sig sig, varpå detta kan bero. Det är visserligen sant, att den motion, som väcktes i fjol, var avgiven av herr Räf, medan den, som avlämnats i år undertecknats av herr Byström och några andra mer framstående representanter för nykterhetsrörelsen, men det vore beklagligt, mina herrar, om sådana personliga synpunkter skulle vara avgörande för sådana frågor som dessa.

Går man nu till att se, vad motionen verkligen innebär, måste man först slå fast, att det icke är någon verklig nykterhetsfråga. Det medge motionärerna själva, då de säga att »ur praktiska synpunkter kan frågan icke i och för sig äga någon större betydelse», och man kan verkligen gå litet längre och säga, att ur praktisk synpunkt har motionen ingen betydelse alls, då det inte föreligger något missbruk, som med densamma skulle stävjas. Utan det enda, som kan motivera motionen, är dess s. k. principiella innebörd. Man menar, att denna åtgärd är ett ytterligare steg i en riktning, som man redan slagit in på. Det är så att säga ett fullkomnande av ett system, och detta steg tar

man utan att fästa sig vid, om det har någon verkligt praktisk betydelse i och för sig.

I detta, mina herrar, ser jag ett utslag av nykterhetsrörelsen, som är mycket betänkligt, och som icke minst anhängarna av rörelsen borde vara angelägna att motarbeta. Nykterhetsrörelsen måste i viss mån baseras på en tvångslagstiftning. En sådan lagstiftning ha kamrarna varit med om i stor utsträckning och de komma utan tvivel, och antagligen på goda grunder, att ytterligare utvidga den. Men skall detta göras, utan att en verkligt hållbar grund kan påvisas i varje särskilt fall, skall det göras, bara som ett led i ett system, bara som ett fullföljande av en gång inslagen vana, då kommer mot hela denna lagstiftning att uppstå en reaktion, som jag för min del måste anse vara befogad. Det är farligt att vänja sig vid att göra inskränkningar på detta sättet, och utvidga en tvångslagstiftning, utan att man kan förebringa verkligt bärande skäl för densamma. För här kommer man in på ett område, som det är av största vikt att beakta, och det är angelägenheten av att taga hänsyn till varje individs personliga frihet och att icke göra någon inskränkning i den, om det icke sker uppenbarligen för det allmännas bästa. Det är en princip, som nog förr i världen varit mycket mer framträdande än nu, och som varit en ledande grundsats icke minst för det frisinnade partiet. Nu, i en tid, då tvångslagstiftning tillgripes, och måste tillgripas, i mycket större utsträckning än förr, är det dubbelt angeläget att lägga sig vinn om, att icke den principen i onödan sätts. Men detta är efter min mening förhållandet just i det föreliggande fallet. Vi ha här ett alldeles oförtydligt exempel på en ofördragsamhet mot olika tänkande och ett opåkallat förmynderskap över dem, som anse sig kunna förfara på annat sätt än en viss grupp anser riktigt. Går man ut från denna synpunkt, blir frågan verkligen av en åtskilligt större innebörd, än vad den är, om man endast läser motionen.

Det är med utgång från dessa synpunkter, som jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Starbäck, Röing, Olsson* i Åsen och *Andersson* i Skivarp.

Vidare anförde:

Herr Enderstedt: Herr vice talman, mina herrar! Då jag för min del i år yrkat bifall till de väckta motionerna, är det därför, att man har lyckats göra frågan till en så stor fråga. Jag tror, att jag ganska rätt skall karakterisera situationen, om jag säger, att man ute i landet har lyckats få denna fråga att bli lika stor, som den inom Riksdagen är liten. Jag har också ändrat mening eller, rättare sagt, denna gång yrkat bifall, därför att i år föreligger en hel del uttalanden från icke absolutistiskt håll,

*Angående
utskänknings-
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.
(Forts.)*

Angående
utskänknigen
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.
(Forts.)

där man förklarar: »Vi skola mycket gärna finna oss i de restriktioner, som här begärts». Jag är alldeles ense med det stora flertalet absolutister, att man icke i små frågor i onödan skall ställa till batalj, ty man kan då riskera att i större frågor få lida nederlag. Men då här uttalanden i berörda rikning från tvenne partier, utom från nykterhetsgruppen, och dessutom ett uttalande från Första kammaren föreligga — jag håller mig endast till siffrorna — ha vi icke någon anledning att antaga, att kammarens icke helnyktra ledamöter skola finna det tvång, vi lägga på dem, så ofantligt stort. Man kan sålunda icke längre komma och påstå, att vi skulle gå så förfärligt aggressivt till väga.

Jag vill också uttala den önskan, att vi inom Riksdagen måtte få ett slut på dessa ständiga debatter, på denna strid, som nu förts ett helt år, ty vi ha verkligen nyttigare saker att utföra än att hålla på på detta sätt. Det är utav dessa orsaker jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vad herr Sternes kritik mot utskottets motivering beträffar, finner jag den tämligen intetsägande och anser, att det är en mycket hårfin skillnad på de synpunkter, herr Sterne gjort sig till tolk för, och de synpunkter, utskottet i sin motivering anfört. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan med gillande av dess motivering.

Herr Persson i Stallerhult: När denna fråga var uppe förra riksdagen, understödde jag för min del den i ämnet väckta motionen. Vi, som röstade för densamma, kommo emellertid i minoritet, och jag blev ganska svårt anfallen för mitt uppträdande till och med av sådana, som i år undertecknat denna motion. Jag har nu begärt ordet för att be att få betyga min tillfredsställelse med att dessa herrar, som så uppträdde i fjol, nu ha fått bekväma sig till att underskriva denna motion och, liksom utskottets ordförande, helt och hållet ha fått kasta om. Det gläder mig sålunda, att dessa herrar i denna fråga måst på detta sätt gå till Canossa. Och jag vill säga, att skall man ha någon mening med att vara nykterhetsvän, måste man väl visa denna sin nykterhetsvänlighet, där man har makt att visa den, och det är väl härvidlag i fråga om den enda krog, vi själva disponera över och i fråga om vilken vi kunna besluta, huruvida den skall hållas öppen eller ej.

I fjolårets debatt om denna fråga uppträdde ordföranden i utskottet och förklarade angående den motion, som jag då understödde, att »herr Räfs nykterhetsnit har gått alldeles för långt», och »det måste uppfattas icke blott som nykterhetsnit utan rent av som kitslighet». »Detta är egentligen icke någon nykterhetsfråga». »I denna lilla fråga, som för mången synes vara framkommen av elakhet, skola vi icke gå till överdrift». Och en annan talare förklarade: »Jag har icke kunnat finna annat än att detta är en okynnesmotion, som bara retar och förstör kam-

ratandan i riksdagen». En annan talare åter yttrade, vilken nu är motionär: »Hela saken förefaller mig, om den nu blir genomförd, endast som ett retsamt utfall av oss absolutister nu, då vi sitta i majoritet, mot våra kamrater, och därför vill jag för min del icke biträda motionen».

Nu är emellertid en motion i samma syfte underskriven av en hel del, som då voro emot saken, en motion, som till och med går ännu längre. Under sådana förhållanden är det klart, att man icke kan vara annat än glad över att dessa herrar så måst kasta om. Men då jag nu för min del yrkar bifall till denna utskottets hemställan, ber jag få rikta en vänlig erinran och en vänlig förmaning till motionärerna och de nykterhetsvänner, som äro inregistrerade som sådana — jag är det icke — att icke avvisa en hjälpande hand, som räcket från sådana, som icke äro inregistrerade nykterhetsvänner, utan upptaga även deras arbete för nykterheten med välvilja och icke, som i föl och ofta sker, helt och hållet avvisa den hand, vi räcka dem i deras arbete.

Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr *Räf* instämde häruti.

Herr Olofsson i Åvik: Herr talman! Då jag för en stund sedan hörde herr Enderstedt, kom jag verkligen att undra, om jag varit i det här landet under det sista året. Han talade nämligen om, vilken förfärlig rörelse herr Räfs motion uppväckt i hela landet. Jag får verkligen säga herr Enderstedt, att i den mening han ville påstå, har jag knappast hört ett ord talas om den saken. Men väl har det resonerats ganska mycket därom från motsatt håll, och det har väckt synnerlig förundran.

Nu är av alla, såväl av motionärerna som även av de talare, som uppträtt här, medgivet, att den föreliggande motionen icke är någon nykterhetsmotion och icke någon praktisk motion. Ja, vad är den då, mina herrar? Jo, den är — om jag så får uttrycka mig — helt enkelt en kamratmotion. Då måste jag ställa till mig den frågan: därför att t. ex. jag icke smakar ett glas pilsner på riksdagsrestaurangen, då jag äter — jag dricker icke ens ett glas pilsnerdricka, skall jag säga herrarna — har jag rätt att hindra mina kamrater, som hava för vana att dricka ett glas pilsner vid sin måltid, från att göra det, och köra ut dem från riksdagsrestaurangen till restauranger ute i staden? Ja, herrarna invända kanske, att de kunna äta ändå. Nej, det tror jag icke, att de göra; utan de gå ut på någon annan restaurang. Och vad nykterhetsfrågan vinner på detta, det blir en annan fråga.

Då jag dessutom är fullkomligt övertygad om, att nykterhetsrörelsen inom landet skall ovillkorligen förlora på, ifall denna kammare fattar det beslut, som utskottet avsett, ber jag, herr

*Angående
utskänknigen
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.*

(Forts.)

Angående
utskänknigen
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.

(Forts.)

talman, få tillkännagiva, att jag för min del kommer att rösta emot utskottets hemställan.

Herr Lindberg: Herr talman, mina herrar! Jag brukar icke yttra mig i nykterhetsfrågor, då detta icke är min specialitet. Men jag kan icke neka mig nöjet att i den föreliggande frågan säga ett par ord.

Strax efter det denna fråga behandlats uti medkammaren, sade en person till mig, att en av dem, som där yttrat sig, hade sagt: låt Andra kammaren besluta, för den behöver göra det. Jag har sett igenom Första kammarens protokoll från den dagen och kan icke finna igen detta uttryck. Detta skulle då betyda, att den kammaren i detta fall åtminstone varit bättre än sitt rykte. Men om man i alla fall vill genomläsa — såsom jag gjort — protokollet från Första kammarens debatt i denna fråga, går det liksom en röd tråd igenom hela detta resonemang: Vi för vår del, d. v. s. medkammaren, ha icke egentligen någonting med saken att göra, detta är en Andra kammarens angelägenhet. Jag för min del vill icke, att eftervärlden, när den går att läsa Riksdagens protokoll för år 1913, skall få den uppfattningen, att denna fråga är en Andra kammarens angelägenhet. Jag vill, att det därför skall stå fast, att minskad konsumtion av alkoholhaltiga drycker å Riksdagens restaurang är ett vittne om, att tiderna äro sådana, att vi kommit in på den vägen att allt mer och mer avstå ifrån bruket av rusdrycker. Jag för min del tycker, att detta skulle vara ett av de bästa exempel, vi skulle kunna ge Sveriges folk: gör likadant, som vi hava gjort i Riksdagen, minska konsumtionen det ena året efter det andra, och vi behöva icke komma till ett rusdrycksförbud, om vi på det sättet gå till väga. Ja, det var om den saken.

Nu har det sagts ifrån något håll, att denna fråga icke är någon nykterhetsfråga; utan man har velat påskina, att den är en politisk fråga, d. v. s. en valtaktisk fråga. Jag undrar i själva verket, mina herrar, huru man skall gå till väga inom de olika partierna för att använda sig av denna fråga till att vid valrörelsen förgylla upp ett mer eller mindre dåligt partiprogram. Om vi erinra oss, så började frågan på det sättet, att det var en högerman på smålandsbänken, som väckte en motion härom förra året. Om han vann någon ära därpå, vill jag lämna osagt. Socialdemokraterna inom Riksdagen voro de första, som avgåvo svar på nykterhetsgruppens fråga, huruvida den socialdemokratiska gruppen såsom parti ville vara med om att avskaffa serveringen av rusdrycker i Riksdagens restaurang. Jag skall årligt erkänna, att jag icke röstade för förslaget. Ty jag tyckte mig redan då spåra ganska stor portion hyckleri i denna fråga. Den känslan har jag ännu. Men den socialdemokratiska gruppens majoritet beslöt i alla fall tillmötesgå nykterhetsgruppen och så-

ledes rösta för, att denna fråga skulle avgöras vid årets riksdag; och nu skall frågan lösas på förslag av en vänsterman i den stora och härliga endräktens tecken. Aran skall väl delas; och vi veta icke, vilka som skola ha den största fördelen därav uti valrörelsen.

Jag frågar: vad vilja motionärerna i själva verket åstadkomma? Det försäkras, att det ingalunda är en nykterhetsmotion. Detta försäkras från motionärerna själva. Det försäkras av motionären i Första kammaren, och det står i motionen. Det är heller ingen principfråga, ty man säger: vi vilja icke betrakta saken så för att icke giva något på hand, vare sig åt dem, som vilja hava ett rusdrycksförbud, eller dem, som äro anhängare av ett lokalt veto. Vad är det då? Jo, motionären uti Första kammaren säger, att vi bara vilja se, huru många det finns inom Riksdagen, som tycka likasom vi. Jag frågar: är detta verkligen något att motionera om i dessa tider, då vi hava så mycket annat att sysselsätta oss med? Om jag för min del har någon viss motvilja för något slags vare sig mat eller dryck, vad skulle herrarna tänka, om jag då framlade en motion i riksdagen för att få se huru många som tyckte likasom jag? Nej, jag tror, att vi hava annat att göra. Därutinnan instämmer jag med den föregående talaren. Den som verkligen vill åstadkomma någonting, som skulle vara till nytta för vårt folk, skall hjälpa till med de sunda reformer, som verkligen kunna vara ägnade att befria vårt folk ifrån det stora ekonomiska förtryck, som ligger över, och sprida upplysning och kunskap om allt, som kan vara nyttigt för samhället. Därigenom befrämjas folkets välgång och lycka bättre än genom att sysselsätta sig med sådana småfuttiga saker som denna.

Ja, nu skall Riksdagen torrläggas, därom råder icke någon tvekan. Jag vill bara uttrycka en önskan, att denna torrläggning icke måtte åstadkomma någon slags slitning i kamratskapet. Här yttrades av en föregående talare, att detta var en kamratmotion. Jag har därvid tänkt på, att det skulle vara önskvärt, att det goda kamratliga förhållande, som hittills rått, måtte fortfarande bibehållas mellan oss, som vistas här i riksdagshuset. Med andra ord, jag hoppas, att sprickorna i riksdagshuset icke måtte bliva större efter torrläggningen. Men jag vill också uttrycka den önskan, att remnorna mellan nykterhetsfolket och icke nykterister icke måtte bliva större, även om vi av en händelse skulle råkas på något sådant ställe ute i staden, där det serveras starkare njutningsmedel än det svagdricka, som hädanefter kommer att serveras i riksdagens hus.

Ja, herr talman, jag har verkligen, ehuru jag icke är absolutist, givit mina valmän det löfte att rösta för varje förnuftigt förslag i nykterhetsfrågor, och detta löfte har jag hållit. Men jag bekänner ärligt, att jag icke anser att detta är ett förnuftigt

*Angående
utskänkningsen
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.*

(Forts.)

Angående
utskänknings-
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.

förslag. Och därför kommer jag att rösta avslag på utskottets hemställan.

I detta yttrande, under vilket herr talmannen återtagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Kloo*.

(Forts.)

Härpå anförde:

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Då jag anser, att den rätta vägen till större folknykterhet går genom praktiska reformer för att få bort verkliga, konstaterade missförhållanden, samt jag tillika är övertygad om, att totalförbudets välg kommer en gång i framtiden att visa sig omöjlig, är min ställning till denna fråga alldeles klar. Här har icke kunnat uppvisas något som helst missförhållande uti riksdagsmännens matsal eller kafé. Och därför synes mig ett ingripande vara alldeles onödigt och även vara opraktiskt, därför att det kommer att införa en hel del mindre lämpliga förändringar i fråga om matsalserveringen. Det synes mig även, att denna torrläggning kan bli en farlig därför, att den kan ingiva så många personer ute i landet en oriktig föreställning, huru frågan om totalförbud ligger uti Riksdagen. Här har visserligen sagts, när frågan behandlades i Första kammaren, att det var en mycket obetydlig fråga, men här har i dag herr Enderstedt uttalat, att frågan anses vara mycket stor ute i landet. Och en annan talare har sagt, att torrläggningen skulle innebära ett principuttalande i nykterhetsfrågan. Här äro vi sålunda redan inne på denna oriktiga tolkning av beslutets innebörd, som man på många håll förklarar aldrig skulle behöva beträdas.

Jag anser det i övrigt onödigt att längre förlänga debatten, utan jag ber att få med godkännande av herr Enderstedt, årgång 1912, och med ogillande av herr Enderstedt, årgång 1913, få förena mig med det yrkande, som först framställdes av herr Westman.

Herr Wikström: Efter åhörande av denna debatt och särskilt efter herr Carl Perssons anförande kan jag icke underlåta att ge en förklaring varför jag i fjol röstade emot den Räfiska motionen och i år ämnar rösta för utskottets förslag och i båda fallen anser mig handla fullkomligt konsekvent och riktigt. Jag vill då först påminna om, att det från alla håll erkänts, att konsumtionen av spritdrycker här i riksdagshuset är så ringa, att ur *den* synpunkten denna fråga icke kan betraktas såsom någon praktisk nykterhetsfråga. Men det har även betonats tydligt ifrån annat håll, att den har en principiell innebörd; och jag tycker då, att man bör tänka på inom vilket område den har denna principiella betydelse. Då kan först och främst, om man tänker sig att den särskilt skall giva stöd åt den ena eller den

andra av de principer, som förfäktas ute i landet under nykterhetsarbetet, endast två principer tänkas komma i fråga: absolutismens, helarvållsamhetsprincipen å ena sidan och den så kallade moderata, den personliga frihetens princip å andra sidan. Den Räfiska motionen kan icke stödja vare sig den ena eller den andra av dessa principer. Men jag anser, att denna fråga har en viss betydelse därutinnan, att det beslut, som kommer att fattas, kan hava betydelse för det praktiska nykterhetsarbete på övertygelses väg, som pågår ute i landet. I detta övertygelsearbete ingår bland annat såsom ett mycket viktigt moment att undanröja den på okunnighet och gamla tusenåriga vanor inrotade vanföreställningen, att rusdryckerna äro en nödvändighetsvara, som oupplösligen hör samman med begreppet »dagligt bröd». Jag anser det därjämte vara ett mycket viktigt moment i nykterhetsverksamheten att försöka riva ner den gloria, det sociala anseende, som supseden och dryckeskulten åtnjuta, förnämligast därför — antager jag — att denna spritkult utgör en så integrerande del av vad man kallar »storstadskulturen». Det är — menar jag — av stor betydelse för denna upplysningsverksamhet, om man nu visar, att uti denna lokal, där lagstiftarna själva hava makten att besluta, rusdryckerna icke anses vara en sådan nödvändighetsvara, att det måste sökas särskilda rättigheter därför, icke blott allmänna, utan även speciella rättigheter för våra nattplena, när dessa väntas räcka fram på natten.

Vilken ställning intaga nu den Räfiska motionen av förra året och den Leanderska motionen av i år gentemot detta nykterhetsintresse? Det förslag, som i dessa motioner fram bäres, kan icke stödja förbudsprincipen, det är utan vidare klart. Det ansluter sig icke heller till den personliga frihetsprincipen. Ty det är alldeles uppenbart, att om det är 50 eller låt oss säga 100, som använda pilsner eller ett glas vin till maten, och det blott är fem, för vilka det är ett behov att taga en sup till maten, ha principiellt sett dessa fem fullkomligt lika stor rätt att få vara okränkta i *sina* vanor som de 50 eller 100 ha att få vara okränkta i *sina*. Den Räfiska motionen anser jag vara utan all vare sig praktisk eller principiell innebörd. Den förklarar om den reform, som vi här skulle genomföra, att vi visserligen själva inse och erkänna, att den från ingen synpunkt har någon betydelse, men att vi i alla fall böra genomföra den, emedan folket och nykterhetsvännerna ute i landet komma att bli tillfredsställda och tacksamma däröver. För min del tycker jag icke, att ett sådant spegelfäkteri är Riksdagen och Riksdagens nykterhetsvänner värdigt. Jag kan icke fatta det annat än såsom ett i mitt tycke något komiskt försök att buga sig vackert åt ett håll utan att samtidigt vända ryggen åt andra hållet, ett försök, som jag tror i varje fall misslyckas. Jag tror, att nykterhetsvännerna och svenska folket mycket snart skulle komma under

*Angående
utskänknin-
gen
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.
(Forts.)*

Angående
utskänkningsen
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.

(Forts.)

fund med, att denna reform vore utan någon som helst betydelse, och tacksamheten och tillfredsställelsen över densamma skulle nog utebli.

Jag vill vidare säga såsom min uppfattning, att det icke är nykterhetsvännernas mening att utnyttja ett beslut i vare sig den ena eller andra riktningen såsom prejudicerande för de beslutandes ställning i fråga om förbud eller icke förbud. Jag stöder mig härvid i huvudsak på två skäl. För det första veta vi förut tämligen på pricken, huru många principiella anhängare till ett förbud, som finnas här i kammaren, så att för den saken behöva vi icke en omröstning om denna motion som gradmätare. För det andra är det klart, att det värde, som detta beslut får, till rätt väsentlig del beror på, huru pass enhälligt det blir. Jag föreställer mig, därför att det bör stå klart för alla, innan de gå att rösta i denna fråga, att de icke på något sätt principiellt binda sig i själva förbudsfrågan. Man bör ha fritt att här resonera som så — och jag tror, att flertalet även kommer att resonera så — att i detta fall binda vi icke handlingsfriheten för någon annan än oss själva, det är oss, det gäller denna gång, och inga andra, och om vi då genom att avstå från en vana och ett behov, som i alla händelser icke för oss själva har någon stor betydelse, kunna stödja nykterhetsverksamheten i stort, må vi även göra detta lilla offer på nykterhetens altare. Jag tror således icke, att det beslut, som här kommer att fattas, får betraktas såsom någon probersten i fråga om de beslutandes ställning till ett förbud, men jag tror, att det i fråga om icke-absolutisterna här i Riksdagen kan användas såsom en probersten på graden av deras egen nykterhetsvänlighet. De kunna här pröva, huruvida deras nykterhetsvänlighet räcker till, icke blott när det gäller att giva ett platoniskt erkännande åt nykterhetsrörelsen i allmänna ordalag, utan ockå när det gäller att göra ett litet personligt offer för att därigenom giva den praktiska nykterhetsrörelsen ett värdefullt handtag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Leander: Herr talman! Då Första kammaren redan gått med på ett bifall till den hemställan, som nu föreligger, hade jag icke tänkt mig, att det här i denna kammare skulle bliva någon lång diskussion uti detta ämne. Jag har emellertid misstagit mig härutinnan. I alla händelser hade jag icke tänkt att begära ordet i denna fråga, men såsom motionär känner jag mig nu rent av uppfordrad därtill.

Jag vill då först säga, att jag i fjol röstade för herr Räfs motion, och jag ansåg mig därför oförhindrad att nu i år motionera i ämnet. Jag vill vidare framhålla, att jag tror, att det av åtskilliga orsaker varit klokt och praktiskt, om man här nöjt sig

med den hemställen, som jag och mina medmotionärer kommit med, så att man inskränkt sig till att endast begära, att brännvinsutskänkningsen måtte upphöra i Riksdagens lokaler. Då man emellertid icke gjort detta, utan, såsom det heter, velat taga steget fullt ut och medtaga även öl och vin, kunna i alla fall vi motionärer i egenskap av absolutister för vår personliga del icke ha någonting att invända däremot. När man får mer, än man tänkt, och mer, än man ansett sig kunna begära, bör man väl kunna vara belåten.

Det har här sagts, att den föreliggande frågan är en ganska betydelselös fråga. Jag kan emellertid icke dela den uppfattningen. Det är ju ganska många personer, som anse, att de för exemplets skull böra avhålla sig från starka drycker, nämligen för att icke inleda andra i frestelse. Jag undrar nu, om det ändå saknar all betydelse, att de, som skola stifta lagar för landet och måhända införa lokalt veto eller möjligen en gång rusdrycksförbud, först tänka på sitt eget hus och sopa rent för egen dörr, som det heter, innan de gå att lagstifta för landet.

Man har nu också påstått, att kamratskapet skulle lida av, att det ordnades så, som här föreslås; det sadet i föl, och detsamma säger man nu även i år. Men det måtte väl i all rimlighets namn icke vara brännvin, öl och vin, som förena oss här i Riksdagen, utan det är väl starkare band. Skulle vårt kamratskap vila på så lösa boliner som rusdryckerna, vore det sannerligen icke mycket bevänt med detsamma.

Det är blott för att tillfredsställa valmännen, som detta förslag framkommit, säger man vidare. Men, mina herrar, skola vi då icke tänka på valmännen, under det att vi sitta här i Riksdagen och lagstifta? Är det icke för att i möjligaste mån tillmötesgå just folkets krav och önskemål, såvitt nämligen ingen därigenom lider skada, som vi arbeta här i Riksdagen? Och det blir väl ändå ganska svårt att visa, att någon enda riksdagsman eller någon annan människa heller lider skada därigenom att vi torrlägga riksdagshuset. Det kostar för övrigt ingenting, så att man behöver icke vara betänksam, därför att det skulle förorsaka en statsutgift. Nej, det kostar, som sagt, ingenting, om vi nu borttaga utskänkningsen från riksdagshuset, men vi giva ett gott exempel, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Leander förenade sig herrar *Bengtsson* i Norup, *Andersson* i Altofta, *Engqvist*, *Eliasson*, *Dandenell*, *Olsson* i Järnsida, *Andersson* i Fallsberg, *Andersson* i Raklösen, *Björnberg*, *Bärg* i Katrineholm, *Johansson* i Uppmälby, *Gustafsson* i Vi, *Hamrin*, *Runefors*, *Anderson* i Knapasjö, *Andersson* i Skrädene, *Igel*, *Mossberg*, *Hansson* i Bäck, *Lundgren* i Björna, *Molin* i Dombäcksmark, *Karlsson* i Fjäl, *Hage* och *Widlund*.

*Angående
utskänkningsen
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.*

(Forts.)

Angående
utskänknings-
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.
(Forts.)

Herr Sjöberg: Herr talman! Då jag inom min valkrets noga lyssnat till, vad folket där i allmänhet haft för uppfattning i nykterhetsfrågan, har jag kunnat göra detta så mycket hellre, som jag själv i de allra flesta fall haft en uppfattning, som stått i full överensstämmelse med den förstnämnda. Jag vill nu icke närmare yttra mig om skälen till, att Andra kammarens andra tillfälliga utskott i år haft en annan uppfattning i denna fråga, än det hade förra året. Jag vill endast för min del säga, att jag i fjol var långt ifrån tillfredsställd med det slut, vartill utskottet då kom. Att utskottet nu i år ställt sig på en annan bog, torde måhända bero därpå, att det nu tydligare utläst den allmänna folkmeningen ute i landet, än vad fallet var förlidet år. För min del är jag av den uppfattningen, att detta är orsaken till den ändrade ståndpunkt, utskottet nu intagit, och om så är, håller jag utskottet räkning för, att det verkligen med bättre öra nu lyssnat till vad som säges ute i landet.

Det är verkligen sanning, att efter den utgång denna fråga fick i fjol det varit ett kolossalt rumor ute i landet, icke blott inom de speciella nykterhetskretsarne, utan även på andra håll. Det tror jag, att vi litet var kunna vittna, som ligga med icke blott i nykterhetsrörelsen, utan även i arbetet för småfolket i allmänhet. För min del får jag säga, att jag vid många tillfällen haft fullt upp att göra med att förklara, varför Riksdagen förra året ställde sig på den ståndpunkt, som den då intog. Jag kan icke neka till, att det enligt min uppfattning bör vara så, att, då den allmänna meningen bland folket uttalar sig i en viss riktning, man då även skall lyssna därtill.

Det har här sagts, att denna fråga icke är någon nykterhetsfråga av betydelse, och därutinnan kan jag till fullo instämma. Men på samma gång vill jag säga, att det ligger dock en sanning i, att det här gäller en principfråga i den mening, som herr Carl Persson nyss angav. Ute bland valmännen kommer man naturligtvis att säga: Vad äro Ni för nykterhetsvänner, som vi skickat upp till Riksdagen? Ni ha ju hört våra åsikter i nykterhetsfrågan, och vi trodde verkligen, att Ni i allt skulle vilja göra, vad Ni kunde för att hävda nykterhetsprincipen. Det är då klart, att man kommer att säga sig, att det är underligt, att vi här icke frigöra riksdagshuset ifrån rusdrycksförsäljningen.

Från nykterhetsfolkets ståndpunkt hävdas också den uppfattningen, att i statens hus i allmänhet bör icke förefinnas någon dylik försäljning. Det är just på grund därav, som man varit angelägen om att få ett sådant förbud till stånd med avseende å kaserner, lägerplatser och andra därmed jämförliga områden. Nu är ju visserligen icke riksdagsrestaurangen i därmed jämförlig ställning, men det är i alla fall så, att, när valmännen tro sig ha skickat hit en nykterhetsmajoritet, de givetvis även tycka, att det är underligt, att icke riksdagsmännen kunna existera i

riksdagshuset, utan att där finnas rusdrycksförsäljning. Det skulle väl också se bra underligt ut, om Andra kammaren nu skulle avslå denna motion, då den ju väckts av nykterhetsgruppen, som dock inom sig räknar icke så få av Riksdagens ledamöter och särskilt ett avsevärt antal från Andra kammaren, och då dessutom ju Första kammaren, man må ju säga hvad man vill om dess motiv, bifallit motionen.

På dessa skäl ber jag, herr talman, att på det livligaste få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Angående
utskänkningsen
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.*

(Forts.)

Herr Sterne: En av de talare, som här yttrat sig under denna debatt, sade, att skillnaden mellan min ståndpunkt och den, utskottsmajoriteten nu intagit, vore så ringa, att den kunde betecknas såsom hårfin. Jag vill blott gentemot detta säga, att den här förda debatten dock i avsevärd mån jävat denna uppfattning. Hade nämligen utskottet byggt sin tillstyrkan på något kraftigare skäl än dem, som nu anförts i utskottets motivering, hade måhända den något beska repliken från herr Persson i Stallerhult om att utskottet i år fått gå till Canossa uteblivit. Utskottet hade väl ändå kunnat taga någon liten hänsyn till det verkliga sakläget. Jag tror verkligen icke, att man kan fatta ett riksdagsbeslut på så lös grund, som man här utgår från, nämligen att det skulle förefinnas en *önskan* hos Riksdagens ledamöter om att förslaget måtte gå igenom, då man förra året såg, att det var en stor majoritet här, som motsatte sig det förslag, som då förelåg. Hade utskottet däremot sagt, att — såsom jag för min del tror vara det verkliga sakläget — det förefinnes en utbredd önskan hos Riksdagens ledamöter att slippa dessa föreställningar, hade detta varit tillräckligt. Med kändedom om motionärens från i fjol sega energi och hans, om jag så får uttrycka mig, hotelse att år efter år återkomma med denna motion, tills den blir antagen, anser jag det bästa vara, att vi, för att här köpa oss befrielse härifrån, gå med på förslaget. Det är verkligen så billigt, i jämförelse med vad man sålunda vinner, att jag anser, att man endast på den omständigheten hade bort kunna bygga ett tillstyrkande utlåtande.

I övrigt ber jag att få hänvisa till vad jag sade i mitt första anförande. Jag anser, att Andra kammaren åtminstone i detta fall bör vara konsekvent och således nu med bifall till utskottets hemställan ogilla dess motivering.

Herr Branting: Herr talman! Den debatt, som här förts, har redan tillräckligt visat, att här icke föreligger någon parti-fråga. Det har anförts alla möjliga skäl, och en hel del förklaringar ha avgivits, gående ut på, än att denna fråga icke har någon betydelse, än att den skulle ha en sådan. Det enda, som

*Angående utskänknings-
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.* alla äro ense om, är dock det, att den icke har någon praktisk betydelse.

(Forts.) Det, som för mig är avgörande i denna sak, är egentligen två synpunkter. Jag fäster mig då först vid de skäl, som här framförts från dem, som med det starkaste eftertryck förordat motionen. De ha påyrkat, att vi här borde fatta beslut med hänsyn till en folkmening, som på ett eller annat sätt uppkonstruerats eller utvecklat sig långt utanför, på avstånd från riksdagshuset. Förhållandet är ju så — det ha även de mest utpräglade absolutistiska talarne erkänt — att vi, som se sakerna här på nära håll, icke kunna konstatera några olägenheter av de nu rådande förhållandena. Däremot föreställer man sig ute i valkretsarna, att den nuvarande ordningen kanske ingalunda är så fri från olägenheter, och i allt fall tyckes det, som om man där skulle ha den mening, att Riksdagen borde endast därför, att frågan nu en gång blivit bragt på tal, genast besluta i förbudsriktning. Man är således beredd att proklamera den grundsatsen, att om de, som minst se och känna till verkliga förhållandet, de, som äro mest fjärran från detsamma, i någon vidare utsträckning få en viss föreställning, skall det åligger oss här i Riksdagen, som bättre känna förhållandena, att böja oss för denna utanför befintliga opinion. Jag kan för min del icke finna, att detta är en sund grundsats. Jag tror, att vi böra hålla på vår rätt att med prövning av alla föreliggande förhållanden och med tanke fäst på, att vi kanske bättre än de, som döma endast på fjärran avstånd och efter hörsägener eller ensidigt färgade tidningsnotiser, veta, hur skäl och motskäl ligga, få taga standpunkt i här förekommande frågor med hänsyn till vårt eget omdöme i första rummet. Göra vi det, tycker jag, att man har en synnerligen svag grund att stå på, när man yrkar på denna torrläggning.

Därtill kommer för mig, att jag verkligen icke har lust att ge vare sig mig själv eller någon av mina kamrater det underbetyg, som efter min uppfattning måste ligga däri, att vi här skulle indraga varje möjlighet till dessa dryckers förekomst inom räckhåll för oss här inom riksdagshuset. Det ligger i detta ett underkännande i fråga om sättet att kunna handskas med dessa drycker, och jag tror icke, att vi ändå böra utfärda ett sådant intyg om någon av Riksdagens medlemmar.

För min del är jag således av dessa båda skäl och i anslutning till de synpunkter, som här förut framförts av herr Wijk, besluten att giva min röst för avslag å den föreliggande motionen. Jag har velat få detta antecknat till protokollet, innan dagens triumfator, herr Räf, får inkassera sin stora röstvinst.

Herr Byström: Herr talman! Alla, som yttrat sig nu, ha sjungit på den tonen, att frågan icke har någon vidare praktisk

betydelse. De ha naturligtvis gjort detta med tanke på kamrarnas ledamöter och deras förtäring av här ifrågakande drycker nere på riksdagsrestaurangen. Det har ju räknats ut av en ledamot av Första kammaren — en major tror jag det var — att man på riksdagsrestaurangen skulle ha förtärt ungefärligen $\frac{1}{5}$ tesked spirituosa per månad eller per dag och man. Och i föl hade en ärad ledamot av Andra kammaren tagit reda på, att det endast var, vill jag minnas, på två månaders tid inalles ett par liter, som konsumerats på riksdagsrestaurangen. Att det begränsats till detta blygsamma kvantum, är ju en heder för hela Riksdagen, från min synpunkt sett. Med hänsyn härtill tror jag icke, att det vore någon svårighet för Riksdagens herrar ledamöter att ålägga sig försakelsen utav denna femtedels tesked spirituosa eller att avstå från dessa två liter. Frågan har således icke någon stor praktisk betydelse med hänsyn till konsumtionen — jag vill också ännu en gång säga, att denna ringa konsumtion av spritdrycker nere på restaurangen är en heder för hela Riksdagen.

Nu säga somliga, att det här icke alls gäller någon nykterhetsfråga. Jag vill då gentemot dessa uttala som min mening, att de icke tolkat motionen rätt eller situationen riktigt. I motionen framhålles ju, att detta förslag har sin stora betydelse eller åtminstone har någon betydelse för nykterhetsfrågan. Däri säges t. ex.: »Nykterhetsvänner i olika delar av landet ha med kraft betonat det önskvärda i, att Riksdagen, som efter hand i allt högre grad tillkännagivit sitt intresse för åtgärder, syftande att verkamt stödja nykterhetssträvandena, i detta avseende föreginge med gott exempel och uttalade sig för att i Riksdagens lokaler rusdrycksutskänkning icke måtte i fortsättningen förekomma». Jag vill också hänvisa till, hurusom Riksdagens nykterhetsgrupp ju har tagit initiativet i denna sak. Någon betydelse bör ju alltså i varje fall denna fråga, denna »torrläggning», ha för nykterhets-saken.

Första kammaren har antagit denna lilla reform, och jag kan icke inse, att vi ha något skäl att nu avslå densamma. Jag antager också, i likhet med herr Branting, att utskottets hemställan blir bifallen av denna kammare. Jag tycker verkligen, att det skulle vara en skam, om icke de 130 absolutister från denna kammare, som tillhöra Riksdagens nykterhetsgrupp, skulle bland de 230 ledamöterna kunna föra denna fråga i hamn på sätt utskottet i sitt betänkande föreslår.

Den siste talaren sade, att beslutet i denna fråga icke skulle fattas med hänsyn till folkmeningen. Han åsyftade därmed naturligtvis den opinion, som gjort sig gällande på en hel del håll ute i landet och som i en del valkretsar skulle spelat in vid de senaste valen. Självva det uttryck han använde, att man icke skulle ta hänsyn till folkmeningen, tyckte jag lät något egenomligt i herr Brantings mun. Han brukar ju eljest vara den,

*Angående
utskänningen
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.
(Forts.)*

Angående
utskänknings-
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.

(Forts.)

som talar för, att man skall taga hänsyn till folket och dess mening, och då anser jag, att han borde hellre ha tolkat det så: *Vox populi, vox Dei*, såsom man plägar uttrycka sig på ett visst lärt språk.

Herr talman! Då jag i likhet med herr Branting anser, att denna fråga icke egentligen är värd så mycken diskussion i kammaren, utan bör vara klar ändå, så skall jag icke heller förlänga diskussionen med något längre anförande, utan ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Johanson i Vetlanda: Jag skall icke förlänga debatten något vidare, utan vill blott angående motiveringen säga gentemot herr Sterne, att med hänsyn till det förspel, som ägt rum ute i landet, ha vi inom utskottet, som haft att behandla denna fråga på ett ganska kinkigt stadium, icke kunnat lägga motiveringen annorlunda, än vi ha gjort. Jag tror nästan, att den icke kunnat bli bättre. Den är i alla händelser sann och riktig, om man ser frågan såsom den för närvarande ligger — det är hela saken.

Vad sedan beträffar det, som herr Carl Persson i Stallerhult yttrade om, att vi inom utskottet gått till Canossa, vill jag säga för mitt vidkommande, att jag har en liten bit kvar; den är icke så synnerligen lång, men det är alltid något. Jag ber att få här giva till känna, att för mig ligger denna motion på en helt annan bog, än vad den liknande motionen av föregående år låg. För det första har motionären i något vackrare ordalag, än jag kunnat, uttalat den åsikt jag delar, att frågan i och för sig icke ur praktisk synpunkt har någon större betydelse. Jag står där således på samma ståndpunkt som i fjol. Vidare har motionären i år gått över på den rent absolutistiska gränsen, där jag var i fjol, och således har jag en liten bit kvar av vägen. Såsom frågan nu ligger, har jag emellertid måst böja mig för det i något annan riktning fattade beslutet.

Herr Sandberg: Herr talman! Jag vill i likhet med den föregående talaren säga, att jag icke alltför länge vill ta kammarens tid i anspråk, men jag kan icke underlåta att protestera mot ett uttalande av herr Olofsson, då han nämligen sade, att det icke var någon opposition mot kammarens beslut föregående året angående herr Råfs motion. Jag vill då bestämt förklara, att bland både högermän och vänstermän och för övrigt vad läger de än tillhörde, i Örebro stad såväl som på landsbygden därtill — den trakt, där jag har min verksamhetskrets — var en stark opinion mot dem, som icke följde herr Räf förra året uti denna fråga. Jag får nu säga, att jag för min del då röstade för hans motion, ty jag ansåg hans förslag vara det riktigaste och rättvisaste i detta fall. Vad det talet beträffar, som vi här

nyss hörde, att folket icke skall ha något att säga härvidlag, så var det ju ett lustigt sätt. Jag kan icke fatta det talet; det var, som om man här ville vara absolut herre i sitt eget hus, som man säger. Ja, det är ju gott och väl, men det är dock i alla fall folket, som satt oss hit i detta hus, och det är folket, som vi skola representera. Vi skola pröva saken, sade herr Branting, ja, men då bör man pröva saken rätt, icke såsom man själv vill, utan så att det gagnar folket.

Jag ber, herr talman, att få giva till känna, att jag kommer att rösta för utskottets förslag, till vilket jag alltså yrkar bifall.

Herr Cederborg: Herr talman! Jag ber endast att få tillkännagiva, att jag på väsentligen de skäl, som herr Wijk anför, kommer att rösta för avslag på motionen.

Herr Olsson i See: Herr talman! Jag vill endast tillkännagiva, att jag här kommer att rösta för utskottets förslag, liksom jag förra året röstade för herr Råfs motion, då jag vill, att något må åtgöras i den riktning, vari motionen går.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen be-
träffande förevarande moment propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) bifall till det av herr Sterne under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o) avslag å utskottets hemställan; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o) upptagna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställan i mom. 1:o) av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har kammaren avslagit utskottets berörda hemställan.

Voteringen utvisade 114 ja mot 83 nej; och hade kammaren således bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2.

Utskottets hemställan bifölls.

*Angående
utskänkningsen
av brännvin,
vin och öl i
Riksdagens
lokaler.
(Forts.)*

§ 10.

Herr statsrådet *Berg* avlämnade Kungl Maj:ts propositioner:

- angående understödjande av föreläsningar och andra åtgärder till beredande av fortsatt utbildning för dövstumma;
- angående ändring av §§ 1 och 10 i reglementet för småskollärares m. fl. ålderdomsunderstödsanstalt;
- angående ändring av § 17 mom. 1 i reglementet för folkskolläraernas pensionsinrättning;
- angående höjning av avlöningen för professorn i syfilidologi vid karolinska mediko-kirurgiska institutet;
- angående ändringar i reglementet för dövstumläraernas pensionsanstalt; och
- angående ökning av förslagsanslaget till lappmarks ecklesiastikverk.

Nämnda propositioner bordlades.

§ 11.

*Angående
fortsatt för-
bud mot
import av
begagnade
tomsäckar
m. m.*

Vidare föredrogs Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående fortsatt förbud mot import av begagnade tomsäckar m. m.;

och begärdes ordet därvid av

Herr Ekerot, som yttrade: Herr talman! Avsikten med denna motion var att rikta Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på denna fråga, som utan tvivel har haft mycket att betyda, särskilt för södra Sverige. Som bekant, härjade förra året nere i södra Sverige en svår sjukdom, nämligen mul- och klövsjukan, och efter allt att döma, spreds densamma till stor del genom från landet införda tomsäckar, vilka tydligen förde smittoämnen med sig. Det är ju helt naturligt, att ett sådant förhållande måste från lantmännens sida föranleda fruktan, att de åtgärder, som utav regeringen vidtogos och som efter allt att döma hade en synnerligen gynnsam inverkan, icke skola fortfarande vidtagas. Det var icke från motionärernas sida någon avsikt att lägga hinder i vägen för industriens användande av tomsäckar, utan det är uteslutande ur lantbrukets synpunkt, som deras motion tillkommit.

Jag skall här icke göra något uttalande mot utskottets uppfattning, därför att jag är medveten om, att det är ganska stora svårigheter att lagstifta i en sådan fråga som denna. Jag skall endast be att få uttala en förhoppning, att, därest faran för nya härjningar av denna fruktansvärda sjukdom skulle visa sig i vårt land, uppmärksamheten hålles riktad på denna smittokälla, så att

de åtgärder, som visat sig så välbetänkta, å nyo tillgripas, och det förbud, som ännu delvis råder, måtte i fortsättningen upprätthållas.

Herr talman, jag har intet yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Olsson* i Tyllered, *Henriksson* i Heberg och *Ifvarsson*.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

§ 12.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört bevillningsutskottets betänkande, nr 20, i anledning av väckt motion om upphävande av tullen å superfosfat.

I en inom Andra kammaren väckt, till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 25, hade herr *Engqvist m. fl.* föreslagit, att Riksdagen ville besluta den ändring i gällande tulltaxa, att tullen på superfosfat upphävdes.

Utskottet hemställde, att Riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte besluta, att tullen å superfosfat skulle utgöra 10 öre för 100 kilogram samt att i följd därav rubriken nr 1229 i gällande tulltaxa skulle erhålla följande ändrade lydelse:

Superfosfat ..... 100 kilogram 10 öre.

Reservation hade dock avgivits av herrar *Vennersten*, friherre *Trolle*, friherre *C. J. Beck-Friis*, *Trapp*, *Ollas A. Ericsson*, *Antonsson*, *Jespersion*, *Nilsson* i Bonarp och friherre *Fleming*, vilka yrkat avslag å såväl ifrågavarande motion som utskottets hemställan.

Efter uppläsandet av utskottets hemställan begärdes ordet av

Herr *Jönsson* i Revinge, som anförde: Herr talman, mina herrar! Då jag icke har biträtt bevillningsutskottets förslag i denna fråga att nedsätta superfosfattullen till 10 öre, men ej varit närvarande vid betänkandets justering och således icke varit i tillfälle att reservera mig mot beslutet, vill jag med några ord motivera min ståndpunkt i denna fråga. Jag vill säga, att jag i utskottet biträtt förslaget om att superfosfattullen skulle nedsättas till 15 öre, och jag tror, att om man skall skrida till nedsättning — jag anser nämligen, att en nedsättning kan försvaras, om den sker med ett mindre belopp — så borde man stanna just vid dessa 15 öre. Hade man gjort så inom utskottet, hade nog där enighet kunnat bringas till stånd beträffande denna tullnedsättning. Jag tror nog, att i vanliga fall superfosfatindustrien är så pass välskött och konkurrenskraftig, att den gentemot utlandet skulle kunna reda sig utan någon tull alls. Men å andra sidan har det icke visats, att denna tull i någon högre grad ut-

*Angående
fortsatt för-
bud mot
import av
begagnade
tomsäckar
m. m.*

(Forts.)

*Angående
tullen å
superfosfat.*

Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)

nyttjas, utan man torde praktiskt taget kunna säga, att den tvärtom i mycket ringa grad utnyttjas för närvarande. Den skulle således enligt superfosfatindustriens målsmäns egen mening endast ha betydelse vid eventuella försök till s. k. dumping. När nu industriens män räkna med möjligheten av en dumping och själva önska hava ett skydd mot en sådan, samt det å andra sidan icke har förebragts några starkare skäl för en tullnedsättning till 10 öre, så vill jag för min del yrka på, att sista raden i utskottets förslag ändras till: »Superfosfat 100 kilogram 15 öre».

Vidare yttrade:

Herr Vennersten: Herr talman! Såsom utskottet påpekar, har ju denna fråga vid upprepade tillfällen varit föremål för behandling inom Riksdagen. Utskottets motivering för ett förslag om nedsättning av tullen till 10 öre skall jag tillåta mig att nu gå förbi för att endast med några få ord beröra denna dess standpunkt senare. Jag vill hålla mig till de skäl, som i motionen anförts för tullens borttagande, för att granska, i vad mån dessa kunna anses hållbara.

I motionen anföres såsom främsta skäl det inhemska prisets höjning. Vidare anföres det låga exportpriset, utvisande, enligt motionärernas förmenande, att den svenska förbrukaren får betala en del av den prisskillnad, som förefinnes mellan exportpriset och priset vid försäljning inom landet. Vidare framhåller man, att de svenska fabrikernas produktionskostnader icke skulle vara högre än de utländska fabrikernas; och slutligen säger man i en allmän fras, att tullsatsen riktar utslutande några få på flertalets bekostnad.

Nu är att märka, att priset å superfosfat här i landet, liksom i övriga länder, stigit avsevärt på grund av de allmänna förhållandena på världsmarknaden, särskilt i fråga om råvaran och frakterna. Men härtill kommer, att även priset på sådana förnödenheter som säckar avsevärt stigit och arbetslönerna likaså. Läger man tillsammans den stegring, som sedan 1903—1904 i dessa avseenden uppkommit, så kommer man till ett belopp av 73,5 öre. Detta nämner jag för att visa, hurusom förhållanden, som ingalunda hava med tullskyddet att göra, vållat en avsevärd stegring av priset på superfosfat. Redan den omständigheten, att den prisskillnad, som motionärerna tala om, mellan det svenska priset och den utländska konkurrensens, uppgående till 80 å 90 öre per säck, är så avsevärt mycket större än tullbeloppet, torde väl visa, att det finnes andra orsaker än tullen, som göra, att priset för svenskt superfosfat synes vara högre än för den utländska produkten. En närmare undersökning visar också, att så är. Det kan icke bestridas, att försäljnings- och distributionskostnaderna för de svenska fabrikerna äro avsevärt större än exem-

pelvis för de danska, och redan häri ligger en prisskillnad på omkring 20 öre. Vidare tillkomma andra kostnader, som av utredningen framgår och som sammanlagt med de förut nämnda uppgå till 50 öre, och slutligen måste medräknas de höga försäljningsprovisioner, som särskilt komma den stora sammanslutningen bland lantmännen till godo och som uppgå till omkring 20 öre. Dessa kostnader höja prisskillnaden till 70 öre. Då för närvarande priset för den svenska produkten icke lär vara mer än 60 öre högre än för den danska, har således det nuvarande tullskyddet, 25 öre, icke blivit till fullo utnyttjat. Vi skola icke glömma, att den svenska fabrikationen tack vare tullskyddet kommit så långt, att den förser den svenska marknaden med hela dess behov av superfosfat, under det att i Danmark de danska fabrikena försälja utländsk vara till ungefär hälften av det danska behovet.

Vänder man sig så till den andra anmärkningen, den, rörande exportpriset, så finner man, att den uppfattning, som motionärerna gjort sig till tolk för, icke heller är baserad på fullständig kännedom om verkliga förhållandet. Det har med dokument, hvilkas riktighet icke kan betvivlas, visats, att priset vid försäljning av mycket stora partier till utlandet, ända till 12,000 ton, har varit för 18-procentig vara resp. kronor 4,68, 4,73, 4,75 och 4,93 per kassa vid fabriken, under det att lantmännens stora sammanslutning kunnat vid sina uppgörelser få ett pris, som under hösten var resp. kronor 4,51, 4,59, 4,67 och 4,70, omräknat till rena nettopriser vid fabriken. Jag vill icke uppehålla kammaren med att anföra något ur de handlingar, varifrån dessa siffror äro hämtade, utan jag vill härmed endast hava konstaterat, att exportpriset i nu angivna fall under 1912 varit högre än det pris, vartill de svenska lantmännens riksförbund kunnat förskaffa sig varan. Det borde väl icke vara något klandervärt, att man exporterade, även om priset vore något lägre än vid försäljning inom landet. När nu exportpriset är något högre, måste man medgiva, att fabrikena skött sin prispolitik synnerligen väl ur svensk förbrukaresynpunkt sett. Jag vill tillägga, att om det vore så, att man hade exporterat till lägre pris än det, vartill man sålt i billigaste fall inom Sverige, kunde mycket väl den svenske förbrukaren hava fördel därav, ty givetvis är det av stor vikt, att fabrikena i Sverige vinna full sysselsättning, och endast det förhållandet, att man kan på en större produktion fördela vissa allmänna kostnader och hålla fabrikena i gång året om, kan göra den svenska vara, som är avsedd till försäljning i Sverige, billigare, än eljest hade varit möjligt. Detta är allmänt erkänt och sålunda betyda icke lägre exportpriser, att den svenske förbrukaren får betala prisskillnaden, utan det är tvärtom ofta nog så, att han därav har direkta fördelar.

Man får icke heller glömma, att den utländske förbrukaren

*Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)*

*Angående
tullen å
superfosfat.*
(Forts.)

får vidkännas åtskilliga kostnader utöver det svenska exportpriset, som medföra, att han måhända får betala varan väl så dyrt, som den svenske förbrukaren får göra.

Om man tager hänsyn även till exporten av sådana biprodukter, som uppkomma vid tillverkningen av superfosfat, kan man visa, att under 1911 uppgick exportbeloppet dels för färdig vara och dels för biprodukter till 5,984,000 kronor, under det att kostnaden för den införda råvaran icke uppgick till mer än 5,825,000 kronor. Här finnes således ett utförselöverskott på 159,000 kronor, som kommit landet till godo.

Enligt de s. k. trustkommittérades utredning i sockerfrågan har det visat sig, att arbetslönerna här i Sverige äro högre inom sockerindustrien än i Tyskland. Detta gäller nog även med avseende på den tillverkning, varom vi tala. Det förefaller mig således, som om ett tullskydd vore väl befogat.

När nu lantmännen själva med all rätt kräva ett väl avvägt skydd för sina produkter, förefaller det, som om det vore rimligt, att lantmännen även bidroge till att för denna industri bibehålla ett så måttligt tillmätt skydd som 25 öre per 100 kilogram, vilket icke utgör mer än 3 å 4 procent av varans värde.

Tullskyddet har skänkt oss en tillverkning, som täcker hela landets behov och därutöver möjliggör en betydande export. Det har dessutom skänkt oss en utmärkt väl vitsordad produkt, ett lätt kontrollerbart fabrikat, och detta har även utskottet framhållit i sitt betänkande, då det talas om den svenska produktens överlägsenhet i jämförelse med den utländska. Borttagandet av skyddet skulle återigen kunna medföra, att den utländska produkten å nyo komme in på vår marknad och sålunda trängde undan en del av den svenska produktionen. Det skulle också kunna medföra, att man bleve nödsakad att borttaga åtskilliga av de nederlag, som finnas runt omkring i landet, icke minst i Norrland, och detta, förmodar jag, skulle icke hälsas med tillfredsställelse från de berörda landsdelarna. Vi skulle också givetvis i avsevärd grad försämra vår handelsbalans. Och slutligen, skulle det icke vålla en alltmera utbredd misstämning mot de lantmän, som vilja borttaga detta skydd för industrien, men själva kräva skydd för sin egen näring? Det skulle icke vara lyckligt, och för min del skulle jag anse detta som en av de farligaste följderna av den föreslagna tullnedsättningen.

Jag har nämnt, att jag icke vill gå djupare in på utskotte's motivering, och det av det enkla skälet, att utskottet icke anfört något till stöd för sin mening i frågan, som synes kräva särskilt bemötande. Utskottet säger, att fabrikanterna erhålla en god årlig vinst. Det är nu icke något ont i det, men granskar man lämnade uppgifter, finner man, att själva superfosfat-tillverkningen icke lämnar någon lysande utdelning å det kapital, som är nedlagt i den delen av fabrikationen.

Vidare säger utskottet, att de svenska fabrikerne behärska den svenska marknaden och icke behöva något skydd. Jag kan icke finna, att däri ligger något bevis för tullskyddets obehövlighet, ty det kan hända, att om man tar bort tullskyddet, den behärskande ställning, som industrien nu intager, förbytes till dess motsats. Man har också hänvisat till exporten. Det är sant, att exporten nu är ganska betydande, men, mina herrar, vi hava under en lång följd av år levat i högkonjunktur. Det kan komma ett omslag, och det är möjligt, att svåra förhållanden på världsmarknaden då göra det omöjligt för denna industri att i samma utsträckning som hittills, om över huvud taget alls, bedriva export. Man får icke glömma, att, om den svenska produktionen, lyckligt nog, nu intager en sådan behärskande ställning, man därför har att tacka icke minst det tullskydd, som gjort det möjligt att i denna fabrikation nedlägga så stora kapital som skett och så mycken energi och duglighet, att man kunnat frambringa en så god produkt, som vi hava i Sverige, vilken produkt, på grund av sina egenskaper för lantmännen, lär vara vida värdefullare än den utländska varan.

Jag kan icke finna att den nu gällande tullsatsen är för jordbruket betungande, ty jag har blivit övertygad om att jordbruket har god ersättning för den merkostnad, som den svenska varan betingar. Jag kan ej heller finna ådagalagt, att tullskyddet icke behövs för industrien, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Jag vill tillägga, att då här den upplysningen lämnats, att man inom utskottet ifrågasatt en enhällig framställning om tullens nedsättande till 15 öre, måste jag erkänna, att så är förhållandet. Och skulle det visa sig, att det yrkande, som herr Jönsson i Revinge framställt, vinner allmänna anslutning, så kommer jag att med frångående av mitt yrkande förena mig med herr Jönsson i Revinge.

I detta anförande instämde herrar *Jesperon*, *Jeansson* i Kalmar och *Lithander*.

Herr Engqvist: Herr talman! Av utskottets historik över förevarande fråga framgår, att Andra kammaren alltjämt reagerat emot detta tullskydd, som dock omsider med de gemensamma voringarnes hjälp genomfördes. Jag vill — i likhet med utskottet — gärna medgiva, att denna industri vid dess uppkomst och i dess början haft att arbeta med en del ogynnsamma förhållanden, och man kan naturligtvis vara tveksam om, när rätta tidpunkten är inne för att taga bort en tull, som såsats endast för att uppmuntra en industri. Jag tror nu också, att frågan visst inte ligger så, att med yrkandet om borttagandet av denna tull är avsett att i ringaste mån tillfoga denna industri någon

*Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)*

Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)

skada, och jag tror också, att om denna trust hade vetat att med moderation begagna sig av sin maktställning, så hade ett yrkande om borttagande av denna tullsats icke framkommit.

Men då så icke skett, utan denna försäljningstrust alltjämt ökat priserna på denna för jordbruket nödvändiga vara, då måste man i försvarsändamål göra vad man kan för att söka återföra den på förnuftiga vägar. Det är ur denna synpunkt av stor vikt, på vilken ståndpunkt kammaren ställer sig i förevarande fråga.

Utskottets majoritet giver mig rätt i det påståendet, att tullen fördyrar det för jordbrukets idkare så viktiga gödningsämnet superfosfat, och synes hava tvekat, huruvida icke det vore lämpligast, att denna tull nu upphäves, och dess uttalande, att »fabrikerna hava nu en säker ekonomisk ställning och lämna en god årlig vinst», synes mig utgöra ett stöd för denna åsikt. Jag ansluter mig med största nöje till detta uttalande, så mycket mer som denna »säkra ekonomiska ställning» och denna »goda årliga vinst» rätt länge förefunnits. Redan tre år efter tullskyddets införande eller 1901 hade Landskrona superfosfatfabrik en årsbehållning av över 92,000 kronor och år 1902 102,000 kronor trots 5 procents avskrivning å fastigheterna. Ett ytterligare bevis för superfosfatfabrikationens goda ställning erbjuder konstgödningsfabriksaktiebolagets i Landskrona senaste aktieemission. Under förra året beslöt bolaget öka sitt aktiekapital till det dubbla genom att till detsamma överföra 1,200,000 kronor besparade vinstmedel.

Man torde härav kunna förstå, hur pass övertygande reservanternas påstående är, då de framhålla superfosfatindustriens ogynnsamma ställning här i landet.

Att ett allmänt missnöje råder inom landet över trustens högt uppskruvade priser tror jag vara ett så allbekant faktum, att jag icke behöver närmare orda därom. Jag vill blott i detta sammanhang erinra om ett uttalande av en ledande skånsk betodlare, som i en intervju i Helsingborgsposten på tal om betodlingen erinrade om att gödningskostnaderna stigit mycket under senare tiden, vilket ju fördyrar produktionskostnaden.

Om det således kan anses fastslaget, att »superfosfatfabrikerna hava en säker ekonomisk ställning och lämna en god årlig vinst» och att det likaledes torde kunna sägas, att på grund av fraktkostnader och hamnumgälder vårt land kan anses vara skyddat mot import av denna vara och då allt tal om att tullen skulle gagna jordbrukaren måste inses icke vara med verkliga förhållandet överensstämmande, då torde det också vara svårt att finna verkliga skäl för bibehållande av denna tullsats.

I den inläga, som försäljningsbolagen — ur vilken inläga reservanternas tydligen hämtat sin motivering — inlämnat till bevillningsutskottet, vill den först söka göra gällande, att min i motionen lämnade uppgift beträffande försäljningspriserna i Dan-

mark icke skulle vara korrekt, men försiktigtvis ha de sedan i samma inlaga måst medgiva, att jag haft rätt. Och bäst var kanske det, ty jag har här i min hand den priskurant, jag åberopat, och den är daterad den 5 juli 1912 samt gäller för sistlidna höst. Och då vidare i inlagan till bevillningsutskottet säges, att priset i Sverige är nedsatt till 7 kronor per 100 kilogram, så är det ett pris, som vi ännu icke fått tillämpat, enär denna prisättning tillkommit efter det behovet för hösten delvis fyllts och först efter det en intensiv kamp förts med försäljningstrusten.

Vidare har i berörda inlaga påståtts, att mina uppgifter rörande exporten av superfosfat äro vilseledande.

Gentemot detta påstående vill jag anföra, att jag stöder mig på den officiella uppgiften över rikets in- och utförsel, och jag måste vidhålla dessa siffror, intill dess det kan bevisas, att de äro vilseledande.

Vidare skall jag — såsom ett ytterligare stöd för riktigheten av mina uppgifter — be att få åberopa ett cirkulär, som väl försäljningstrusten får medgiva vara sanningsenligt, ty det är dagtecknat Helsingborg den 17 juni 1912 och undertecknat av försäljningsaktiebolaget Sveriges superfosfatfabriker. I detta cirkulär uppgives årstillverkningen av superfosfat till cirka 1,700,000 — 1,800,000 säckar, och jag tillåter mig ur detta cirkulär citera följande passus: »De svenska superfosfatfabrikerna äro inrättade för en 40 à 50 procent större produktion, än vad landet för närvarande konsumerar, och får givetvis draga konsekvenserna härav».

Ja, det är just också min mening, att superfosfatfabrikerna böra draga konsekvenserna av sin överproduktion och inte låta oss betala ett överdrivet högt pris för att täcka kostnaden för deras ogynnsamma exportaffärer. Det skulle i detta sammanhang verkligen vara frestande att närmare ingå på den frågan, huru det i inlagan gjorda påståendet, »att de priser, som vid export uppnåtts, i genomsnitt varit något högre än de minst fördelaktiga vid försäljning inom vissa distrikt i vårt eget land», skall kunna gå ihop med deras uppgifter, att på grund av en stark konkurrens från andra länder priserna i Danmark under fjolåret nedsatts med 35 à 40 öre. Orimligheten i detta påstående torde vara tydlig nog, och jag skall icke upptaga kammarens tid med att bemöta detta.

Av vad jag här i korthet anfört och med åberopande av min motion tror jag, att jag bjudit skäl för mitt yrkande — så mycket mer som utskottet påvisat, att denna tull icke har någon betydelse ur statsfinansiell synpunkt. Jag har också icke kunnat känna mig övertygad om att en sänkning av tullsatsen till 10 öre per 100 kilogram skulle vara att föredraga framför ett borttagande av densamma, men då jag är något tveksam om möjligheten att vinna majoritet för motionen, nödgas jag, herr talman, att, ehuru motvilligt, yrka bifall till utskottets förslag.

*Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)*

*Angående
tullen å
superfosfat.*
(Forts.)

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman! Jag har deltagit i det beslut, vartill utskottet kommit, men för min enskilda del är jag icke övertygad om, att man på denna punkt behöft gå mindre långt än motionären begärt, utan jag anser, att fullgiltiga skäl föreligga för hela tullens borttagande. Men för att få enighet bland majoriteten i utskottet enade vi oss om denna tullnedsättning till 10 öre. Jag har icke mycket att anföra, endast några få synpunkter, och detta så mycket hellre som den talare, vilken uppträdde å reservanternas vägnar, och reservanterna själva i sin motivering icke hava på något sätt presterat något bevis för tullens nödvändighet, utan endast använt vaga talesätt, men icke något, som egentligen talar för att tullen i och för sig behövs. Ser man på denna industri, så finner man, att den är en stark och kraftig industri. Det glädja vi oss alla över, och jag antar, att inga klagomål uppkommit däröver, att den har blivit så stark, att den kan exportera till utlandet över 60 miljoner kilogram årligen.

Nu ha av reservanterna anförts några skäl mot utskottsmajoritetens mening, och bland dessa skäl är då ett, att Sverige skulle i konkurrenshänseende stå sämre ställt än utlandet. Det skulle vara vissa förhållanden i vårt land, som nödvändiggöra tullskydd på ifrågavarande område. Vid behandlingen i utskottet har man icke kunnat få fram vad dessa merkostnader skulle vara nödvändiga för i annat än ett avseende, och det är, att frakten av råvaran till vårt land kanske ställer sig i någon mån dyrare än till de stora länderna. Annars är det i såväl Sverige som andra europeiska länder på det sättet, att det råämne, som importerats från sydliga länder, blandas med kalk och svavelsyra, varigenom man får fram den vara, som försäljes. Möjligen kan, som sagt, frakten hit ställa sig dyrare än till andra länder, det vill jag medgiva. Vidare har det påpekats, att arbetslönerna möjligen äro något högre här än exempelvis i Tyskland, och det vill jag icke heller bestrida. Det är väl dock i flera länder än Tyskland, som det finnes superfosfatindustri. Men det är icke mer än två länder, som hava tullskydd för denna fabrikation, nämligen Sverige och Ryssland. Och jag tycker väl, att Sveriges fabriks- och industridkare icke skulle vilja apa efter Ryssland. Det har ju alltid sagts, att dess industri icke är bärkraftig, och om det är det enda land utom Sverige, som har detta tullskydd, då tycker jag verkligen, att vi äro mogna för att taga bort tullen.

Dessa skäl skola vara de starkaste för bibehållande av tullen. De andra skälen förefalla mig synnerligen egendomliga. Reservanterna erkänna, att det finnes en stark sammanslutning mellan fabrikanterna. Det är ett faktum, som ingen kan dölja, men det har sagts, att den sammanslutningen icke är till förfång för köparne. Det är emellertid ett påstående, som jag tar mig friheten bestrida. Då lantmännens riksförbund i fjol icke kunde

Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)

inköpa sitt behov av superfosfat från de svenska industriidkarne, utan beslöt att importera det från utlandet, så synes det vara anledning att antaga, att denna sammanslutning nog så väl har använt sin sammanslutningsmakt. I riksförbundets styrelse sitta sådana män, att det icke är anledning antaga, att de gynna utländsk vara på bekostnad av svensk. Ordförande är, såvida jag är rätt underrättad, förre civilministern, greve Hamilton, och man har all anledning tro, att han icke utan tvingande skäl sätter sitt namn under ett beslut till förfång för svensk industri, och det synes härav vara berättigat antaga, att denna sammanslutning eller trust, eller vad man vill kalla den, håller priserna högre, än nödvändigt är.

Nu skulle det vara fara, att denna industri skulle draga in sina nederlag i Norrland. Det tror jag icke på. I konkurrensen med utlandet blir väl den svenska industrien nödsakad att vara företrädd å alla de platser i Sverige, där den utländska industrien söker tränga sig fram, och då blir nog icke Norrland utan, utan får ha kvar sina nederlag. Jag kan icke finna annat.

Det är prisvärt, att svensk industri arbetar sig fram så, att dess varor bliva överlägsna utlandets, men däri finner jag endast bevis för att tullskyddet är onödigt, ty ingen av våra svenska lantmän är väl så naiv eller okunnig, att han köper en sämre utländsk vara framför en bättre svensk, utan det blir nog här som på alla andra håll, att han köper den bästa varan, som kan fås för billigaste pris. Om priserna äro för höga, får han gå till utlandet, men först då och icke annars.

Jag vill icke vidare upptaga kammarens tid, då det icke från andra sidan presterats bevis för att tullen är nödvändig. Då jag biträtt utskottets förslag, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Med herr Eriksson i Grängesberg förenade sig herrar *Bergman*, *Olofsson* i Digernäs och *Wedin*.

Herr Sommelius: Herr talman! Jag vill icke upptaga tiden med att länge orda i denna sak. De skäl, som anförts till stöd för denna framställning om tullfrihet för superfosfat, och vilka av herr Engqvist och utskottet uppgivits, äro, dels att tullen verkar stegring av priserna, och dels att samma tull numera är obehörlig såsom skydd för en inhemsk superfosfatindustri. Herr Engqvist tillägger dessutom, att man på utlandet avsatt mer än $\frac{1}{3}$ av tillverkningen, och att man på exporten förlorat betydliga summor. Nu begärde jag ordet, innan herr Vennersten yttrar sig. Om jag vetat, att han i ärendet skulle uttala sig, hade jag icke besvärat kammaren.

Herr Vennersten bevisade till fullo oriktigheten av denna framställning. Särskilt bestred han absolut, att den framställning, som

Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)

urgerats senast av herr Engqvist, och som även antyddes av herr Eriksson i Grängesberg, nämligen att Sverige tillämpar dumpingsystemet på utlandet, skulle vara riktig. Av de upplysningar, som kommit mig till handa, har jag fått en på fakta stödd visshet om, att den svenska exporten till utlandet sker till priser, som icke understiga de lägre priserna inom Sverige. Jag har särskilt, sedan herr Vennersten redan angivit anledningen, varför priserna i Sverige äro högre än i Danmark, endast att påpeka, att skillnaden ligger i vissa omkostnader, som helt säkert icke kunna undvikas. Det belopp, som det här är fråga om, är 65—70 öre per säck.

Om man ser på sidan 3 i betänkandet på den där intagna framställningen om denna industris verksamhet, så finner man, att under den tid, denna industri existerat, har den icke blott lyckats komma upp till en siffra, som fullt motsvarar Sveriges konsumtion, d. v. s. 170 miljoner kilogram, och således fullständigt utestängt all import till Sverige, utan därjämte även lyckats åstadkomma en mycket betydande export av superfosfat, och icke blott av superfosfat, utan även av produkter av denna verksamhetsgrens binärningar. För min del anser jag detta vara ett så pass betydande plus i denna närings bedrivande, att man bör vara i hög grad tveksam, innan man vidtager åtgärder, som kunna störa superfosfatindustrin i dess fortsatta utveckling.

Antag, att man beslutar en minskning av tullen eller eventuellt totalt borttagande av densamma, så riskerar man naturligtvis, att industrien icke förmår att fortfarande gå framåt i utveckling, såsom den hittills gjort, och jag tar för givet, att det icke är kammarens mening att på sådant sätt störa dess verksamhet. Man åstadkommer också en annan olägenhet, i det att man riskerar, att industrien nödgas anordna sig på sådant sätt, att köparna själva få betala alla kostnader, som behövas för distributionen i vårt synnerligen långsträckt land med höga frakter och större kreditgivning o. s. v. Slutligen riskerar man också, att denna industri nödgas i likhet med utländska företag tillverka undermåliga fabrikat. Det tar jag för givet, att ingen här i kammaren vill medverka till en sådan förändring av dessa företags ekonomiska politik.

Jag har nu intet vidare att tillägga, utan anhåller att såsom en egendomlighet få erinra om, att samtliga jordbrukare, som tillhöra bevillningsutskottet, hava reserverat sig mot framställningen och yrkat avslag, alla, säger jag, utom en, herr Jönsson i Revinge, vilken icke heller varit nöjd med beloppet för den föreslagna tullsatsen, utan föreslagit, att man i någon mån skulle öka densamma. Således hava jordbrukarna inom utskottet icke sett någon fara i tullens bibehållande. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Igel: Herr talman! Den ärade talare, som hade ordet nyss, är en rutinerad protektionist, och efter sina protektionistiska principer går han alltid, då det är fråga om dessa saker. Det är ju möjligt, att hans principer varit bärande i tider, som gått; att man behöver på ett eller annat sätt i början skydda en industri, så att den kan arbeta sig upp och bliva stark, är klart. Men man måste tänka, att då industrien under åratals njutit det skydd, varigenom den blivit så stark, som denna industri är, då är tiden inne, att man sänker på de förmåner, som industrien haft. Vi kunna vara tacksamma i år här i kammaren för den utgång, som denna fråga fått i utskottet. Då man ser den mot den utgång, som förslaget om borttagande av tullen på cement fick i utskottet i fjol, är detta ett lysande resultat. Det är något, varöver vi böra glädja oss, vi, som äro lantmän, och vi må hoppas, att kammaren måtte biträda utskottets beslut i denna del, och detta så mycket mer, som vi icke önska se den sak upprepad, som hände förliden sommar. Då var det omöjligt för oss lantmän att komma överens med denna mäktiga sammanlutning om priset på gödningsämnen, utan vi tvingades helt enkelt för att skydda oss själva att vända oss till utlandet för att inköpa denna nödvändighetsartikel. Det är nu så, att det arbetas på alla håll för att hjälpa jordbruket och de mindre jordbrukarna särskilt. Dessa äro ock i stort behov av denna vara för att driva upp sina produkter, men skall då staten upphörligt hålla högre priser genom tullen, än nödvändigt är, så måste det bli till jordbrukets nackdel.

På grund av att jordbrukarna behöva alla de lättnader, som äro möjliga, och att tiden nu måste vara inne, för att en sådan lättnad kommer dem, som bruka jorden, och även dem, som skola konsumera deras varor, till del, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson i Tånga: Herr talman, mina herrar! Jag skall icke säga många ord i denna fråga. Jag förmodar, att kammarens ledamöter ha sin ställning ganska klar i den, men jag vill dock säga, att jag i olikhet med herr Sommelius finner det mycket beklagligt, att det finnes så många skånska lantmän bland reservanterna till detta utskottsbetänkande. Jag finner detta så mycket mera beklagligt med hänsyn till att den artikel det här är fråga om, superfosfat, ju har så synnerligt stor betydelse för det skånska lantbruket. Det användes helt enkelt oerhörda kvantiteter av denna gödningssort i Skåne, superfosfat användes i mycket stor utsträckning för höstsädesodlingen men framför allt vid sockerbetsodlingen. Jag kan sålunda i de skånska lantmännens ställning till denna fråga icke finna ett uttryck för en större grad av lantmannavänlighet, men det sammanhänger naturligtvis med dessa lantmannareservanternas ståndpunkt

*Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)*

Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)

till industrien i övrigt; och det kommer väl att en av de närmaste dagarne, då vi skola behandla tullen beträffande en annan industri, visa sig, om man på det hållet har den meningen, att man icke bör röra vid en industri, förrän den nått den utvecklingen, att den blivit en stat i staten, om det ens då är tillåtet att röra vid den.

Jag skulle för min del helst velat i likhet med motionären yrka bifall till motionen, men då ett sådant yrkande väl ej torde hava utsikt att vinna bifall, får jag inskränka mig till att yrka bifall till utskottets utlåtande.

Jag skulle dock vilja göra en liten anmärkning mot en passus i motiveringen. På sid. 5 i betänkandet heter det: »Genom tullens bibehållande med sålunda nedsatt belopp skulle jämväl den från några håll framförda synpunkten, att tullen ägde betydelse även såsom en kontrollavgift och ett medel att förhindra införsel av underhaltig vara, komma att bliva vederbörligen tillgodosedd.»

Jag kan icke hjälpa, att jag tycker, att utskottet här har skattat litet väl mycket åt den s. k. kompromissen. Ty detta är just det skäl man anfört — åtminstone var det huvudskälet, då frågan sist förelåg till behandling här i kammaren — att tullen skulle utgöra kontroll mot importen av underhaltiga utländska gödningsämnen. Detta är enligt mitt förmenande endast ett löst antagande, som icke har grund i faktiska förhållanden. Vi hava nog icke vare sig tullverket eller tullsystemet att tacka för att användningen av en del underhaltiga konstgjorda gödningsämnen alldeles upphört, jag tillskriver detta förhållande upplysningen. Lantmännen äro numera synnerligen nogräknade i fråga om inköp av gödningsämne. Man förstår nu mycket väl, att värdet hos en konstgödning bestämmes uteslutande av huru många procent fosforsyra, kali eller kväve, eller vad det är fråga om, som gödningen innehåller. När nu de svenska fabrikerne erbjuda ett fabrikat — och det skall jag villigt och gärna erkänna — ett förstklassigt fabrikat och på samma gång erbjuda all nödig kontroll — lättheten att kontrollera är ju påfallande; det finnes ju så gott om kemiska undersökningsanstalter — så är det klart, att man vänder sig i första hand helst till de svenska fabrikerne, där man har garanti för att icke bli dragen vid näsan. Jag tror sålunda icke alls, att superfosfat-tullen har någon som helst betydelse som kontroll.

Man resonerar naturligtvis på det sättet, att det icke lönar sig för de utländska fabrikanterna att sälja en billig, underhaltig vara, ty då tullsatsen utgår efter vikt, per 100 kg., skulle det ju ställa sig ofördelaktigare att sälja den billigare varan, då tullsatsen är densamma. Det resonemanget kan naturligtvis vara riktigt, men det finns ingenting, som hindrar, att de utländska fabrikanterna sälja 8—10 procents superfosfat för 15—20 procents.

Häremot invändes, att man i sådant fall har möjlighet till rättsliga åtgärder. Ja, det låter enkelt, men i praktiken ställer det sig ej så enkelt. Det var några lantmän nere i Skåne, som för några år sedan gjorde inköp av dansk superfosfat, och de kommo underfund med, att de blivit riktigt grundligt lurade. Den danske försäljaren hade visserligen lämnat något slags garanti, men av mycket tvivelaktig beskaffenhet. Man ställde till en rättegång. Slutet blev det, att lantmännen blevo de, som måste betala kaset, och det kostade mycket mer, än det smakade. Det är icke så lätt att i sådana fall stämma en säljare till rättsligt ansvar, ty han ordnar nog saken så, om han vill gå bedrägligt till väga, att man ej kan komma åt honom. Jag kan icke heller tänka mig, att, med det läge, superfosfatindustrien numera intager, det skulle innebära minsta risk för industrien, om man toge bort denna tullsats. Den statistik, som utskottet här förebragt, visar ju, att de svenska superfosfatfabrikerna behärska hela svenska marknaden och att man har stort överskott för export. Då tycker jag, att det ligger i sakens natur, att, när industrien nått den utvecklingen, att den kan stå på egna fötter, det icke finnes någon anledning för statsmakterna att ytterligare hålla den under armarna; låt vara, att tullsatsen är låg, den kan dock i betraktande av de oerhörda mängder, som förbrukas, särskilt vid det skånska lantbruket, icke vara av så ringa betydelse i ekonomiskt avseende. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)*

Herr Henricson i Karlslund: Herr talman, mina herrar! För bedömande av denna fråga måste man undersöka, huruvida det nu gällande tullskyddet kan anses behöfligt. Jag erinrar mig, att, när denna tull infördes, tillverkningen inom landet icke var mer än hälften av behovet och icke mer än en tredjedel av det nu förevarande behovet. Tillverkningen har sedermera stigit så, att man exporterar cirka en fjärdedel av densamma. Vid den tiden kunde fabrikerna utdela en skälig ränta och ändå göra ganska avsevärda avskrivningar. Aktierna stodo omkring pari; sedan dess ha aktierna — jag talar här om den fabrik, som ligger oss närmast — enligt noteringarna, som man ser i tidningarna, stigit med 60 proc. Därutav kan man väl finna, att tullskyddet varit ganska obehöfligt eller att det är åtminstone för högt tilltaget. Nu säger man, att 25 öre är så litet. Ja, det är visst sant, att det icke är en stor tunga; men om man betänker, att detta gödningsämne är så viktigt, att varje lantbrukare, var och en av våra tiotusentals småbrukare, måste begagna sig därav och att för dem även en 25-öring är av betydelse, så är denna tullsats icke att förakta. Man har icke på senare tider kunnat se och bedöma, huruvida det är sant, som här påstås, att på själva fosfattillverkningen lämnats endast 3—4 proc. Det är, säger man, de andra produkterna, som fabrikerna tillverka, vilka lämna

Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)

överskottet. Jag trodde, att superfosfat var huvudprodukten vid superfosfatfabrikerna, men fabrikerna ha, såvitt jag funnit, nog samt undanhållit allmänheten sina revisionsberättelser, så man kan ej beräkna i vad mån det är sant eller icke.

Man säger nu, att det förhållandet, att sammanslutning gjort sig gällande inom superfosfatindustrien, ej bör vara ägnat att framkalla några farhågor, särskilt om man samtidigt betänker de sammanslutningar, som existera inom lantbruket. Ja, det är riksförbundet, och såsom förut nämnts har riksförbundet under förlidet år funnit med sin fördel förenligt att importera superfosfat och underkasta sig att betala den tull, som är gällande. Men tyvärr är denna sammanslutning ännu mycket liten. Det, som riksförbundet importerat till de olika länsavdelningarna, var endast 5,700 ton, cirka 4 proc. av den mängd superfosfat, som förbrukades inom landet.

Man säger, att man kan befara, att superfosfatbolagen icke skola finna med sin fördel förenligt att hålla nederlag i Norrland. Men när fabrikationen är så stor, få de väl se till, att de få sälja varan, och det torde väl vara lika lätt att ha ett nederlag där uppe som att skicka till Danmark.

Det har sagts av en talare, att de utländska fosfaten skulle vara undermåliga, men jag vill i rättvisans namn nämna, att den vara, riksförbundet importerade förlidet år, ansågs vara av synnerligen god beskaffenhet.

Hur jag än ser saken, så kan jag icke finna, att det är något skäl för att bibehålla detta tullskydd. Helst skulle jag se, att det borttoges helt och hållet, men då utskottet kommit till en annan mening och föreslår en tullsats av tio öre, skall jag be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Larsson i Klagstorp: Herr talman, mina herrar! Jag blev närmast uppkallad av herr Sommelius' yttrande, då han sade, att det icke skulle vara något önskemål från lantmännens sida, att tullen å superfosfat nedsattes. Jag har visserligen icke varit i tillfälle att deltaga i utskottsbehandlingen av detta ärende, men därest jag deltagit i densamma, skulle jag hava ställt mig på utskottets ståndpunkt, för så vitt jag icke skulle hava yrkat bifall till motionen.

Då reservanterna påstodo, att prisskillnaden mellan superfosfat i Sverige och i Danmark endast är skenbar, skall jag be att få påpeka, att i den promemoria, superfosfatfabrikanterna lämnat utskottet, ha de medgivit, att priset år 1912 i Danmark var 5,65 kr. för 18 proc. vara, under det att priset i Sverige var 7,25 kr. för 20 proc. vara, samt att prisskillnaden i närvarande stund är 60—65 öre per 100 kg. av samma proc.-halt. Detta står uttryckligen i superfosfatfabrikernas egen promemoria, och

vi ha väl ingen anledning antaga, att de lämnat sämre uppgifter om sina pris, än vad som är med förhållandet överensstämmande.

Vad sedan angår de påpekade förhållandena, att superfosfatfabrikerna i Sverige skulle ha att dragas med en del kostnader, som icke skulle vidlåda den danska industrien, såsom kassarabatt, 6 månaders kredit, distributionskostnader och försäljningsprovision, så kan det vara svårt att bedöma, om man jämför förhållandena mellan Sverige och Danmark, men då vi tala om en nedsättning av superfosfattullen, så går motståndet häremot ut ifrån att den utländska tillverkningen skulle komma att försälgas i Sverige. Skulle så bli förhållandet, är det ju alldeles tydligt, att precis samma kostnader, som de svenska superfosfatfabrikanterna måste ha för att få ut sin superfosfat i Sverige, skulle komma att vidlåda det utländska fabrikatet.

Då man skall bedöma denna fråga, anser jag, att man i synnerhet bör komma ihåg, att råvaran till superfosfat ju måste, såväl i vad rör Sverige som Danmark och Tyskland, importerat. Råvaran finnes icke i Sverige — endast genom behandling med svavel-syra och andra ämnen omföres råvaran till superfosfat — och på frakterna för råvaran ifrån utlandet till Sverige, jämförda med frakterna till Danmark, kan det ju icke vara någon som helst skillnad. Ty om en ängare lägger i land i Köpenhamn i stället för i Hälsingborg exempelvis, så kan jag icke förstå, att Danmark behöver betala lägre frakt än Sverige i detta fall; utan fraktförhållandena äro ungefär desamma. Jag tror även, att tekniken står på lika hög ståndpunkt i Sverige som någonstades i utlandet, vilket gör, att superfosfaten böra kunna tillverkas lika billigt i Sverige som i utlandet.

Nu kan man säga, att arbetskostnaderna i Sverige äro något högre än i utlandet; men med den stora tillverkning, som äger rum i Sverige, tror jag icke, att denna merkostnad kan räknas i öre per säck superfosfat.

Då herr Vennersten fällde det yttrandet, att det skulle vara en allmän fras, att ett fåtal genom denna tull rikta sig på flertalets beaktning, så vet jag icke, om man har rättighet att avfärda detta påstående endast med det uttrycket, att det är en allmän fras. Ty om vi vilja se till vad statistiken visar för år 1911 exempelvis, så skola vi finna, att en tullsats av 25 öre per säck om 100 kg. superfosfat förorsakat för förbrukarne i Sverige en merkostnad av 309,000 kronor. När man genom denna 25-öring dock ger superfosfatindustrien ett så betydligt handtag, så vet jag icke, om det är riktigt att avfärda det citerade påståndet med att kalla det »endast en allmän fras».

Då herr Sommelius tidigare i sitt anförande sade, att det icke hade varit något vidare önskemål framfört från lantmännen om att få tullen å superfosfat nedsatt, så vill jag gentemot det påståndet säga, att det sedan gammalt i denna kammare har

*Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)*

*Angående
tullen å
superfosfat.*
(Forts.)

varit ett önskemål just ifrån lantmännens sida, att man skulle få superfosfattullen avskaffad; och då man läser den utredning, som utskottet här har lämnat, och vari utskottet talar om, hur många gånger denna fråga varit uppe, och då man ser frågans behandling vid olika tillfällen i Riksdagen, då torde det stå klart för envar, att det varit och fortfarande är ett lantmännens önskemål att få tullen avlägsnad. Jag vill i detta avseende hänvisa till vad exempelvis svenska riksförbundet sade i höstas om superfosfattullen, och svenska riksförbundet består väl, kan man säga, nästan uteslutande av lantmän; så jag förstår icke, hur man kan komma med ett sådant påstående som att superfosfattullens nedsättande icke skulle vara ett önskemål från lantmännens sida.

Nu kan man visserligen säga, att en tull på 25 öre icke spelar en så ofantligt stor roll, då det gäller superfosfat. Men jag ber att få påpeka, att denna 25-öring dock, i synnerhet för våra lantmannaföreningar, har en ofantligt stor betydelse, då vi i dessa måste röra oss med ganska blygsamma tillgångar, måste se på vart enda öres merkostnad, som uppstår, och då vi hava måst nedbringa själva administrationskostnaderna så lågt som till exempelvis 10 öre per säck — det är den kostnad, som vidlåder vår lantmannaförening där hemma — och då sålunda en tullnedsättning med 15 öre eller, om vi komme till det ursprungliga önskemålet 25 öre, fullkomligt skulle räcka till att betäcka alla våra administrationskostnader. I lantmannaföreningarna är det så, att lantmännen räkna med varenda 5-öring per säck, som gödningsämnen kosta mer eller mindre. Jag har alltså verkligen den uppfattningen, att detta är ett gammalt lantmannans önskemål, och jag är övertygad om att denna känsla också bland lantmännen i denna kammare gör sig starkt gällande, och därför, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Månsson: Herr talman! Jag är redan förekommen av herr Larsson i Klagstorp, och jag vill bara göra ett par små anmärkningar. Den ena gäller den inom utskottet ganska mycket omtuggade, påstådda och bestridda satsen, att tullen skulle hava någon betydelse ur kontrollsynpunkt. Men mig veterligen, och det har också framhållits under behandlingen av frågan, kontrolleras näppeligen en vara av detta slag mera om den har 25 eller 10 öres tull, än om den ingen tull har.

Så bara ett par små saker till. Det har sagts från det håll, där man försvarat tullens bibehållande, att arbetslönerna äro högre i Sverige än i andra länder, som tillverka superfosfat utan att hava tullskydd för industrien, nu närmast exempelvis Danmark. Detta är dock ett misstag. Var och en vet, att den danska formallönen är redan den åtskilliga öre per dag, ofta ända

Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)

upp till 25 öre och däröver högre än den svenska. Därtill kommer nu, att den danska reallönen är allra minst 30 eller 40 procent högre än den svenska, särskilt om man jämför förhållandena i större städer.

Det, som ligger under den hållning, som de intaga, vilka säga, att vi icke böra sänka tullen, uttrycktes tämligen klart av en medlem i utskottet, ehuru jag misstänker, att han sade det i misshugg. Han sade nämligen: »det synes mig, att det är här liksom ett system i tulltaxan; man bör inte rubba på det, ty rör man vid en sten, så falla alla de andra». Om detta icke var ordalydelsen, så var det åtminstone andemeningen. Samma tonart har kommit igen här i kammaren. Man har sagt här, att jordbrukarna, som själva begärt stöd av samhället, böra icke nu vägra industrien sitt stöd för en vara, som de själva behöva.

Nu är jag av den meningen, och vi komma till det senare under året, att det stöd, som *jordbruket* erhåller genom tullsystemet, är ganska märkeligt. Det är ju ett stöd, som *ej utgår efter understödsbehov*, utan efter helt andra principer. Jag skall såsom ett exempel, som I väl alla godkänna, bara säga, att om i en av tullidéer oförmörkad riksdag det komme fram en man i talarstolen och sade: »nu hava vi jordbrukare försökt att klara oss så länge vi kunnat, men det går inte; vi måste hava understöd från samhället», då skulle alla i bänkarna knuffa varandra i sidorna och sagt: »huru många hundra kronor per familj tror du han tänker begära?», ty att han tänkte begära vissa hundra eller tusen kronor per familj, det vore ju solklart. Men jag skulle vilja höra det skratt och se de miner, som man skulle göra, när mannen föresloge, att man skulle bevilja honom *en viss summa för varje säck spannmål, han hade till avsalu*. Följden bleve ju den, att de, som vore fattiga och små, de finge så gott som ingenting eller jämnt ingenting, ja, till och med betala till de förmögnare, medan återigen ju mindre behöfvande, ju mera förmögen man vore, dess större bleve understödet. Det är ju en ganska humoristisk form för understöd, att de, som mest behöva, ingenting få, men de, som ingenting behöva, få mycket.

Men frånsatt detta, som ju icke direkt hör till saken, vill jag bara säga det, att vi egentligen hava pudelns kärna däri, att om vi gå med på en sänkning av denna tull, så är man rädd för att vi sedan komma och säga: »vi hava varit med om att sänka industritullarna här och där, och nu kräva vi, att herrarna skola vara med om att sänka dessa barnsligt anlagda understödsformer, som utgå i form av jordbrukstullar». Det är det, som man inte vill vara med om, det är där, som skon klämmer.

Nu kan rörande denna fabrikation frågas: lämnar den plus eller minus? Ettdera måste det ju vara. Ja, sedan så och så många år se vi, att denna industri för sina många miljoner, ja,

Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)

hundratals miljoner säckar superfosfat fått uppbära ett understöd av 25 öre per 100 kilogram för den inom landet sålda varan. Ty att fabrikanterna, som reglera marknaden, skulle vara så välgörande, att de icke uttagit hela det understöd, som Riksdagen voterat åt dem, det skall ingen inbilla mig, utom när särskilda konkurrensförhållanden möjligen inträffat. Då frågas: skola de alltid hava samma understöd; är fabrikationen av den art, att det alltid måste släppas till från lantbrukets sida? Om så är, då synes det mig, att det icke är mer än rätt, att staten eller möjligen lantmannaförbundet erhåller aktier i företaget till ett belopp, som motsvarar det understöd, som man lyft genom tullen. Ty det kan väl inte vara meningen att i all oändlighet votera understöd åt en fabrikant, därför att han har en viss tillverkning, utan att man har ringaste möjlighet att kontrollera, hur mannen använder det understöd, som man ger honom. Det kunde ju vara i vissa fall ett riktigt arrangemang att säga till Riksdagen: »den och den fabriken begära vi nu, att ni lämna en eller två miljoner till». Då kunde Riksdagen eller staten hava sin hand med i företaget och kontrollera, hur affären går, om den lönar sig eller icke; men inte skall man på så här lösa boliner votera 25 öre här och 50 öre där till understöd, utan att Riksdagen vet, hur affärerna gå, förrän det ögonblick kommer, då den understödda industrien — det är icke denna, utan en viss annan fabrikation, jag nu syftar på — genom det understöd, den av allmänheten fick, är så stark, att den behärskar allmänheten, att den är dess herre och ej mer dess understödstagare och tjänare.

Herr Jespersion: Herr talman! Då herr Engqvist och hans medmotionärer vänt sig mot denna tull, har orsaken därtill, enligt vad de själva säga, varit de oupphörliga stegringarna av priset på superfosfat. Men de nämna då icke något om att dessa stegringar också förekommit i utlandet; utan det är alldeles, som om det vore endast här, som vi hava dessa stegringar, och som om stegringarna icke förorsakats av stigande råvarupris. Men då de säga, att priset *oavbrutet* stegrats, så är det alldeles oriktigt, i det att priset nedsatts tre olika gånger under den sista tiden, och under innevarande år har det nedsatts med tullens hela belopp.

Herr Engqvist har vidare åberopat en lantbrukare i Hälsingborgstrakten, som skulle yttrat, att gödningsämnenas detta året stigit avsevärt, och då förmenar han naturligtvis, att detta skulle hänsyfta även på superfosfatpriset. Detta är ju alldeles oriktigt, då man vet, att superfosfaten i stället gått ned även under det sista året. Det är således uteslutande på chilesalpeter, vilken stigit med ett mycket betydligt belopp, som denna sageman hännyftar. Och man kan icke lägga superfosfatfabrikerna till last, att en sådan stegring skett, ty detta är något, som de icke ha med att skaffa.

Herr Nils Larsson nämnde, att om en utländsk vara skall säljas här i landet, så får den naturligtvis vidkännas samma kostnader som den svenska, om den skall konkurrera med densamma. Men det har icke varit denna sak man tagit i betraktande i utskottet, då man polemiserat mot superfosfattullen, utan det har varit beräklandet av priserna, och därvid har det påvisats, att det förefinnes olika försäljningsvillkor, i det att den utländska varan säljes per kontant, under det den svenska säljes mot betalning per sex månader. Det är alldeles tydligt, att man måste taga en sådan olikhet i betraktande, när man jämför siffrorna.

Herr Eriksson i Grängesberg nämnde, att man i utskottet icke kunnat påvisa någon annan omständighet, som kunde berättiga, att den svenska varan vore dyrare än den danska, än möjligen den omständigheten, att råfosfaten betingar något dyrare frakt hit till Sverige. Men det råder dock en väsentlig skillnad även härvidlag, i det Danmark har sin försäljning koncentrerad på ett litet område, medan i Sverige däremot varan måste transporteras sådana väldiga avstånd, att detta ovillkorligen måste fördyra varan, då priset hålles lika vid fabriksorten och de större nederlagsplatserna över hela landet.

Detta tullskydd är i varje fall så obetydligt i förhållande till det skydd, som lantbruksprodukterna åtnjuta, att jag icke kan förstå, huru lantmän, som hålla på tullskyddet för lantmanprodukter, kunna vilja taga bort denna tull. Om man räknar per säck producerad spannmål, uppgår detta tullskydd säkerligen icke till mera än ett par öre per säck, och detta må väl ändå vara ett ganska rimligt tullskydd åt industrien.

Jag kan icke finna annat, än att vi lantmän gärna kunna betala detta lilla tullskydd för tryggheten att ständigt erhålla en fullgod vara, och med anledning härav ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Bergman: Herr talman! Jag begärde ordet, då herr Sommelius vittnade, att ingen lantman deltagit i detta beslut i utskottet. Men som herrarna behagade finna av anteckningar i betänkanudet, har även jag haft äran deltaga i detta beslut. Visserligen kan man säga, att från skånsk synpunkt mitt lilla jordbruk i Härjedalen är ganska obetydligt, men det är dock på jordbruket jag har min huvudsakliga utkomst. Vad mig själv beträffar, spelar dock denna tull icke någon som helst roll, emedan jag olyckligtvis bor i ett sådant avlägset och på tidsenliga kommunikationer helt och hållet blottat landskap, att, om jag skulle köpa ett sådant konstgödningsämne, frakten skulle gå till större belopp än varans inköpssumma. Om jag däremot ser på Norrland i sin helhet, tror jag, att det har ganska stor betydelse, om man får ett förbilligande av detta gödningsämne, som allt mer och mer tränger sig fram även till de avlägsna norrländska

*Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)*

*Angående
tullen å
superfosfat.*
(Forts.)

bygderna. Nu ha visserligen reservanterna ställt i utsikt, att, om man skulle sänka denna tull på sätt här utav utskottets majoritet föreslagits, detta skulle medföra, att fosfatindustrien bleve nödsakad indraga flera av sina nederlag, t. ex. i Norrland. Ja, skulle detta bli fallet, må jag säga, att det vore ganska beklagligt. Men jag kan verkligen icke tro, att det är för att tillfredsställa norrlänningarnas behov, som industrien härvidlag lämnat vissa fraktlindringar för Norrland, utan därtill har industrien nog blivit tvingad av konkurrensen, och jag kan icke fatta, att denna konkurrens skulle bli mindre, därest tullen nu sänktes.

Det talas här i kammaren, då det är fråga om tullsänkningar, så ofta om, att man icke får röra vid den eller den tullen, därför att den är en skyddstull. Och en annan gång, då det är fråga om en finanstull, får man icke heller röra vid den. Såvitt jag kan läsa statistiken, kan jag icke förstå, att denna tull skulle vara vare sig av det ena eller andra slaget. Då vi finna av den officiella statistiken, att exporten av denna vara överstigit importen under 1911 med inemot 60 miljoner kilogram, så framgår härav, att denna tull såsom skyddstull icke har någon betydelse. Och såsom finanstull torde den knappast heller spela någon roll, då vi finna, att under femårsperioden 1906—1910 inkomsterna av denna tull voro i medeltal 7,704 kronor.

Nu har herr Månsson här vidrört ett yttrande, som fälldes i utskottet och som nog var ganska träffande, då det nämligen sades, att man icke ville röra ens vid denna tull, som icke är vare sig skyddstull eller finanstull, därför att man icke ville rubba det heliga systemet. Det är nog detta, som är den främsta orsaken, varför man icke vill gå med på denna tullsänkning. Jag har från början trott, att man skulle kunna helt avskaffa denna tull, och jag tillät mig även i utskottet framföra denna mening. Jag har emellertid av vissa skäl velat nöja mig med en successiv sänkning av tullen, vilken sänkning av utskottet föreslagits till 10 öre, och jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Christiernson: Herr talman, mina herrar! Denna motion får väl sägas vara framlagd med anledning av den konflikt, som på ett tidigare stadium uppstod mellan den stora sammanslutningen lantmännens riksförbund och försäljningstrusten. I detta sammanhang ber jag att få stryka under den fientlighet och ovilja, som i så många tongivande kretsar här i landet gör sig gällande gentemot sammanslutningar av konsumenter. Jag vet själv ifrån min befattning med den kooperativa rörelsen, huru denna på alla möjliga sätt blir illa behandlad. Så var ju fallet även här. Denna försäljningstrust nekade, naturligtvis på grund av påtryckningar från mellanhänderna, de stora grosshandlarna, att medgiva lantmännens riksförbund samma för-

säljningsvillkor, som trusten medgav andra köpare. Åtminstone har jag, vid den undersökning jag gjort i saken, fått dessa upplysningar. Lantmännens riksförbund är icke, såsom herrarna kanske kunde föranledas att tro av en del framställningar här, någon liten svag organisation, utan den är en mycket mäktig organisation, och enbart den omständigheten, att en f. d. civilminister sitter så att säga i dess topp, visar, att detta icke är någon vanlig underklassammanslutning för förbilligande av omkostnaderna, utan att det är mera burget folk, som utgör denna organisation. Utgången av denna konflikt blev också den, att sedan man tagit ett ordentligt nappatag, försäljningstrusten fick giva med sig och, såvida jag icke är oriktigt underrättad, fick bevilja lantmännens riksförbund till och med fördelaktigare försäljningsvillkor än en och annan grosshandlare. Nu är sålunda fred slutet, och dessa två makter äro icke längre på krigsfot. Då undrar jag, om det finnes någon särskild anledning för Riksdagen att påtaga sig hämnarens roll och öva vdergällning mot trusten. För min del får jag säga, att jag vid behandlingen i utskottet av detta ärende icke kunnat bli övertygad om, att denna industri utnyttjat tullskyddet på ett sådant sätt, att Riksdagen har anledning att taga i med hårdhandskarna mot densamma. Jag måste bekänna, att de skäl, som anfördes för det högre priset i Sverige jämfört med Danmark, till stor del verkat övertygande på mig, och jag kan, som sagt, icke dela den uppfattningen, att industrien på grund av tullskyddet skulle ha klätt dem, som använda denna vara. Detta gör, att frågan ställer sig något annorlunda, än den skulle göra, om man befunne sig inför en industri, som medvetet använt detta tullskydd till att skaffa sig en extra vinst. Jag vädjar till herrarna här, om under diskussionen i kammaren det har påvisats, att industrien gått till väga på ett dylikt klandervärdt sätt. Detta gjorde, att jag i utskottet verkligen icke kunde entusiasmera mig för en frihandelseger här och icke kunde för min del anlägga den synpunkten, att det här gällde att straffa en misshaglig och statuera ett exempel.

Och när jag studerade ärendets föregående behandling i Riksdagen, fann jag ej heller där några egentliga skäl för ett bifall till motionen. Jag ber också att få påpeka, att det icke föreligger från utskottets sida något yrkande på tullens fullständiga borttagande, ja, att icke ens motionären gått så långt i sitt yrkande nu. Hur stor är då tullen? Ja, det har ju påpekats här, att den utgör omkring 4 procent på varans värde, och man får väl ändå säga, att om vi voro så långt komna med allt tullskydd här i landet, att det icke vore högre än 4 procent på vederbörande varas värde, så skulle vi kunna tacka den Högste. Jag tror knappast heller, åtminstone icke i pessimistiska ögonblick, att vi någonsin här i landet skola hinna så långt, att vi få tull-

*Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)*

*Angående
tullen å
superfosfat.*
(Forts.)

muren så reducerad, att det återstår endast ett litet prydnadsstängsel av 4 procent på varans värde.

Jag vädjar till både lantmännen och andra här, som använda detta gödningsämne, huruvida en tullsats, som är så låg, verkligen kan spela den stora roll man här velat påstå. För egen del ansluter jag mig till det uttalande, som gjordes vid ett föregående tillfälle här av en talare, som nu pryder talmansstolen, då han nämligen betecknade tullen som en registreringsavgift. Mig synes det, att detta tal om en registreringsavgift i dag särskilt understrukits av min vän från Malmöhus läns norra krets, Olof Nilsson i Tänga, då han talade om huru lurade lantmännen blivit, då de försökt sig på utländsk konstgödning. Jag vet själv nere ifrån Skåne, att det är mer än en lantbrukare, som blivit bränd, ja, fått sin jord bränd av den utländska konstgödning de köpt. Jag vädjar då till dem, som vilja taga bort tullen, om det verkligen kan vara så nyttigt att vidtaga en sådan åtgärd.

Att industrien är mäktig, ja, det veta vi allesammans, men när denna mäktiga industri, som det åtminstone synes mig, icke har missbrukat sin makt, ty det har jag verkligen icke hört exempel på, tycker jag, att man i detta fall kan gå något varsamt till väga. Jag har ansett, att om man har en så blygsam tull, som det här är fråga om, skulle man icke, som min ärade vän Fabian Månsson, kunna gaska upp sig till ett stort principanförande, utan man kunde anlägga en litet mera enkel synpunkt. Det är detta som gjort, att jag efter alla dessa frihandelsanföranden, som jag för min del icke tycker äro på sin plats i dag, men som den dagen, då vi skola diskutera en motion om en successiv avskrivning av tullsystemet, kunna vara nog så berättigade, det är detta, säger jag, som gjort att jag nu skall be att få till protokollet antecknat, att jag biträtt utskottets beslut. fast icke var det med någon entusiasm. Hade det gällt det rena avslagsyrkandet, hade jag verkligen gått med på bibehållande av tullen. Men något sådant yrkande har man ju icke gjort, och jag betonar ännu en gång, att detta visar att frågan icke är av den stora betydelse, som vissa talare sökt göra den till.

Jag vill säga till herr Larsson i Klagstorp, att icke har väl Riksdagen skyldighet att se till, att riksförbundet får sina administrationskostnader förbilligade. Det är åtminstone icke något argument att blanda in i denna diskussion. Det är givet, att var och en bör organisera på fördelaktigaste sätt, men att anlita Riksdagen i sådant fall är väl överflödigt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekerot: Här ha varit många talare uppe, och jag beklagar, att jag nödgas öka raden av dem, men det beror därpå, att jag har en del synpunkter, som icke blivit berörda under dagens lopp.

Till en början vill jag instämma med herr Christierson i hans yttrande nyss, när han sade, att detta icke är någon stor fråga, i varje fall icke för lantbruket. Jag ber dock få konstatera, att de svenska fabrikena ha levererat en vara av så god beskaffenhet, att vi icke ha något övrigt att önska i den vägen. Men jag vill också erinra om, att det icke är så länge sedan, det svenska jordbruket hade att kämpa med underhaltiga varor, varvid framför allt de mindre jordbrukarna blevo i ganska betydlig mån uppskörtade och illa åtgångna. Herr Nilsson i Tånga sade, att detta var en övertunnen ståndpunkt. Nej, det är det icke, ty ännu bedrivs en handel med underhaltiga varor, och denna handel är av den beskaffenhet, att man särskilt i de mera undan-gömda bygderna i landet har ganska svårt att freda sig mot densamma.

*Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)*

I Sverige tillverkas ju superfosfat av olika värde, 10, 12-, 18-, 20 procentig vara, och på säckarna står procenthalten angiven, varigenom man lätt kan skilja den högprocentiga superfosfaten från den lågprocentiga. Den svenske lantmannen har sålunda intet att frukta, när han köper den svenska superfosfaten, om också en undersökning, sådan som man här talat om såsom ett korrektiv mot missbruk, nog under alla omständigheter är nödvändig, ty vi måste se till, att varan är, vad den gives ut för. Tänka vi åter på den utländska varan, så skola vi finna, att utlänningarna icke äro lika samvetsgranna som de svenska fabrikanterna. Den utländska varan är likaledes av ganska olika procenthalt, utan att detta på något sätt är angivet på säckarna. Tänka vi nu på den tull, som nu finnes och betrakta den som en försäkringsavgift, kan man säga, att den i det stora hela håller den utländska varan borta från våra landamären. Om tullmuren sänkes eller borttages är det icke uteslutet, att vi komma att erhålla även mindrevärdig utländsk vara på den svenska marknaden, och jag tager icke mycket miste, om jag säger, att denna kommer framför allt att leta sig fram till det mindre jordbruket i de bygder, som ligga längst bort från kulturcentra. Där kommer den att spridas till stor skada för jordbruket, som framför allt måste tänka på att få en fullgod vara.

Jag har varit i min mån verksam för att åstadkomma anslutning till svenska lantmännens riksförbund, och av de grundsatser, som därvid framfördes, var den förnämsta: god vara i första hand, priset i andra, ty vi kunna inom jordbruket icke sätta den goda varan nog högt.

Sålunda, vi ha anledning att vara betänksamma kanske icke från industriens synpunkt, ty industrien kan möjligen reda sig ändå, utan från jordbrukets, där vi, tack vare det tullskydd som givits åt denna industri, under senare åren blivit förskonade från den utländska, underhaltiga vara, som vi kämpat emot och kanske ännu en gång, måhända i en icke alltför långt avlägsen fram-

Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)

tid, kunna få kämpa med. Detta är icke så att förstå, att upplysningen ute i bygderna skulle bli mindre framdeles, än vad den är nu, utan att det råder ett stort lättsinne bland åtskilliga jordbrukare i detta hänseende.

Vidare vill jag be att få framhålla, att om vi gå ut från arealen odlad jord i Sverige, så innebär den föreslagna tullnedsättningen en minskning i kostnaderna av 2,6 öre per tunnland odlad jord. Det är alltså icke någon fråga av så synnerligen stor betydelse för jordbruket. Läger jag härtill, att jag såsom tullvän ovillkorligen hyllar satsen »leva och låta leva», och att detta är en synpunkt, som från lantmannahåll icke bör förbises, så torde det vara alla skäl att gå med på reservationen, och jag ber därför, på grund av vad jag yttrat och i anslutning till den förut förda diskussionen, att få förena mig i det yrkande, som herr Vennersten framställt.

Herr Rune: Jag hade verkligen icke tänkt yttra mig i denna sak, som ju berör jordbruket, men jag måste säga att herr Christierson givit mig full anledning säga några ord.

Särskilt vill jag vända mig mot honom, då han låter kamraren tro att det kan vara möjligt att man inom utskottet tänkt sig att detta skulle vara någon hämnadeakt mot industrien, därför att denna skulle råkat i krakel, om jag så får säga, med Riksförbundet vid uppgörande av en leveransaffär. Savitt jag kunnat fatta överläggningen inom utskottet har det icke varit frågan om att hämnas på någon och icke heller, som herr Christierson säger, att Riksdagen på grund av detta skulle taga itu med hårdhandskarne.

Sedan säger herr Christierson att det icke heller är visat att industrien utnyttjat tullskyddet på något otillbörligt vis. Men är det då icke nog om man visar, att en industri, som vuxit sig stark, kan reda sig själv utan tullskydd? Jag tänkte att man gick ut från den uppfattningen, att tullar voro till för att hjälpa industrien till att börja med och sätta den på fötter, så att den kunde frambringa goda varor till billigt pris. Men sedan trodde jag, att bevisskyldigheten låg på deras sida som anse, att tullarna även sedermera skola vara kvar. Jag för min del är alltid med om att, så snart en tull kan tagas bort utan men för industrien, men till gagn för konsumenterna, så bör man också göra det eller åtminstone företaga en nedsättning i tullen. För min del tror jag att det kanske vore lika gott att taga bort tullen, men när utskottet varit så försiktigt som i detta fall, så synes det mig vara all anledning att icke frånga utskottets beslut. Hade jag på förhand vetat att herr Christierson skulle slutat som han gjorde, kanske jag icke begärt ordet, men nu har jag velat fritaga utskottet från den beskyllningen, att man inom detsamma skulle lägga sådana beräkningar till grund för sina beslut, som

de vilka antyddes av min kamrat i bevillningsutskottet. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)

Herr Månsson: Gentemot herr Christiernsons i hög grad förvånande anförande vill jag bara säga det, att här föreligger alls icke någon hämndeakt, vare sig från ena eller andra sidan, utan här är endast fråga om en industri, som förut haft ett tullskydd, vilket man nu anser att den icke mer behöver, men vilket man för att vara försiktig, icke vill sätta lägre än till 10 öre per 100 kilogram. Detta är majoritetens uppfattning. Min uppfattning är, som nog är känd: blir det + eller — i industriens verksamhet och förtjänar nationen på att industrien fortsätter, när den erhåller så stort understöd, eller förlorar den. Det enda avgörande för mig är: är det, rent köpmannamässigt sett, lönt att driva affären med ett sådant understöd? Nu har jag icke väntat mig svar på detta. Det behövs icke. Det har utvecklingen visat. Men av principiella skäl, då jag är fiende till, att man stryker tullarna direkt och anser och förfäktar, att tullmuren skall sänkas undan för undan, så att tullarna pressas ned till 0-punkten, och man å ena sidan får fram sådan industri, som verkligen bär sig själv och bidrager till nationens ekonomiska uppehållande, och å andra sidan utrangerar och motarbetar mindrevärdiga, förlustbringande industrier, så har jag varit med om denna *sänkning* i stället för hela tullens borttagande. Jag var för övrigt den, som först framkastade tanken på den nu föreslagna tullsatsen.

Det är här fråga om en vara, som exporteras och som erövrat världsmarknaden i stor utsträckning, en vara alltså, som alls icke i sitt eget land behöver *frukta* någon konkurrens av dylika produkter från andra länder. Även om tullen vore rent av borta, så är det icke den ringaste risk, att denna industri icke kommer att klara sig. Det har talats här om och erinrats om den dåliga varan där och den goda varan här. Men det är ju bara en råvara, apatit, som föres hit — jag tror från Florida eller öarna i Västindien, enligt vad som blivit mig upplyst. Så slår man på svavelsyra, det är hela proceduren. Om man gör detta i Tyskland eller Belgien, skall då varan, för att man gör detta inom det eller det landets gränser, därför bli vare sig sämre eller bättre? Eller menar man, att svenska fabrikanter och köpmän äro speciellt hederliga? Tror man icke, att de belgiska och tyska och engelska köpmännen även inse, att de endast genom hederlig behandling av kunderna kunna få fram sin industri till en världsindustri? Det måste dock vara en ledande princip för varje verklig köpman att följa köpmannahederns krav, så att man ger en god vara för bästa möjliga pris — inte sannt, herr Vennersten?

Det anförande, som uppkallade mig här och som jag anser

Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)

i hög grad bedrövligt, är egentligen, synes det mig, ett utslag av lokalpatriotism, måhända välmenande, men en yttring av svaghet. Jag menar, att här böra vi icke taga hänsyn till den platsen och den platsen, här böra vi icke företräda de grupperna och de grupperna eller den ortens och den ortens intressen, utan här skola vi kallt och affärsmässigt räkna ut: är det affär, eller är det inte affär? Är det inte affär, så böra vi tänka ut ett sätt att komma ur denna knipa, som år efter år bringar nya förluster. Är det affär, så bär den sig utan tullskydd, allra hälst som ingen sådan industri i hela världen har tullskydd mer än den här, och den i Ryssland, och som vårt lands superfosfatindustri visat sig vara en så stark och konkurrenskraftig industri ute på världsmarknaden.

Herr Larsson i Klagstorp: Gent emot herr Jespersons påstående, att superfosfaten trots tullskyddet fallit i pris gång på gång, så vill jag återföra i herr Jespersons minne, vad priset var 1906, då vi sist hade denna fråga före. Då utgjorde priset 5 kronor, medan det nu är uppe i 7 kronor.

Gent emot herr Christierson, då han vill göra troligt, att bevillningsutskottet och Riksdagen här skulle uppträda som någon sorts hämnare, därför att riksförbundet icke fått sin vilja fram i höstas vid förhandlingen om priset å superfosfat, så skall jag be att få säga, att det är orimligt att påstå detta, då man betänker, att frågan om tullnedsättning var före 1900, 1901, 1904 och senast 1906, och då kivades väl icke riksförbundet och superfosfatringen, ty de först nämnda åren fanns ej riksförbundet till.

När sedan herr Ekerot hittat på en ny benämning för tullen, försäkringsavgift — förut hette det ju registreringsavgift eller kontrollavgift — och säger, att, om man tar bort tullen, så kommer den lågprocentiga varan att spridas på landsbygden, så vill jag fråga, huru herr Ekerot kan tänka sig något så orimligt. Tullverket tager icke minsta hänsyn till, om superfosfaten är 10-, 15- eller 20-procentig. Detta har tullverket icke med att göra, ty tullen är 25 öre för 100 kilogram oberoende av procenthalt, och tullverket har icke någon skyldighet och icke rättighet håller, det jag tror, att undersöka procenthalten. Om tullen är vare sig 15 eller 25 öre, så sprides alltså denna lågprocentiga och värdelösa vara lika mycket eller lika litet. Den kan icke göra någon skillnad härvidlag. Den lågprocentiga varan spriddes mest på den tid, då folk ännu icke förstod betydelsen av att analysera varan. Men jag tror, att en köpman, som nu söker sälja lågprocentig vara, snart finner, att detta icke går, ty det blir i längden icke många kunder, som den köpmannen får sälja till. Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Vennersten: Herr talman, mina herrar! Endast ett par ord! Jag vill nämna, för att intet missförstånd skall uppstå,

att de siffror, som här lämnats, äro, beträffande såväl export som försäljning inom landet, beräknade, som man kallar det, »netto kassa f. o. b. fabrik». Sålunda äro alla rabatter avräknade. Detta förklarar de låga prisuppgifterna. Det står var och en av kammarens ledamöter fritt att taga del av de bestyrkta originalhandlingarna.

*Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)*

Jag vill sedan säga herr Månsson, att då han själv står upptagen som närvarande vid detta ärendes behandling i utskottet, och icke antecknat sig såsom reservant, så förefaller det mig, som om han i sin egen motivering kunde finna svar på den fråga, som han riktade till mig. Där säges nämligen, att den framgång, som den svenska varan vunnit, måste även tillskrivas den svenska produktens överlägsenhet över den utländska.

Herr Christiernson: Herr talman! Det var ju många talare, som av mitt anförande funno sig föranlåtna att begära ordet, men jag vädjar till kammaren, om dessa talares yttranden ha i någon punkt vederlagt de tvivel — tvivel, som jag för övrigt fått redan under frågans behandling i utskottet — vilka jag under debatten framförde rörande behovet av denna tullsänkning.

Och jag vill till herr Rune, som så gladeligen sade, att han kunde vara med på en tullnedsättning, säga, att han dock endast säger, »att sannolikt behövs tullen icke». Jag tycker, att man behöver stå på starkare grund än att *tro*, att tullen sannolikt icke behövs, när det gäller att avskaffa den.

För övrigt har jag inte sagt att bevillningsutskottet tänkt utöva någon hämnadeakt, utan jag har sagt, att det har förefallit mig, som om Riksdagen, ifall den skulle bifalla ett yrkande i motionens riktning, gjorde sig medskyldig till något, som jag vill rubricera som hämnadeakt.

För att icke förlänga diskussionen vill jag säga till min gamle vän Fabian Månsson, att inte behöver han taga sig den tonen mot mig, och förebrå mig, att jag företräder endast ensidiga lokala intressen. Jag vädjar till kammarens ledamöter, om de funnit att mitt uppträdande här i kammaren dikterats av sådana hänsyn.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till det av herr Jönsson i Revinge under överläggningen gjorda yrkandet samt 3:o avslag å såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den under 1:o upptagna propositionen vara med övervägande ja godkänd. Votering begärdes likväl, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o angivna propositionen, nu uppsattes, justerades och anslogs denna omröstningsproposition:

Angående
tullen å
superfosfat.
(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Voteringen utvisade 142 ja mot 37 nej, vid vilken utgång kammaren således bifallit utskottets hemställan.

§ 13.

Herr talmannen tillkännagav att, enligt träffad överenskommelse mellan talmännen, förutom de gemensamma omröstningar, som enligt förut till kammaren lämnat meddelande skulle ägarum fredagen den 28 innevarande mars, sådana omröstningar jämväl komme att företagas nästkommande fredag den 14 mars över då godkända voteringspropositioner.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,20 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då detta plenum enligt utfärdat anslag komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.